



№4 (16) 2020

НАВРУСТА

Маҷаллаи тарҷумонҳои ҷавон





НАВРУСТА

№4 (16) 2020

Маҷаллаи тарҷумонҳои
ҷавони Донишгоҳи давлатии
омӯзгории Тоҷикистон ба номи
Садриддин Айни

САРМУҲАРРИР:
Ҷобир МАРДОНЗОДА

КОТИБИ МАСЪУЛ:
Хуршед ЭҲСОН

ҲУРУФЧИН:
Ҳаётулло МУЌЕБУЛЛОЕВ

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:
Нуъмонҷон ҒАФФОРӢ
ректори ДДОТ
ба номи С. Айни

Абдуҷаббори СУРУШ
узви Иттифоқи нависандагон

Самиддин ҚОМАТОВ
мудири кафедраи
забони англисӣ

Соқичон СУЛТОНОВ
мудири кафедраи
забони фаронсавӣ

Маҷалла дар Вазорати
фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон
ба қайд гирифта шудааст.

Маҷалла ба хотири
риояи чандандешӣ
матлаbero низ нашр
мекунад, ки бо муҳтавои
он мувофиқ нест.

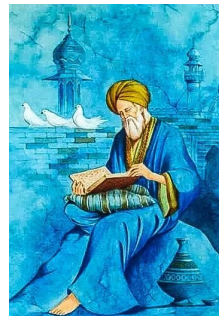
Дастнависҳо ва
аксҳо ба муаллифон
баргардонида намешаванд.

Нишонӣ: 734003
шаҳри Душанбе,
хиёбони Рӯдакӣ 121
Телефон: 224-55-06

Мундарица

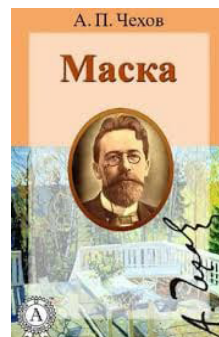
■ ТАҲҚИҚ ВА ТАҲЛИЛ

- 4 Пуле, ки халқҳо ва адабиётхоро мепайвандад
- 12 Чаро Ғарб ҳанӯз ба Мавлоно таваҷҷуҳ дорад?
- 18 Таҷаллии ишқи оламгири Мавлоно



■ ПАҲНОИ НАЗАР

- 24 Тарҷумаи чанд шеър аз забони олмонӣ
- 26 Тарҷумаи чанд шеър аз забони русӣ



■ ҚИССАҲОИ ДИЛАНГЕЗ

- 32 Ҷасорат ва хасорати дездемонов
- 38 Ниқоб
- 46 Ҳайди - солҳои саргардонӣ ва таълим
- 68 Бахше аз асари “Сафар ба Ҳартс”

■ АФСОНАҲОИ ҶАҲОН

- 72 Моҳигир ва хонуми ӯ
- 76 Тухфаи идона
- 80 Водии хушк
- 84 Деҳқонон дар Порис



■ МАКТАБИ ТАРҶУМА

- 90 Идомаи романи “Самарқанд”





ПУЛЕ, КИ ХАЛҚҲО ВА АДАБИЁТҲОРО МЕПАЙВАНДАД

*(Андешаҳо перомуни
тарҷума ва касби тарҷумонӣ)*





Тарҷума як намудди басо мураккаб, серҷабҳа, доманадор ва заҳматталаби фаъолияти инсонист. Тавассути тарҷума фарҳангҳо, халқҳои гуногун, даври замонҳои мухталиф ба ҳам мепайванданд, қарин мешаванд, дунёи маънавии инсоният пурғановат мегардад. Ба шарофати тарҷума мо бо тарзи тафаккури дарки ҳастии мардумони дигар чӣ Шарқу чӣ Ғарб шинос мешавем.

Ҷаҳони муосирро бе фаъолияти тарҷумонӣ тасаввур кардан муҳол аст. Барои мисол бигирем лоақал Тоҷикистони ҳудумонро. Баъди ноил шудан ба соҳибистиқлолӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сатҳи нави муносибатҳои байналмилалӣ баромад, раванди ҷаҳоншавӣ бошад саросари гетиро фаро гирифтааст. Дар чунин шароит фаъолияти тарҷумонӣ аҳамияти бештаре касб менамояд. Тарҷума пулест миёни арзишҳои миллӣ ва эстетикӣ мардумони ҷаҳон, халқҳо ва адабиётҳо.

Бо дарназардошти ин Асосгузори сулҳу ваҳати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суханронӣҳои пурмуҳтавои хеш доимо дар радифи илмҳои дақиқ зарурати омӯхтани забонҳои хориҷӣ, аз ҷумла русию англисиро таъкид намуда, инро талаби замон маънидод мекунанд. Ба ин хотир чанд сол муқаддам қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи вусъат додани таълими забонҳои русию англисӣ ба таъсис расид. Гузашта аз ин бо ташаббуси бевоситаи Роҳбари давлат дар назди Иттифоқи нависандагон Маркази тарҷума таъсис ёфт, ки он ба баргардони асари адабӣ тоҷик ба забонҳои дигар ва тарҷумаи аҳли қалами кишварҳои Машриқ ва Мағриб ба забони тоҷикӣ машғул аст ва дар ин самт, чунонки интизорӣ мерафт қорҳои назаррасро ба сомони расонида истодаанд.

Азбаски мардумони минтақаҳои гуногуни ҷаҳон ҳамбастаанд, ба тарҷума ҳамеша ниёз доштаанд. Бинобар ин таърих ва назарияи



тарҷума решаҳои амиқ доранд. Аз ҷумла дар илму адаби фарҳанги чандинҳазорсолаи тоҷикон. Дар асри сеюм Авасто ба забони форсии миёна, яъне паҳлавӣ баргардон шуд ва “Занд” ном гирифт. Ба ёд овардани номи яке аз тарҷумонҳои шӯҳратманди он давр Рӯзбеҳи Додбеҳи форсизабони кофист, ки баъдан бо номи Ибни Муқаффаъ машҳур гашт.

Тарҷума аз забонҳои дигар дар шаҳрҳои бостонии тоҷикон анъанани дерин буд. Масалан, асарҳои А.С. Пушкин ва Л. Н. Толстой дар шаҳри Самарқанд ҳанӯз дар охири асри XIX аз ҷониби маорифпарварони тоҷик ба забони модарии мо тарҷума шуда буданд.

Бо гузашти вақт илме ба вучуд омад бо номи тарҷумашиносӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон, ки ривож ёфтани он ба фаъолияти чунин шахсон ба монанди Муҳаммадҷон Шакурӣ, Ҳабиб Аҳрорӣ, Атахон Сайфуллоев, Закияи Муллоҷонова, Абдунабӣ Сатторзода, Валӣ Самад, Шокир Мухтор, Мунира Абдуллоева, Абдурахмон, Азим Аминов, Ҷамшед Саъдуллоев, Зебониссо Бобоалиева ва дигарон вобаста аст.

Тибқи маълумоти ин муҳаққиқон, аниқтараш шурӯъ аз мунаққидон ва адабиётшиноси барҷастаи рус В.Г. Белинский қоидаҳои асосии тарҷума инҳоянд: якум, дақиқ, возеҳу равшан тарҷума кардани матн, дуюм аъло донишмандии забони асли матн чун забони модарӣ, сеюм; зебо ва ғушнавоз тарҷума кардани матн; чорум рӯҳияи умумии асарро баён карда тавоништан.

Имрӯз тарҷума унсури муҳим ва ҷудонопазири бисёр соҳаҳои илму дониш ва ҳаёти ҷомеа маҳсуб мешавад. Бидуни тарҷума баргузориҳои мулоқотҳо ва табодули назар ҷӣ дар сатҳи давлатӣ ва ҷӣ дар сатҳи маишӣ имконнопазир аст.

Аз ман гоҳҳо мепурсанд, ки масъулияти тарҷумон дар кадом самти фаъолият бояд бештар бошад? Бо итминони комил мегӯям, ки дар ҳамаи самтҳо. Лекин агар кас бо тарҷумаиматнҳои сиёсӣ расмӣ, хосатан маърузаю суханронии ҳодимону арбобони дав-



латӣ машғул бошад, бояд ягон лаҳза зиракии сиёсиро аз даст надиҳад. Зеро агар калима ё мафҳуме муғлақ тарҷума шавад, аҳли толор, сомеъон ё хонандагон метавонанд онро нодуруст фаҳманд ё муғризона шарҳу тафсир диҳанд.

Дар бораи он ки таърихи тарҷума дар илму адабу фарҳанги тоҷик решаҳои бисёр чуқур дорад, мо дар фавқ мухтасаран гуфтем. Агар адабиёти навини тоҷикро гирем, мебинем, ки аксари шоиру нависандагони мо, аз устодон Айнию Лоҳутию Турсунзодаю Улуғзода сар карда бо тарҷума фаъолона пурмаҳсул машғул шудаанд. Адибони наслҳои минбаъда низ дар ин самт корҳои зиёди шоистаро анҷом додаанд. Чанд мисол меорам.

Бубинед, ки Фазлиддин Муҳаммадиев повести Чингиз айтматов “Ҷамила”, Лоик Шералӣ ва Бозор Собир шеърҳои Сергей Есенин, Аслам Адҳам “Палангинапӯш”- Шота Руставелиро чӣ гуна оличаноб ва бо маҳорати баланд тарҷума кардаанд. Ман ҳамеша ба навқаламон маслиҳат медиҳам, ки сафарномаи адиби булғор Йордан Милево таҳти унвони “Диёри домани гардун”-ро. Ки баъд аз бардоштани таассурот аз боздиди шаҳру навоҳии Тоҷикистон навистааст, дар тарҷумаи устоди зиндаёд Лоик Шералӣ гаштаю баргашта хонанд. Воқеан, тарҷумаи классикист. Ин суҳанро дар ҳақи тарҷумаҳои шоири тавоно Ғаффор Мирзо аз ашъори шоири маҷор Шандор Петефи, ҳамчунин мутарҷими “Доғистони ман”-и Абдулло Зокир ҳам гуфтан мумкин аст.

Ба шарофати тарҷума номи бузургони адабиёти навини мо ҳам, аз ҷумла устодон Айнию Лоҳутӣ, Турсунзодаю Миршакар, Мӯмин Қаноат ва дигарон ба ҷаҳониён шинос аст.

Ҳаминро низ бояд гуфт, ки дар адабиёти мо тарҷумонҳои касбӣ низ кам набуданд. Ба ёд овардани номи онҳо, ки шоҳасарҳои классикони адабиёти ҷаҳонро барои хонандаи тоҷик тарҷума кардаанд, ҳамеша фарз аст. Инҳо Ҳасан Ирфон, Раҳим Ҳошим, Ҳабиб Аҳрорӣ, Эммануил Муллоқандов, Шамсӣ Собир, Шариф Шараф,



Аслам Адҳам ва дигарон мебошанд.

Анъанаи фаъолияти тарҷумонии моро имрӯз адибони шинохтаи мо Абдулҳамиди Самад, Низом Қосим, Бахтиёри Муртазо, Анвар Олим ва чанде дигарон муваффақона пеш бурда истодаанд. Зимнан, Бахтиёри Муртазо соли 2018 дар намоиши ҳафтуми байналмилалӣ китоб дар шаҳри Душанбе барои тарҷумаи китоби Г. К. Паустовский “Садбарги заррин” сазовори дипломи аввал гардида буд. Ҳикояҳои адибони гуногун дар тарҷумаи Бурҳони Салмон, ки мунтазам чоп мешаванд, низ ҷолибанд.

Кори тарҷумонӣ чӣ сон заҳматталаб аст, ба онҳое маълум аст, ки ба ин кор даст зада бошанд, ба ман ҳам аз таҷрибаи худ маълум аст. Соли 1977-ум баъд аз хатми факултаи филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон каминаро бо тавсияи профессор Воҳид





Асрорӣ, ки дар курсҳои болоӣ ба мо аз таъриху назарияи тарҷума дарс мегуфтанд ва машғулиятҳои амалӣ ҳам мегузарониданд ва худ мутарҷими романи нависандаи ўзбек Парда Турсун “Роҳи муаллим” буданд, ба ҳайси тарҷумон дар идораи рӯзномаи “Тоҷикистони советӣ” (ҳозира “Ҷумҳурият”) ба кор гирифтанд. То он дам ин вазифа бар зиммаи Мидҳат Бехбудӣ, набераи Маҳмудхоҷаи маорифпарвари ҳамсафи устод Айнӣ, яке аз мураттибони луғати русӣ-тоҷикӣ будааст. Вай кас ба ман барори кор хостанд. Хушбахтона, ман дар як утоқи корӣ бо Шафқат Саидов ном шахси бисёр фозилу донишманд, тарҷумони чирадастам, аз он кас бисёр чизҳоро ва исми шарифашонро ҳамеша ба некӣ ёд мекунам. Он солҳо дар ин рӯзномаи ҷумҳуриявӣ саҳифае буд бо номи “Барги сабз”, ки рӯзҳои шанбе чоп мешуду дар он шеърҳо ҳикояҳо, аз ҷумла дар тарҷумаи рӯи чопро медиданд. Ман ҳам ҷуръат кардаму як ҳикояи нависандаи озар Ноҳид Ҳоҷиевро бо номи “Духтарони маҳаллаи мо” тарҷума кардаму пешниҳод намудам, чоп шуду хушнудии маро интиҳо набуд. Боз як-ду ҳикояи дигар дар тарҷумаи банда ба таъриф расид. Аммо бо гузашти солҳо ман ба тарҷумаи осори баъзе аз адибони тоҷики дӯстдоштаам ба забони русӣ камар бастам. Аз ҷумла як китобчаи устод Садриддин Айниро бо унвони “Конститутсияи сталинӣ ва ҳақдиёни меҳнаткаш” – ро баргардон кардам, ки соли 1934 дар шаҳри Тошканд чоп шуда будааст, вале бо сабабҳои ба ман номаълум ба Куллийти устод ворид нагардидааст. Ҳамчунин пессаи устод Сотим Улуғзода “Гавҳари шабчироғ”-ро, ки дар Театри русии драмавии ба номи Владимир Маяковский рӯи сахнаро дид.

Яқин андар яқин, тарҷумон бояд донандаи хуби ҳам забони асли матн бошаду ҳам забони модарии хеш вагарна сахву хатогиҳо меварзонанд роҳ ёбанд. Як мисол меорам.

Чанд сол пеш тарҷумоне, ки миллаташ рус буд, матнеро аз тоҷикӣ баргардон мекунад, ки дар он байти зерини Саидхоҷа Аҷзӣ низ ҷой дода шуда будааст:



Агар сесад забон донӣ, фузун нест,
Ҳама рӯзе ба кор ояд, забун нест.
Тарҷумон ин байтро чунин баргардон кардааст:
Знаешь триста языков, это не так уж и много,
Завтра всем идти на работу, и трудиться премного.

«Ҳамарӯзе ба кор ояд»-ро ӯчунин фаҳмидааст. Баъд супориш шуд, ки он матнро ба як маҷмӯа дохил кунем. Чун ин саҳро дидам, ба таври худ чунин ислоҳ намудам:

Знать триста я языка, это ещё далеко не предел,
Хорошо если у охотника в колчане много стрел.

Чанде пеш дар сомонаи АМИТ “Ховар” як мақолаи ман бо забони русӣ ба хонандагон пешниҳод гардид, ки дар он зарурати тарбияи насли наврас дар рӯҳияи ватандӯстию худшиносии миллӣ талқин мешавад.

Дар он ман як байти дар миёни мардум машҳурро ҷой додам, ки дар санги мазори вопасин амири Бухоро Саид Амир Олимхон дар қабристони “Шуҳадои солеҳин”-и шаҳри Кобул сабт шудааст:

Амири беватан хору залил аст,
Гадо гар дар Ватан мирад, амир аст.
Ман хеле майна об кардаму чунин тарҷумаро рӯи қоғаз овардам:
Эмир без Родины ничтожен, жалок, хил,
Царю подобен нищий, если на Родине почил.

Ба назарам, то андозаебааслназдик. Эҳтимол дорад, ки дар оянда тарҷумаи беҳтаре пайдо шавад. Охир русҳо беҳуда намегӯянд: “Совершенству нет предела”, ки маънояш ин аст: “Тақомул интиҳо надорад”.

Душвории тарҷума иборат аз он аст, ки услуби муаллиф, ғановати забонашро, рӯҳияи қаҳрамонони асарро кушода тавонистан лозим. Дар он сурат тарҷума омили рушди адабиёти миллӣ мешавад.

Ба наздикӣ бо дӯсти деринаам, тарҷумони соҳибтаҷриба ва собиқадор Нарзӣ Обидов ҳамсуҳбат шудем, перомуни масъалаҳои

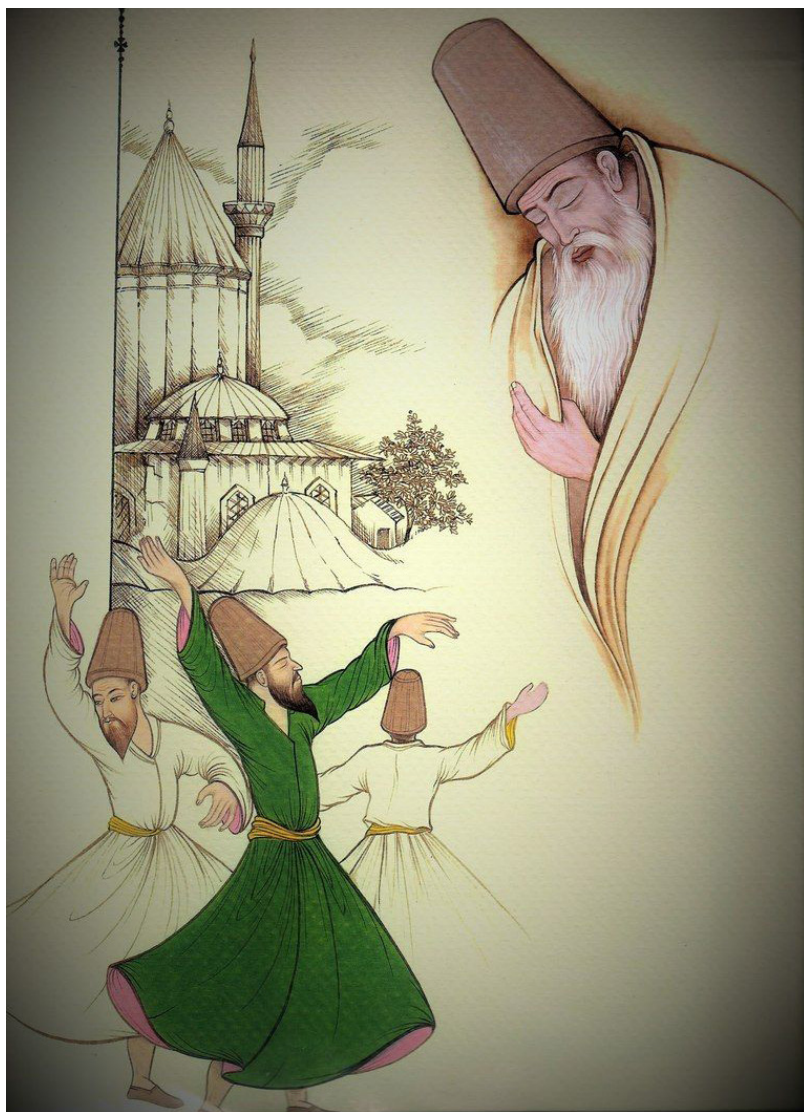


тарҷума ҳамсухан рафт.

Ӯ қиссаи аҷибе кард, ки овардани онро ин ҷо хеле бамаврид мешуморам. Дар айёми ҷавонӣ дӯстам дар нашриёт кор мекардааст боре дар тарҷумаи як матн ба чунин мақоли русӣ дучор омадааст. “лес рубят, щепки летят”. Ва ба сабаби камтаҷрибагӣ тарҷумони он солҳо ҷавон дар сари ин мақол оғиз мондааст. Ба бахти ӯ ҳамон рӯз ба нашриёт Муҳаммадҷон Раҳимӣ омадааст, ки луғати тоҷикӣ-русӣ зери назари ӯ Любовь Успенкая модари адиби номдор Темур Зулфиқоров баромадааст. Нарзӣ-ака аз шоир мадад хостааст. Раҳимӣ дарҳол мегӯяд: “Кундакафонӣ палах дорад”. Рӯзи дигар ба нашриёт Ҳасан Ирфон ташриф меоварад. Нарзӣ-ака ба ӯ низ муроҷиат менамояд ва дар ҷавоб мешунавад: “Ошхона рехту пош дорад”. Бубинед, ҳарду чӣ гуна мақолҳои ҳаммаъноро ёфтаанд.

Воқеан, ба шарофати суханварони асил тарҷума ба яке аз омилҳои рушди адабиёти миллӣ табиӣ мегардад.

Мансур Суруш



**Чаро Ғарб ғанӯз
ба Мавлоно
таваҷҷуҳ дорад?**



Мо огоҳ ҳастем, ки Мавлоно Муҳаммад Ҷалолиддини Румӣ (Балхӣ) яке аз серхонандатарин шоирони шарқ дар дунёи ғарб маҳсуб меёбад. Тарҷумаҳои осори гаронбаҳои ӯ дар мамолики Аврупо ва дунёи ғарб аз пурфуруштарин осори боарзиш ба шумор мераванд.

Ашъори ҷаҳонии Мавлоно дар расонаҳои электруникӣ амсоли фиттаҳо ва DVD-ю CD-ҳо сабт гардида, дар дастраси умум қарор доранд. Машҳуртарин ва саршиностарин ситораҳо чун Мадона ва дигарон аз гулчини ашъори ӯ шъерҳои ошиқонаро ба манзури тақрим ва эҳтиром ба ақоиду низоми андешаронии Мавлоно ва инчунин ҳаводорони ин шоири шӯрида, месароянд. Аз ҳама муҳимаш он аст, ки ақвоми муҳталифу гуногунмазҳабу гуногункеш ба уву осораш таваҷҷӯҳу эътинои бештару беҳтар доранд.

Дар зарфи чанд муддати ахир, ҳанӯз уро танҳо соҳибназараону чеҳраҳои саршинос медонистанду халос. Аммо, имруз бошад уро ба унвони сарчашмаи устувори илҳом дар адабиёти Амрико медонанд. Муҳимтарин ҷанба ва манзари маъруфияту шиноҳти у ин қобилият ва салоҳияти у дар фаро гирифтани умум аст, ки Мавлоно бидуни он, ки ба касе озор ё шиканҷае бидаҳад, тавониста паёми хешро ба ҳама ироа намояд. Ва ба ҳамин далел Мавлоноро набояд ҳамчун як мусулмони одди, ҳинду, будист ё насрони хонд. У фаротар аз ин табақаҳост. У тавонист, ки талаботи потенциали ҳудро иҷро намуда ва ба як инсонии комили ормони мубаддал гардад. Чунин инсонҳо фарҳангу сарҳадоти хешро болотар мебаранд ва сабқат мечуянд; онҳо ба кулли инсоният дастрас мешаванд. Ва ин худ далелу иллати он аст, ки чаро ашъори у дар калисою канисаю парастигорҳои яҳуд ва дар марокизи ҳунарии шаҳри Ниё Ёрк қи-



роат карда мешаванд. Ва бар ҳақ у воқеан Мавлоно яъне роҳнамою ҳодии кулли инсоният маҳсуб меёбад.

Хуб, чаро одамон ҳануз ба Мавлоно таваҷҷуҳ мекунанд? Онҳо чи чизе дар осори у пайдо намудаанд? Мавлоное, ки чандсад сол қабл дар қарни 13 милоди дар Куния зиндаги мекард, чи метавонад ба ин ҷаҳони куҳан ва ба ин инсони модерн ироа намояд?

Ин суолот аз чандин нафар пурсида шуд; албатта посуҳи ин суолот дар асоси чанд далеле нишон дода мешавад. Онҳо муҳимтарин ақоиду назаротро пешниҳод карданд. Он зумра мусулмонҳое, ки дар Аврупо зиндаги мекунанд, эҳтимол аз ин посухҳо манфиате ба даст оранд.

Шаҳром Шиво мутарҷим, мавлонопажӯх ва ҳунарманди ирони ки феълан дар Амрико кору зиндаги дорад, яке аз он нафаронест бо шигифт мепурсад, ки чаро амрикоӣҳо ба Мавлоно ва осори у таваҷҷуҳ доранд. Вақте, ки нахустин бор Шаҳром ашъори Мавлоноро мешунавад, ба ваҷд меояд ва дар натиҷа даст ба тарҷумаи шеърҳои у зада аксари ашъори уро ба англиси тарҷума мекунад. У инчунин дар ҷаласаҳои манзуми ва барномаҳои фарҳанги аз ашъори Мавлоно шеърҳо мехонад. У инчунин ин гуна барномаҳояшро дар шакли фитта ва CD маншур кардааст. У як семинаре таҳти унвони чаро мардум Мавлоноро мехонанд, баргузор карда буд, ки аз ширкаткунандагон дархост намуд то инро рушанд намоянд, ки чаро ба Мавлоно таваҷҷуҳ доранд. Посухҳо сабт гардида ва бомулоҳизаву диққат аз назар гузаронида шудаанд.

Пас аз боздиду аз назаргузаронӣ, Шаҳром мафрузоту иттилоотро ба 12 гурӯҳ табақабандӣ мекунад. У 12 сабаб ва далели он ки чаро мардум ба Мавлоно таваҷҷӯҳ мекунанд, ро ба рӯйхат мегирад:

1. Мавлоно, шахси интеллектуал набуд

Дин риштаи ҳавос ва эҳсосот аст. Ширкаткунандагон пай бурданд, ки Мавлоно мувофиқи ҳавосу эҳсосот, ҷаҳони ботини ва қалби эшон ҳарф мезанад.



2. Сатҳҳои мухталифи маъно

Иштирокдорон ба дараҷаи мухталифи маъно дар осори Мавлоно рӯчуъ карданд; онҳо дар шеърӣ у андозаи гуногунро кашф намуданд. Чун ба мутолиаи бештари ашъори ӯ пардохтанд, бо умқи нигоҳи Мавлоно ошно гардиданд. Дар натиҷаи ин талошҳо эшон ба вачд омада бо дилгарми ба сарзамини андешаи Мавлоно сафари дури дурҳо намуданд.

3. Ваҳдат

Ваҳдат, иттиҳод, тамомият ва камолот дар осори мавлоно ба ширкаткварзидаҳо таъсири бориз бозид.

4. Дуст

Аксари ҳозирин Мавлоноро ба унвони дуст эътироф намуданд.

5. Иртиботи шахсӣ ва муносибат

Хондани осори Мавлоно раванд ва таҷоруби шахси мебошад. Ин таҷрибаи хастигароист. Ҳаводорони каломи у мекушанд то мафҳуми будани хеш ва кайҳонро иктишоф намоянд. Онҳо мекушанд, то ҳамроҳу ҳамкатори у бошанд.

6. Шавқат ва сулҳ

Мутолиагари Мавлоно ҳини бархурд бо ашъори у оромӣ сулҳ ва марҳамату шавқатро пайдо карданд.

7. Майл ва ормон

Вақте, ки Мавлоноро меҳонанд, дар шеърӣ у майлу хоҳиш, ормон у ишқро мебинанд ва билофосила мекушанд, ки чунин эҳсоси руиёнаро дар худ таҷассум намоянд.

8. Ишқ

Баъзе аз аҳли ҳузуро тасдиқ намуданд, ки онҳо бо Мавлоно дилбастаанд.

9. Пуле миёни адён.

Теъдоди аъзами ширкаткунандаҳо иброз медоранд, ки Мавлоно пулест миёни муслимин ва ғайри муслимини муқими мамолики аврупои ва дигар кишварҳо. Бисёре аз мусулмонҳое, ки ворида



Амрико мешаванд бино ба хоѝри шариѝи Мавлоно аз эҳтироми вижае бархурдор мебошанд. Теъдоде аз ғарбиҳо, ки Мавлоноро меҳонанд ва ошиқи у мешаванд, равобити ҳамаҷонибаи хешро бо мусулмонҳои кишвари хеш густариш медиҳанд. Ин ҳама бо шарофатии руҳи бузурги Мавлоност. Мавлоно ба андешаву дидгоҳи хеш тавониста гуруҳи гуногуни мардумро ба ҳам орад. У одамонро чунон бо ҳам қарин сохта, ки ҳама дар муҳити бисёрфарҳанги зиндаги бикунанд.

10. Онҳое, ки шеърро дуст намедоранд.

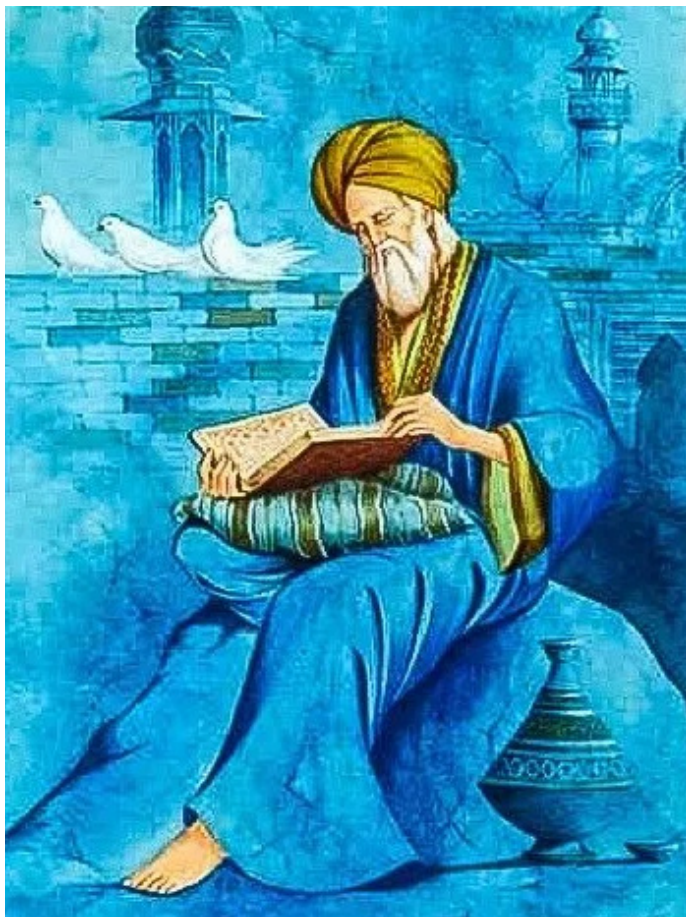
Баъзе аз ширкаткунандаҳо иброз намуданд, ки бо вучуди он, ки онҳо он қадар дустдори шеър нестанд, аммо қайд намуданд, ки мутолиаи шеъри Мавлоноро бениҳоят дуст медоранд.

11. Ширкат дар ҷараён.

Иштирокчиён ёдовар шуданд, ки Мавлоно дар иброи ақида ва андешаи хеш бензаир аст, инчунин илова намуданд, ки онҳо маҳз дар ҳамин ҷараён ба у пайвастанд.

12. Мавлоно-ҳидоятгари беҳамто.

Иштирокдорони ин маҳфил иброи





назар намуданд, ки онҳо Мавлоноро ҳамчун як нафар ҳидоятгару роҳбари маънавии хеш дарёфтанд.

Бо фаро хондан аз ин ки олами Ғарб дар дунболи чизе фаротар аз адёни расмии онҳост, Талет Ҳолмэн ин таваҷҷухро комилан ба таври оли хулоса мекунад ва ин эътиноихоро аз тарафи Ғарб чун “Фасли Мавлоно” унвон мекунад: “Аз он ки тасаввуф дар асоси равобити мустақими ишқ ва иртиботи маънави миёни Худо ва фард сурат мегирад, он тавониста шумораи зиёди таваҷҷуҳи одамонро ҷалб намояд. Мо бояд одамгарои, ашъори шуридаги, бахшишу гузашт ва оини сулҳуи Мавлоноро ба назар бигирем, ки моро аз ин ҳаётии муқарарию одии хеш фаротар мебарад. Инчунин мо наметавонем, ки қудрату азамати олии улави Самоъро (маросими рақси суфиёна) нодида бигирем.”

Ин коршинос иддао дорад, аз тарафи мардум мутолиа гардидани Мавлоно далоили мухталиф дорад ва ин далоил моро бо муҳимтарин пайгом таъмин мекунад. Мо ба таври ошкоро метавонем ба ақоиду андешаҳои у ва осораш бо мақсади нигоҳ доштан ва ҳимоят аз муколамаи байнуладёни ва пайвастагиву иттиҳоди тамаддунҳо умед бубандем.

Суханҳои Кабир Ҳелмински, коршноси барҷастаи Ғарб дар осори Мавлоно ҳануз дар гуши ман танинандоз аст: “Мавлоно гуи аз қабри хеш бархеста то ин ки исломро ба мардум тавзеҳ бидиҳад ва мебинем, ки у Исломо ба кулли оламу одам муаррифӣ карда истодааст.”

Навиштаи Иброҳим Оздемир

**Аз англисӣ тарҷумаи
Фирдавс Ҳуҷаев**



ТАҶАЛЛИИ ИШҚИ ОЛАМГИРИ МАВЛОНО

Маҳбубияти Мавлоно дар арсаи ҷаҳон рӯзафзун аст. Воқеан, ҷаҳон ба ӯ ниёз дорад. Ёро шоири ҷаҳонӣ шинохтаанд. Шеърӣ ӯ, андешаи ӯ мақбули пиру барност.

Шумори зиёде аз нависандагон ва шоирони муосир дар ифода намудани амиқи ҳадафу назару дидгоҳи Мавлоно ба онҳое, ки бахту иқболи хондани осори ӯро бо забони форсӣ надоранд муваффақ шуданд, то осори ӯро тарҷума намуда, манзури аҳли завқ намоянд, инчунин дар нерумандии ишқи ӯ ба Худову ба инсоният.

Тарҷумаҳои англисии муосири Колман Баркс, тарҷумаҳои хонум Ива ба забони фаронсавӣ, корҳои Аннемария Шиммел дар Олмон ва талошу кӯшиши дигарон тавонистанд, ки истиншоку илҳому маъ-



руфияти ўро ба миллионҳо одамон дастрас намояд. Айни замон дар Фаронса нафаре бо номи Лайли Анвар Чендероф бо тарҷумаи ашъори Мавлоно ба саҳна омадааст. Ива тақрибан 30 китоб дар бораи тасаввуф ва Мавлоно навиштааст, инчунин 50.000 мисраи Маснавиро ба фаронсавӣ тарҷума намудааст, ки ин муҳаббати беандозаи ўро нишон медиҳад.

Бояд тазаккур дод, ки бино бар хулосаҳои муҳаққиқи эронӣ Ризо Фаррухфол «Мавлоноро нахустинбор дар авохири садаи 19 шарқшиносони бритониёвӣ ба хонандагони англисзабон муаррифӣ карданд.» Ин муҳаққиқ таъкид мекунад, ки «Аз миёни онон (шарқшиносони бритониёвӣ Ф.А.) ва ба тартиби замонавӣ метавон ба Ёеймс Редҳавс ишора кард, ки дар соли 1888 баргардони мавзуне аз дафтари Маснавӣ мунташир кард». Пас Ёеймс Редҳавсро метавон чун аввалин мутарҷиме, ки Маснави Мавлоноро ба забони англисӣ тарҷума кардааст шинохт. Баъдан А.Винфулд дар соли 1889 3500 байт аз Маснави Мавлоноро тарҷума кард. Ҳамзамон Вилсун низ аз мутарҷимоне аст, ки то оғози садаи XX ба осори гаронмояи Мавлоно таваҷҷӯҳ зоҳир карда буд. Тарҷумаи густурдаву фаҳехта ва таваҷҷӯҳи хоса ба осори Мавлоно баъдан дар ибтидои асри мазӣ аз ҷониби Николсон ва Арберӣ сурат гирифт, ки тарҷумаи Маснавӣ ва ғазалиёти Шамс аз хидматҳои арзишманди онҳо мебошад.

Аммо истиқболи густурдаи Мавлоно дар Ғарб баъд аз интишори китоби «Забдаи ашъори Румӣ» дар соли 1990 сурат гирифт, ки ин китобро Колман Баркс тарҷума ва омода намудааст.

Мувофиқи сарчашмаҳои нигоштаҳои Мавлоно то ибтидои асри XX дар Амрико ва умуман Ғарб кам шӯҳрат дошт. Шурӯъ аз солҳои 1920 устои Донишгоҳи бонуфузи Кембрич, профессор Рейнолд Николсон, мутарҷими бузурги дигари Мавлоно дар Амрико, профессор Колман Баркс ба тарҷумаи шеърҳои Мавлоно ва муаррифии густурдаи ӯ ба хонандагони англисзабон пардохт. Худи Баркс дар ин маврид мегӯяд «Ашъори ӯ аз огоҳии амиқи баҳамваслии ҳаё-



ту тамоми инсонҳову адён мебошад. Шӯҳрати Мавлоно на кам аз Шекспир дар ақсои олам аст.

Бояд қайд кард, ки дар мавриди чигунагии тарҷумаҳои Колман Баркс низ муҳаққиқон ва мавлавишиносон ихтилофи назар дорнд. Гурӯҳе аз пажӯҳишгарон, аз ҷумла Ризо Фарухфол бар онанд, ки бовучуди он ки «Баркс Мавлоноро дар забони англисӣ аз қафаси танги маҳфили эроншиносӣ ва шарқ шиносӣ озод кард (то ибтидои асри XX бо вучуди мавҷуд будани тарҷумаҳои осори Мавлоно хонандагони зиёд аз он бардошт надоштанд ва он ба ҷомеаи англисзбон бояду шояд муаррифӣ нашуда буд Ф.А.), аммо ба ин кор ӯро гирифтори қафаси дигар кард, ки ҳамоно салиқаву тафсири шахсии худ Баркс аст». Ҳамчунин Фарухфол хулоса мекунад, ки «Мавлоно дар тарҷумаи Баркс ба сурати маҳфуми маҷъул даромадааст, ки ба ҷои ҳолати рӯҳонӣ ва қудсӣ бештар ҳолати ҷисмонӣ ва заминиро ифода мекунад».

Ба андешаи иддаи дигари муҳаққиқин ба вижа дуктур Фағфурӣ тарҷумаи Колман Баркс аз беҳтарин тарҷумаҳои Мавлоно шинохта шудааст, ки тавонист Мавлоноро ба хонандагони ғайр ба осонӣ муарифӣ кунад.

Метавон иддао намуд, ки Мавлонои кабир буд, ки Барксро соҳибному шаҳир гардонд ва ӯро ба даромадтарин шоири амрикоӣ мубаддал кард.

Кукотос, бошад дар бораи тарҷумаҳои Баркс мегӯяд: «ҳеҷ мутарҷиме беш аз Баркс ба осори Мавлавӣ вафодор намондааст, дар тарҷумаи ӯ рӯҳи ирфонии шеърҳои Румӣ ҳифз шудааст».

Воқеан, имрӯз танҳо яке аз китобҳои Мавлоно бо тарҷумаи Колман Баркс дар Амрико беш аз садҳазор нусха ба фурӯш рафта ва ҳоло Баркс ба барҷастатарин мутарҷими осори Мавлоно ба забони англисӣ шинохта шудааст.

Шаҳром Шиво, шоир, олим, мутарҷими кутуби Мавлоно дар Амрико низ бар он назар аст, ки шӯҳрати Мавлоно беинтиҳост ӯ



меғӯяд "Шӯҳрати Мавлоно лаҳза ба лаҳза рӯ ба афзоиш аст. Ў бо масоили иҷтимоии марбут ба инсон ҳаёти ӯ сару кор дорад ва ин масоил метавонад ба 5000 сол қабл нисбат дода шавад ва инчунин метавонад ба 5000 соли дар пеш истода нисбат дода шавад. Ҳарфу сухану шӯҳрати ӯ беинтҳост".

Ростӣ Мавлоно пуле миёни давлатҳову миллатҳову қавмият шинохта шудааст. Чунончи профессор Ива Де-витрей Меэровитч соли 1964 пас аз ошноӣ бо осори гаронбаҳои Мавлоно ба дини мубини Ислом рӯй оварда, мусалмон гаштааст ва тамоми умр кӯшидааст Мавлоноро ба миллати хеш муаррифӣ намояд.

Пас чӣ омилу далоил боиси ин ҳама маҳбубияти Мавлоно гаштааст?

Ба андешаи мо, маҳбубияту мақбулияти Мавлоно аз сӯи табақаи мухталифи ҷомеа ин аст, ки Мавлоно хешро моли ҳама медонад ва инҷоиву онҷоигаро нест. Мардумро ба сӯи ваҳдату сулҳ даъват мекунад. Мазҳабу оини касеро маломат намекунад. Ҳама кешро эътироф мекунад. Дар ин маврид ҳуди Мавлоно меғӯяд: "Ман ба парастиишгоҳи яҳудон рафтам, ба калисо ҳам рафтам инчунин ба масҷид ҳам рафтам, аммо ҳамоно як хел меҳроб дидам, ки дар ҳар се парастиишгоҳ вучуд дорад ва ман ҳам якхел рӯҳия дошам." Бубинед, ин гуфта худ таҷассумгару тараннумгари рӯҳи оламгир аст, ки бидуни ин рӯҳ мо ҳеҷем.

Албатта, Мавлоно бо ишқи хеш тавонист теъдоди аъзами одамонро ҷуфт гардонад. Ў тавонист дили миллионҳо одамони маҷрӯҳу ҳиҷрондидаро мудово кунад. Чунон чи Миша Рутенберг хунёгари ботаҷриба, аҳли Сан Франсискои иёлоти Калифорнияи Амрико бар ин бовар аст, ки маҳз сурудаҳои Мавлоно ўро шӯҳрат додааст.

Вилиям Читик исломшинос ва ирфонпажӯҳ иллати гароиши ғарбиҳо ба Мавлоноро дар ташнагии ғарбиҳо ба маънавият донистааст. Ў дар мусоҳибаи тафсилияш бо Муҳаммадалӣ Ниёзӣ дар ёдномае, ки «Анҷумани осори мавоҳири фарҳангӣ» гуфтааст: Алоқа



ва таваҷҷӯҳи ғарбиёни имрӯза ба Мавлоно ҷаҳоди мутаадид дорад. Яке ташнагии онон ба маънавият ҳаст. Ин омили бисёр муҳим аст. Агар аз лаҳози таърихи ба қазия таваҷҷӯҳ кунем, бояд гӯем Никлосон аз ин ҷаҳат хидмати бузурге ба ғарибён кардааст. Ў ҳудуди панҷоҳ сол пеш Маснавиро ба англисӣ тарҷума кард ва дар шаш ҷилд ба ҷоп расонид ва ду ҷилди шарҳ низ бар он афзуд, ки тамоми онҳо ба форсӣ тарҷума ва ҷоп шудаанд.

Муҳаққиқон бар он назаранд, ки ба вуҷуди он ки Франклин Динклуис дар китоби арзишманди Мавлоно: Дирӯз то имрӯз, Шарқ то Ғарб, (аз ин китоб ба форси ду тарҷума дар даст аст: 1 – Ҳасан Лоҳутӣ, нашри Номак 1383, 2 – Тарҷумаи Фарҳоди Фараҳманд нашри соли 1383) нахустин пажӯҳандаи Амрикоӣ ҳаст, ки ба тафсил ва ба таври ҷудогона дар фасли ҷаҳоруми китоби худ ба зиндагӣ ва андешаҳои Шамси Табрезӣ пардохтааст. Вилиям Читик буд, ки дар соли 2003 барои нахустин бор қисмати аъзами мақолоти Шамсро ба англисӣ тарҷума ва дар 2004 мунташир кард.

Воқеан, барои мо, порсизабонон ва ворисони Мавлоноӣ кабир боиси ифтихор ва саодатмандӣ бояд бошад, ки ҷаҳониён Мавлоноӣ моро беҳтарин дӯсти хеш меҳисобанд. Ҷаҳониён дар шеъри ӯ сулҳу оромишро дарёфтанд. Васлкунандаи қалбҳо, пайвандагари тамаддунҳо, пуле миёни миллатҳост ӯ. Китобаш дар руйхати пурфурӯштарин китобҳои дунёст.

Тарҷумаҳои ҷопонӣ, арабӣ, итолиёвӣ, русӣ, англисӣ, фаронсавӣ, узбекӣ, қирғизӣ, урду, туркӣ, лаҳистонӣ... -осори Мавлоно имрӯзҳо ба бозор меоянд ва мардумони дорои ақоиду кешҳои мухталифро ба самти худ мекашад.

Ӯ имрӯзҳо бо гуфтору шеърҳои нобаш намояндаҳои тамоми миллати дунёро ба сӯи хеш меҳонад ва исбот кардааст, ки ӯ -Мавлоно шоири ҳамаи халқҳост, новобаста ба мазҳабу кешу оину дин. Ӯ шаҳрванди ҳамаи мамолики олам аст. Танини шеъри ӯ аз пушти қарнҳо ба гӯш мерасад, ки гуфта:



На шарқиям на ғарбиям, на бариям на баҳриям
На аз кони табииям на аз афлоки гардонам
На аз хокам, на аз обам, на аз бодам на аз оташ
Маконам ломакон бошад, нишонам бенишон бошад.

На тан бошад, на ҷон бошад, ки ман аз ҷони ҷононам.

Мавлоно дар ҳоли ҳозир лаҳза ба лаҳза, соат ба соат дар ҳоли фатҳи қалбҳову зеҳнҳост, дар ҳоли расидан ба ҳама мушкилоти инсонҳост, ӯ марзҳоро гузашта, то ба кулуби одамон мерасад. Рӯзе нест, ки матлаби тозае аз ӯ дарҷ нагардад.

Ба ин маънӣ низ суруда, ӯ гуфтааст:

Боз омадам, боз омадам аз пеши он ёр омадам.

Дар ман нигар дар ман нигар баҳри ту ғамхор омадам.

Моро ба чашми сар мабин, моро ба чашми сар мабин

Онҷо биё моро бубин, к-инҷо сабуксор омадам

Мӯҷиби ин ҳама маҳбубияту шӯҳрат ва шаҳиру номдор гардида-ни Мавлонову осораш дар соири мамолик ин, албатта аз як тараф афлокиву малакутӣ будани андешаи Мавлоно бошад, (андешаи ӯ тавонист чаҳонро тағйир диҳад ва самти зиндагии миллионҳо одамонро дигар намояд. Ф.Х.) аз тарафи дигар ӯ ба қавле орифест ди-логоҳ, шоирест дардшинос, ва андешаварест беназир. Андешаҳои дурахшону ирфонӣю фалсафӣю афлокии баландеро соҳиб аст.

Фирдавс Хуҷаев



**Фридрих
Рюкерт**



**Рози
Ҳофиз**

Ҳофиз овард агар ҳарф ба маънии ниҳон,
Дон, ки он ҷо ҳама маъност ба алфоз аён.
Ё чу гӯяд сухане содаву махсус ба чашм,
Беҳтар он аст, ворид шавӣ ба умқи баён.
Лаззати ҳарфи варо дидаи нозук бояд.
Чунки алфози аёнаш ба назокат пинҳон.

Ҷалолиддин чу гӯяд нури Шарқ аст,
Ҳамоно шеъри ман аксаш ба Фарб аст.



Волфганг

Борхест

Суруди

ишқ



Бо ту бимонам
Дар ин шаби тор.
Ҳар чи бихоҳӣ,
Мекунам нисор.

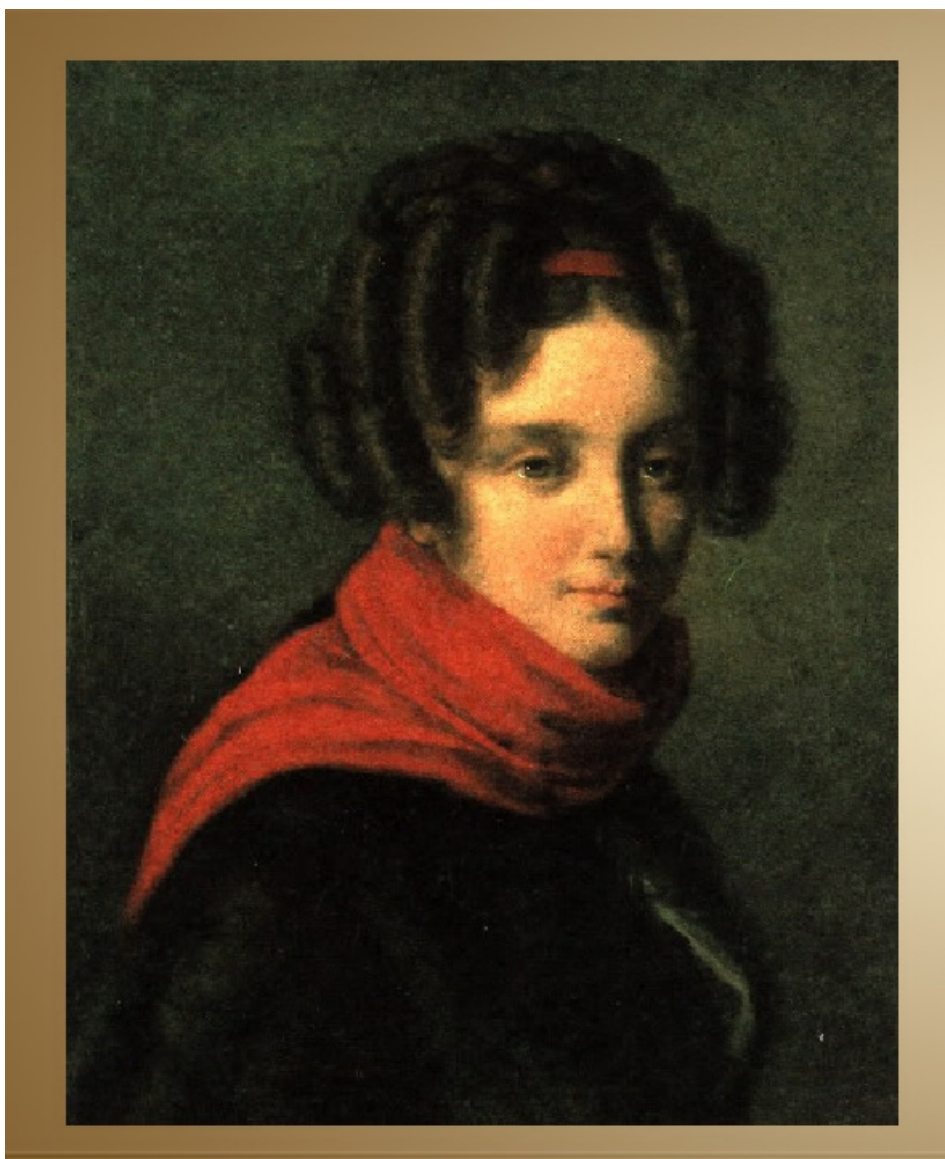
Оре, напурсам,
Гар ину онам.
Ишқам қабул кун,
Ҳам қисму қонам.

Дар ин шабонгаҳ,
Меҳрат барангез.
Ин охири шаб
Шоме дилангез.

Тарҷумаи Ф. Одинаев



Любовь
УШАКОВА





Есть на свете одна деревенька,
Не большая она, не богата.
По сравнению со вселенной,
Можно смело сказать — маловата.
Только буду я эту деревню,
Вечно в памяти свято хранить,
Потому что, счастливое детство
В ней пришлось с милой мамой прожить.
И когда мне становится грустно,
Меня мысли приносят туда,
Вспоминается каждая мелочь,
Выбивается даже слеза.
Вспоминаю я старые кедры,
Что стоят в огороде у нас,
Звездной ночью в сиянии лунном
Они чудом казались для нас. ...
Есть на свете одна деревенька
И на картах она не отмечена,
Но зато за счастливое детство
Человеческим сердцем замечена.

Ҳаст дар рӯи замин як деҳае,
Лек чандон нест машҳури ҷаҳон.
Дар қиёси коиноти беҳудуд
Ман бар онам, ки басо хурд аст он.
Дар дилу дар ёдҳои худ варо
То абад ман мӯмийӣ кардаам.
Дар канори модари яктои худ
Чунки он ҷо умр бар сар бурдаам.
Ҳар гаҳе озурдахотир мешавам,
Меравам сӯи деҳ аз роҳи ҳаёл.



Чун ба хотир оварам бешу камаш,
Оби чашмам мечакад бе қилу қол.
Ёд дорам, дар миёни боғи мо
Як дарахти пири сӯзанбарг буд.
Дар шуои маҳ шаби исторазор
Баҳри мо бисёр аҷоиб менамуд...
Ҳаст дар рӯи замин як деҳае,
Дар харита нест, аммо номи он.
Чун дар он ҷо монда ёди баччагӣ,
Меҳри ӯ бо ман бувад то ҷовидон.

Мунира Умарова

Когда вижу тебя,
С ума схожу.
В любви хочу признаться,
Слов не нахожу.
Услышь меня любимая,
Не торопись, постой.
Как же объяснить тебе?
Что болен я тобой!

Туро ҳар гаҳ ки мебинам
Дигаргун мешавад ҳолам.
Бихоҳам гӯямат аз ишқ,
Валекин пеши ту лолам.

Даме исто, маро бишнав,
Машав бесабр, дилдорам.
Чи сон фаҳмонамат охир?
Ман аз ишқи ту беморам.

Мунира Умарова



Бог мой,
Ты дал мне всё!
Красивую любовь, здоровье,
Счастье ручейком текло.





Думала всё это бесконечно,
Словно алмаз всё крепкое и вечно.
Ошибалась я, не понимая одного,
Что наше время быстротечно,
И в этом мире ничего не вечно.
Одно неправильное слово,
Неверное движение,
Всё рухнуло, разбилось, как стекло.

Худои ман!

Ту додӣ аз барои ман ҳама неъмат,
Тани бедард, ишқи пок, бахти ҳамчу дарё

доимо қорӣ.

Гумон кардам, ки хоҳад буд подор ин ҳама иқбол
Матину маҳкаму ҷовид чун алмос.
Надониستم, ки вақт ин қадр тунду тезҷарён аст
Ва дар ин даҳр





Набошад ҳеч чизу ҳеч кас ҷовид.
Зи як ҳарфе, ки ноҷо барчаҳад аз лаб,
Зи як полағзи бечое
Ҳама чун шишае бар санг хоҳад хӯрд...

Мунира Умарова

Твоя любовь, как яркая звезда
Освещает путь и придаёт мне сил.
Когда не вижу и не слышу я тебя
То и белый свет становится не мил!

Ишқи ту чун ситораи тобон
Медихад нуру ҷони тоза ба ман.
Бе ҷамоли тую садои ту бод
Тираву тор олами равшан.

*Тарҷумаи шеърҳо
ба қалами узви*

*Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон
Бобаки Сугдӣ*



**АНТОН
ЧЕХОВ**



**ҚАСОРАТ ВА ХАСОРАТИ
ДЕЗДЕМОҶОВ**



– Ҳшшш... Ба ҳуҷраи дарбон меравем, ин ҷо муносиб не... Са-
доямонро мешунаванд...

Рафтанд назди дарбон. Макари дарбонро ачулона роҳии ха-
зинадорӣ карданд, то гап гӯш накунад хабаре набарад. Макар
дафтари номаҳоро гирифт, кулоҳашро пӯшид, вале ба хазина-
дорӣ нарафт ва дар зер пиллаҳо пинҳон шуд: ӯ медонист, ки
ошӯб мешавад. Нахуст Кашолотов гарму ҳаяҷонӣ сухан кард,
сипас Дездемонов ва Зрачков... Шӯру ҳаяҷони хатарноке бар-
по шуд! Бар чеҳраҳои арғавонӣ табутоб медавид, мушт ба сина
мекӯфтанд...

– Мо дар нимаи дувуми асри XIX зиндагӣ дорем, на ин ки бало
занад, дар аҳди Дақёнус! – сухан оғозид Кашалотуф. – Агар ин
шикамгундаҳоро ҳар чӣ дар гузаштаҳо муҷоз буд, ҳоло набояд
ҷоиз бошад! Саранҷом ҳама дилбазан шудем! Он давру замони
гузашт дигар... Ва ину он...

Дездемонов низ тахминан ҳамин гуна хурӯшид. Зрачков ҳатто
беадабона носазо гуфт... Ҳама меҳурӯшид! Аз миёнашон, зим-
нан, хирадманде пайдо шуд. Ӯ чеҳраашро мушавваш гирифт, бо
дастмоли ҷайбияш бинӣ пок кард ва ба гуфтор омад:

– Хуб, оё месазаду меарзад? Ох... Хуб, ба фарз, бигзор... ин
ҳақиқат будааст; аммо ба чӣ далел? Ҳар он чӣ коред, ҳамон бар-
доред: ва алайҳи шумо низ, ҳангоме ки сарвар мешавад, ошӯб
барпо хоҳанд кард. Ба гапи ман бовар кунед, танҳо худатонро
барбод медиҳед.

Аммо хирадмандро гӯш накарданд. Нагузоштанд, ки то охир
сухан гӯяд; ўро то дами дар ақиб ронданд. Ва ин мард низ бо он
ақида, ки наметавонӣ ҳамдаст бо хирад ба чизе комёб шавӣ, ху-
дро ба ҷоҳилия заду шӯру ғавғо барпо кард.



– Билохира, фурсате расидааст, ки бояд ба ӯ тавзеҳ дод – мо ҳам ки инсонем мисли ӯ! – гуфт Дездемонов. – Боз мегӯям, мо барда нестем, оммию кавдан нестем! Гладиатор ҳам нестем! Намегузorem, ки таҳқирамон кунанд! Моро «ту» хитоб мекунад, ба таъзиму саломии мо посух намедиҳад, вақте суханронӣ мекуни, рӯй туруш мекунад, душном медиҳад... Имрӯз раво нест, ки ҳатто пешхидматро ту хитоб кунӣ, чӣ расад ба наҷибзодагон! Бояд чунин гуфт ба ӯ!

– Дирӯз ба ман рӯ меоварад ва мепурсад: «Чӣ шуда ба афту башараат? Биёе пеши Макар, ки ба чулли фарш покат кунад!» Аҷаб шӯҳихое! Як бори дигар ҳам...

– Ман як рӯз бо занам мерафтам, – миёни сухан парид Зрачков, – рӯбарӯ мезанад ӯ... «Ох, ту лабкашол, – мегӯяд, – корат як умр бо ҷавонтаннозақҳо гаштан! Боз дар рӯзи равшан!» Ман мегӯям, ин ҳамсарам аст, олиҷаноб... Аммо узрхоҳӣ накард, танҳо чалаппӣ лаб мазза дод! Занам аз чунин таҳқир се рӯз доду фиғон кард. Вай аз он таннозақҳо не, шумоён ки медонед...

– Ҷанобон, бо як калом, аз ин баъд, ин гуна зистан имкон надорад! Ё мо, ё ӯ, ба ҳич ваҷҳ набояд ки якҷо кор кунем! Бигзор ё ӯ биравад, ё ки мо меравем! Бе мансаб гаштан, бе шуғл будан беҳтар аст, аз он ки бо чунин хорию зиллат шуҳрат ёбӣ! Акнун асри XIX аст. Ҳар касе иззати нафс дорад! Ман худ агарчи як каси кӯтоҳқаде ҳастам, аммо ба ҳар ҳол муҳраву матоъ нестам, дар замири шаъну шавкати худро дорам! Иҷоза нахоҳам дод! Бояд ҳамин тавр гуфт ӯро! Бигзор аз миёни мо нафаре бираваду ӯро гӯяд, ки чунин рафтору кирдор таҳаммулнопазир аст! Аз номи мо! Марҳамат! Кӣ хоҳад рафт? Бояд ҳамин тавр гуфт – рукку рост! Натарсед, ҳиччӣ ҳам намешавад! Кӣ меравад? Туфу, бало занад... садоям тамоман гирифтааст...

Шуруъ карданд ба намояндабаргузинӣ. Пас аз бигӯмагӯҳои зиёд аз ҳама ботадбиртару хубгуфтортару шуҷоътар Дездемонов



таъйид шуд. Ў узви китобхона аст, зебо менависад, бо бонухон таҳсилкарда ошност — пас, оқил аст: яқинан чӣ ва чӣ тарз гуфта-нашро медонад. Ва низ ғайрати ўро қойи гап нест. Ҳама медонанд, ки чӣ гуна пулиси маҳалларо, ки ўро «инсон» шумурд, ба маъзаратхоҳӣ водор кард; пулиси маҳалла ба исрори ў фурсати абручинкардан наёфта буд, ки овозаи шуҷоъаташ ҳамчунон дар дунё паҳн шуд ва ақлҳоро тасхир кард...

— Бирав, Сения! Натарс! Бигўяш ҳамин тавр! Ина, ки газидӣ! Ту ки аълоҳазрат, одамеро меҳоҳӣ, ки сар ба сараш гузорӣ, пайдо накардаӣ! Ин найрангҳоят намегузарад! Чоплўсҳои дигаре пайдо кун, вале мо худ барои худ касе ҳастем, медонем шаъни худро, ҷаноб, мо ҳам метавонем найранг ороем. Обро гил накун! Ҳич қойи мудохалаву саркўбӣ нест! Ҳамин тавр... Бирав, Сения... дўстам... Фақат мўятро шона кун... Ва бигў ин ҳамаро...

— Ман тун-
дмиҷоам,
ҷанобон...
Ягон сухани
беҷо мегўям.
Беҳтар, ки
Зрачкуф би-
равад.

— На, Се-
ния, ту би-
рав... Зрачкуф
пахлавони
деги ош, лаш-
кари пашша-
ро кунад по-
шупош, он ҳам
боз агар маст





бошад... гӯл аст ӯ, аммо ту ба ҳар ҳол... Бирав, қонакам...

Дездемонов мӯяшро шонаву камзулашро мураттаб кард, миёни муштҳояш сулфид ва рафт... Нафаси ҳама ях баст. Дездемонов ворида ҳучраи корӣ шуда, дар остона таваққуф кард ва дастони ларзонашро ба лаб бурд: хуб, чӣ гуна шуруъ кунад? Вақте ӯ ин сари калро бо он ришаки сиёҳ дид, дар меҳробии дилаш то гирди камараш сардӣ давид... Дар тахтапушташ шамолаке вазад... Зимнан, боке нест; ба ҳар каси одатнокарда руҳ медиҳад, фақат набояд ваҳмид... Шердил бош!

— Ооо... чӣ меҳоста бошӣ?

Дездемонов як қадам пеш гузошт, забон дар комаш чархид, аммо нуқ нагуфт: чӣ чизе дар даҳонаш дармонда буд. Намоянда ҳамзамон эҳсос кард, ки ин дарҳамбарҳамӣ натанҳо фақат дар даҳон чарх мезанад: ҳамчунин дар ботин ҳам... Ин шуҷоат аз қалби ӯ ба шикамаш рафт, он ҷо қур-қур кард, аз ронҳо ба панҷаҳо пойин шуд ва дар мӯзаҳояш дар монд... Мӯзаҳо, аммо, даридагӣ буданд... Бадбахтӣ!

— Ооо... чӣ меҳоста бошӣ? Магар намешунавӣ?

— Ҳм... Ман ҳиччӣ... Фақат ҳамин тавр. Ман, олиҷаноб, шунидам, ки... шунидам...

Дездемонов забон хойид, аммо забонаш нофармонӣ карду давом дод:

— Ман, ҳазратам, шунидам, ки бо лоторей мешавад ароба ҳам бурд кард... Як билет меҳостам, алоҳазрат...

— Билет? Хеле хуб... Фақат панҷ билет мондааст... Ҳар панҷторо мегири?

— На... на... намегирам, алоҳазратам... Якто... кофист...

— Мегӯямат, ки ҳар панҷторо мегири?

— Хеле хуб-ҳ, алоҳазратам!

— Ҳар кудом шашрублӣ... Аммо барои ту панҷрублӣ... Имзо гузор... Сидқан таманно мекунам, ки бибарӣ...



– Ҳа-ҳа-ҳо-ҳ... Мерси-ҳ, алоҳазратам... Ҳм... камоли хушбахтист...

– Ҳоло, берун аз ин ҷо!

Пас аз дақиқае Дездемонов дар васати утоқи дарбонҳо мегуфт: – мисли харчанг сурху алвонӣ. Ва бо чашмони пурашк аз дӯстон биступанҷ рубл қарз пурсид.

– Бародарон, ўро биступанҷ рубл додам, аммо ин пули ман набуд! Хушдоманам дод, ки харчи хонаро пардозам... Ба додам расед, ҷанобон! Хоҳиш мекунам!

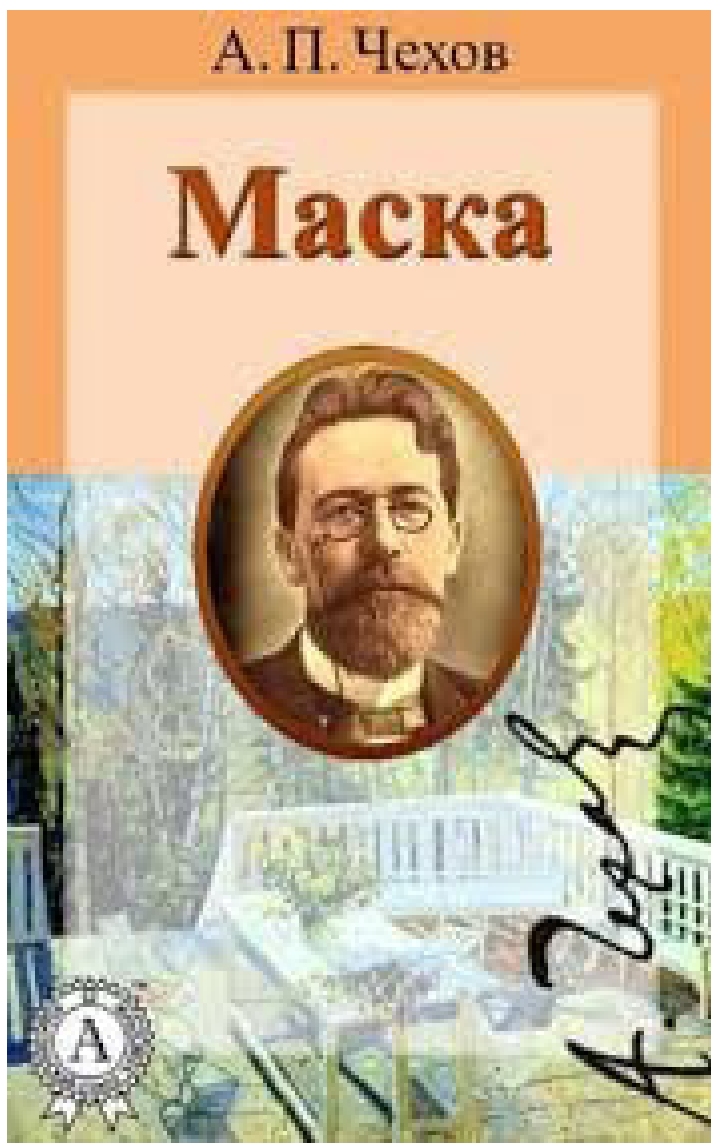
– Аммо чиро гиря мекуни? Аробасавор мешавӣ...

– Дар ароба... Аробаро... Бо ароба магар одамонро битарсонам? Ман руҳонӣ нестам! Агар бурд кунам ҳам, дар куҷо мемонам онро? Чӣ кор ҳам мекунам бо он?

Хеле гуфтугузор карданд ва ҳамчунонки бо ҳам мегуфтанд, Макар менавишт (ӯ босавод аст), менавишт ки... чунину чунон. Хеле навишт, ҷанобон! Ҳар тариқ, аз сатрҳояш ин панд мешорид: ошӯб накун!

1883

*тарҷумани О. Шакурзода;
10.9.20; ш. Душанбе.*



**АНТОН
ЧЕХОВ**

НИҚОБ



Дар клуби умумии Х аз пайи маҳфили хайрияе бол-москород ё ба қавли дӯшизағони шаҳр, бал-парей чарён дошт.

Соъати дувоздаҳи нимашаб буд. Равшанфикроне ки ниқоб ба чеҳра надоштанд ва ҳам намерақсиданд — панҷ тан буданд онҳо — дар толори хониш, пушти мизи бузурге нишаста, бо ришу бинӣ ба рӯзнамаҳо фуру рафта, мутолаъа мекарданду ғанаб мерафтанд; ба қавли хабарнигори маҳаллии нашрияҳои пойтахт, наҷибзодае басо либерол, — «ғарқадартафаккур» буданд.

Аз толори аслӣ навои кодрили «Шодикоҳ» ба гӯш мерасид. Аз пушти дар пешхидматҳо тақ-тақ пошнакӯбону ҷарангоҷаранг зуруфро баҳамзанон шитобон рафтуо доштанд. Аммо дар қироъатхона хомӯшии тамои ҳукм меронд.

— Ба фикрам, инҷо муносибтар! — ногаҳ садое оромӣ гирифта, ки меғӯӣ аз қаъри бухорӣ меомад, ба гӯш расид.

— Ин ҷо биёед! Ин ҷо баччаҳо!

Дар боз шуд ва марде кӯтоҳандом, чаҳоршона, бар кулоҳаш пари товусу дар рух ниқоб ба толор даромад. Ба дунболаш ду хонуми ниқобдор ва пешхидмат, лаълӣ дар даст низ омаданд. Бар лаълӣ як шишаи гундаи ликёр, се шиша шароби сурх ва чандто истакон буд.

— Биёед ин ҷо! Ин ҷо ҳавояш хуш, — гуфт он мард. — Лаълӣ рӯйи миз... Мамзелҳо, лутфан бишинед! Же ву при а-ля три-монтран! Шумо, ҷанобон, як каме онсӯтар, ҷое ҳам барои мо боз кунед... аз сари роҳ яктафарта!

Мард калавид ва аз рӯйи миз чанд маҷалларо дур андохт.

— Инҷо бигзораш! Оқоёни рӯзнамахон, канортар бишинед; ҳоло вақти рӯзнамахонӣ сиеъат нест... Як сӯ андозед ҳамаро!

— Хоҳишмандам, шумо яке каме оромтар, — гуфт яке аз рав-



шанфикрҳо аз паси шишаҳои айнаки худ ба ин ниқобдор нигариста. — Ин ҷо қироъатхона аст, на майхона... Ин ҷо ҷойи айшу нӯш нест.

— Кӣ гуфт, ки ҷояш нест? Пойи ин миз магар ликкон аст ё сақфи ин ҷо ҷунбону фурурав? Аҷаб! Ҳоло... вақти гапзанӣ нест! Дур андозед рӯзнамаҳоро... Ҳамин қадар ки хондед, кофӣ; бе ин ҳам донишатон хеле биноист; охир, чашмҳотон абгор мешавад ва аз ҳама муҳим — мутолаъа бас, вассалом!

Пешхидмат лаълӣ рӯйи миз гузошту дастпоккун бар оринҷ илҳоқ кард ва пеши дар истод. Хонумҳо ҳамон дам даст ба шароби арғавонӣ заданд.

— Ин чӣ гуфтани, ки як даста мардumi фаҳим рӯзнамаро аз шароб афзал медонанд, — шуруъ кард марди паритовусбаркулоҳ, барои худ ликиёр рехта.

— Аммо ба ақидаи ман, шумо муҳтарам ҷанобон, барои он ошиқӣ рӯзнама ҳастед, ки пуле надоред, шароб бихаред. Дуруст меғӯям? Ҳа-ҳа-ҳа! Хондан доранд! Хуб, дар чӣ бора навишта бошанд он ҷо? Ҷаноби айнакӣ! Чӣ арқому чӣ ҳақоиқеро мехонда бошед? Ҳа-ҳа-ҳа! Биё, дур андозаш! Саратро гиҷ мекунад! Беҳтараш бинӯш!

Марди парбаркулоҳ бархост ва рӯзнамаи оқои айнакиро чанг заду гирифт. Ранги айнакӣ парид, баъд чехрааш алвон шуд ва таъаҷҷубзада ба равшанфикрони дигар назар андохт, онҳо — ба ин мард.

— Шумо, ҳазратам, аз худ рафтаед! — ба шӯр омад ӯ. — Қироъатхонаро майхона кардани ҳастед, ба худ раво медоред, ки густохӣ кунеду аз дасти мардум рӯзнамаро чанг зада гиред! Ман иҷоза намедихам! Шумо, ҷаноб, намедонед, бо кӣ сарбасаред! Ман Жестияков ҳастам, раиси бонк!..

— Ху-уб — Жестияков ҳастам, — будан гир! Ин ҳам рӯзнамаату шуъунаш...



Мард рӯзнамаро бардошту сад пора кард.

— Ҷанобон, ин чӣ рафтор? — гур-гур кард Жестяков ҳангуманг шуда. — Аҷиб аст ин, ҳатто... фавқулода аҷиб...

— Воҳ, ки оташ гирифтанд, — лабханд зад мард. — Войу вой, ҳой-ҳой, ки тарсидам! Банд ба бандам меларзад. Муҳтарам ҷанобон, гӯш кунед! Шӯҳӣ як сӯ, ман бо шумоён ҳавсалаи суҳбат надорам... Барои ҳамин, меҳоҳам, инчо бо ду мамзел танҳо бимонам, дилам меҳоҳад, ки кайфу сафо кунам инчо, аз ин рӯ, бе ҳарфу ҳичое, лутфан, ташриф баред берун... Марҳамат-ҳ! Оқои Белебухин, берун шав бо ин разилу палидҳоят! Чиро рӯ туруш кардаӣ? Вақте гуфтам, гум шав, бояд гум шавӣ! Ку, зудтар бичунб, вагарна, мебинӣ, Худо нокарда, дар беҳи гӯшат меҳурию берун мепарӣ!

— Яъне чӣ? Ман ҳатто сарофаҳм намеравам... — таъаҷҷуб кард Белебухин, ҳазинадори додгоҳи қайим, ки то буногӯш сурх шудаву китф дарҳам кашида. — Кудом як шаттоҳи бешарм инчо ворид мешавад ва... шуруъ мекунад носазогӯӣ!

— Кӣ ҳаст бешарму густох? — дод зад марди паритовусбаркулоҳ ва аз фарти ғазаб мушти худро чунон бар миз кӯбид, ки истаконҳои рӯи лаълӣ ба шиддат ларзиданд. — Ту инро ба кӣ мегӯӣ? Ва фикр мекунӣ ки ман ниқоб дораму ту ҳар чизи дилат хостаро ба ман гуфтан мегирӣ? Рихини палид! Вақте гуфтам буро берун, бояд гум шавӣ аз назарам! Ҳой, раиси бонк, ба хубию хушӣ гум шав аз ин ҷо! Ҳама ба берун, ҳич аҳмақе бояд намонад! Бисмиллоҳ, ҳама касифу касофат ба берун!

— Ҳоло маълум мешавад, касиф кисту кӣ гум хоҳад шуд! — гуфт Жестяков, ки аз ҳаяҷону ҳашм ҳатто айнакаш арақ карда буд. — Ман нишонат медиҳам! Ҳой, ку масъули интизомиро ин ҷо фарёд кун!

Пас аз дақиқае масъули интизомӣ ворид шуд — марде кӯтоҳқад, лоғару мӯяш хурмоӣ, наворе обираг бар пойини гиребони пи-



раҳан дошт ва аз рақси зиёд нафасгир шуда буд.

— Хоҳишмандам, аз инчо берун равед! — шуруъ кард ӯ. — Инчо ҷойи арақхӯрӣ нест! Марҳамат ба буфет!

— Ту аз куҷо пайдо шудӣ? — пурсид марди москбarrerӯй. — Магар фарёдат карда будам?

— Хоҳишмандам, ба ман «ту» хитоб накунед, марҳамат берун!

— Гӯш кун, мардаки хуб: як дақиқа муҳлат... Ту ки шахси маъсуле ҳастӣ, аз муҳраҳои аслиӣ, ин артистҳоро аз зери бағалшон бигиру берун рон. Мамзелҳои ман хуш надоранд, ки ин ҷо каси бегонае бошад... Онҳо шармгинанд ва ман ҳам бо пули худам меҳоҳам, онҳо ҳолати табиӣ дошта бошанд.

— Маълум ки ин худсар дарк накардааст ки дар куҷост, гӯйе дар оғил бошад! — садо баланд кард Жестяков. — Бояд Евистрат Спиридониҷро даъват кард!

— Евистрат Спиридониҷ! — шунида шуд дар толор. — Куҷост Евистрат Спиридониҷ?

Евистрат Спиридониҷ, пирамарде бо либоси пулис, ҳамон дам пайдо шуд.

— Лутфан аз ин ҷо берун равед! — бо овози гирифта гуфт ӯ, чашмони ҳавлангезашро барқ занондаву бурути рангкардаашро ҷунбонда.

— Ох ки тарсидам! — ба гуфтор омад мард ва бо завқ қаҳқаҳа зад. — Войувой ки тарсидам! Ба Худо, ки пеш меояд чунин тарсу бим! Бурутҳо айнаи бурути гурба, чашмҳо барҷаста... Ҳа-ҳа-ҳа!

— Лутфан бе чуну чиро! — то ҷон дошт, дод зад Евистрат Спиридониҷ ва ларзид. — Бурову гум шав! Ман дастур медиҳам, ки берунат ронанд!

Дар қироъатхона деги ғавго ба ҷӯш омад. Евистрат Спиридониҷ, ки мисли харчанг сурх шуда буд, дод мезаду пой мекуфт. Жестяков ҳам дод мезад, Белебухин ҳам дод мезад. Рӯшанфикрон ҳам дод мезаданд, вале садои ҳамаи инҳоро овози бами



пасту ғализу гирифтаи марди ниқобдор пахш карда буд. Рақсу шодӣ аз ин ҳарҷумарҷи сарзада қатъ шуд ва мардум аз толор ба хонишгаҳ рехтанд.

Евистрат Спиридониҷ аз пайи қудратнамоии бештар ҳамаи пулисони дар кулуббударо эҳзор кард ва шуруъ намуд ба протоколнависӣ.

– Бинавис, бинавис, – мегуфт ниқобӣ, ба қалами ӯ ангушт зада. – Акнун ба сари мани бенаво чӣ балое хоҳад омад? Вой ба ҳоли зорам! Маро, як ятимаки бадбахтро, охир ба чӣ чурм фано мекунед? Ҳа-ҳа-ҳа! Ху-уб? Протокол тайёр? Ҳама имзо гузошт? Акнун тамошо кунед!.. Як... ду... се!!

Мард бархост, қомат рост карду аз рӯй ниқоб бардошт. Чеҳраи масташро намоён сохту ба ҳозирин нигарист; аз саҳнаи муҳайяҷи оростааш лаззат бурд ва худро рӯйи курсии роҳат андохту қоҳ-қоҳ хандид. Аммо таассуроте, ки барпо карда буд, фавқулода ғайриодӣ буд. Рӯшанфикрон ҳама ошуфтаю парешон ба якдигар нигаристанд ва аз чеҳра ранг бурданду ранг оварданд, баъзеҳо пушти сар хориданд. Евистрат Спиридониҷ мисли як одаме ки аз нодонӣ даст ба ҳамоқати бузург задааст, гулу меафшонд.

Ҳозирин ниқобдори ошуббарпокунро шинохтанд – милёнери маҳаллӣ, корхонадор, шаҳрванди фаҳрии авлодӣ – Пятигоров буд, маъруф ҳам ба русвоиҳое, ҳам ба накукориҳое ва низ, чунонки борҳо дар маҷаллаи маҳаллӣ гуфтаанд, марди ишқбафарҳанге.

– Билоҳира, берун меравед ё не? – пурсид Пятигоров баъд аз сукути якдақиқагӣ.

Равшанфикрҳо хомушу бесадо, нӯг-нӯги по аз толори хониш берун шуданд ва Пятигоров аз пас онҳо дарро баст.

Пас аз дақиқае Евистрат Спиридониҷ даст ба шонаи пешхидмате, ки лаълии шишаҳои шароб оварда буд, ниҳоду ўро ларзонид ва бо садои гирифтаю оҳиста гуфт:



– Ту медонистӣ, ки ӯ Пятигоров будааст! Чиро сокит будӣ?
– Дастур буд, ки нагӯям-ҳ!
– Дастур буд, нагӯям... Ту, шаккоки худозадаро, вақте фармон диҳам, ки як моҳ боздошт кунанд, баъд хоҳӣ фаҳмид, ки «дастур буд, нагӯям» чӣ будааст. Гум шав!! Ҷанобон, шумоёни муҳтарам ҳам, – рӯ овард ба рӯшанфикрон. – Ошӯб барпо кардед! Метавонистед ки даҳ дақиқа аз толори мутолаъа берун равед! Акнун гилемро ки тар кардед, худатон хушк кунед. Оҳ, ҷанобон, ҷанобон... Ба Худо ки дӯст надорам!

Равшанфикрон бо ҳам пич-пичкунон ба кулуб даромаданд – дилгирифтаву паруболрехтаву осӣ, гӯиё вуқӯи кудом як ногувориеро эҳсос мекарданд... Занҳову духтарҳои онҳо вақте фаҳмиданд, ки Пятигоров «ранҷидааст»-у асабонӣ мешавад, даст аз шӯру шавқ бардоштанд ва азм ба сӯии хонаҳо ҷазм карданд. Базм қатъ шуд.

Нимашаби соҳати ду буд, ки Пятигоров аз қироъатхона берун омад; маст буд ва мекалавид. Ҳангоме ворида толор шуд, ӯ наздики оркестр нишаст ва бо ҳавои мусиқӣ ғанаб рафт, сипас сарашро маҳзунона ҳам кард ва садои хуррокаш баланд шуд.

– Навохтан бас! – масъулони назму тартиб сӯи навозандагон даст такон доданд. – Ҳисс!.. Егор Нилич хобидаанд...

– Иҷозат медиҳед, ки шуморо ба манзилатон гуселонем, Егор Нилич? – пурсид Белебухин суи гӯши милёнер ҳам шуда.

Пятигоров тавре бо лабонаш нафас дод, ки гӯиё магасеро аз рух рондан меҳост.

– Оё иҷозат медиҳед, ки шуморо ба манзил гуселонем, – дубора гуфт Белебухин, – ё ки бигӯем, аробаатонро биёранд?

– Ҳо? Кудом? Ту... Чӣ меҳоҳӣ ту?

– Ба хонаатон расонем-ҳ... Вақти ло-ло карданатон шуд...

– Ме-меҳоҳам ба хона... Биббарам!

Белебухин аз хушҳолӣ дурахшид ва саъй кард, ки Пятигоров-



ро аз қояш баланд кунад. Дигар рӯшанфикрон ҳам қониби онҳо давиданд ва бо лабханди гуворое шахрванди фахрии авлодиرو аз ҷо хезониданду бо ихтиёт сӯи ароба бурданд.

— Боварам кунед, танҳо як ҳунарпеша, як истеъдод метавонад маъракаеро ин гуна гиҷу девона кунад, — бо хушҳолӣ мегуфт Жестияков ўро ба ароба савор карда. — Ростӣ ки мафтун шудам, Егор Нилич! То ҳоло хандида истодаам... Ҳа-ҳа-ҳа... Медидед ки мо аз хашм дар мегирифтем, ба ташвишу тараддуд уфтодем! Ҳа-ҳа-ҳа! Ростӣ — ҳатто дар театр то ин ҳадд нахандида будам... Як дунё ширинкорӣ! Ин шаби афиф ҳич гоҳ аз ёди ман нахоҳад рафт!

Равшанфикрҳо баъди гусели Пиятигоров дами хуш заданду ором гирифтанд.

— Вақти худоҳофизӣ ба ман даст дод, — гуфт Жестияков шоду қаноъатманд. — Маълум мешавад, ки ҳич гапе нест, ба ғазаб намеояд...

— Кошке, ба умеди Худо! — оҳе кашид Евистрат Спиридониҷ. — Нокасест, пасти фурумоҷа, аммо ҳар чӣ ҳам бошад, дасти хайр дорад!.. Набояд бо ӯ ин гуна!..

1884;

*тарҷумани О. Шакурзода;
26. 11. 20; ш. Душанбе*



ҲАЙДИ - солҳои саргардонӣ ва таълим

Қисми 1

Роҳ ба сӯи манзили бобо

Пайраҳа аз деҳаи Майенфелд, ки одамонаш меҳрубонанд, аз миёни долонҳои сарсабзи сердарахт ба домани теппахое мебарад, ки аз як тараф ба водии калону боҳашамат нигоҳ мекарданд. Дар ҷое, ки пайраҳа шурӯъ мешавад, чарогоҳҳо

бо алафҳои хурду, баргу пояҳои дарахтҳои беҳмева зуд- зуд дучор шуда, бӯи хуши алафҳо ба машом мерасад, зеро ки пайроҳа бево-сита ба кӯҳҳои Алп мебарад.

Субҳи дурахшони офтобии моҳи июн, духтари қоматбаланди кухистонӣ, дасти тифлери гирифта, ба ин теппаҳои куҳӣ мебаромад. Рухсораҳои он тифл чунон дурахшон буданд, ки ҳатто та-вассути пӯсти комилан сӯхтаи қаҳваранг пӯсти оташини сурх намо-



ён мегардид. Аммо таачубовар он буд, ки ба офтоби сӯзони июн нигоҳ накарда, тифлро чунон пушонидаанд, ки гуё бо сардиҳои шадиде мубориза мебурд. Ин тифл дар назар панҷсола менамуд, аммо қадду қомати табиаш чигуна буд, ҳеҷ кас дониста наметавонист, чунки дар тан ду ё ҳатто се куртаи болои ҳам пушида дошт, ки бо руймоли шолии сурх бастагӣ буданд. Бо ин либосҳояш кӯдак як андоми бешакро вонамуд месохт, ки ду пойафзоли вазнини меҳкубшудаи куҳиро пушида, бо азоб дар гармии тоқатфарсо ба ин кӯҳ мебаромад. Тақрибан пас аз як соати водиро убур кардан, ҳардуяшон ба деҳаи хурдакаки “Им Дорфли” расиданд, ки дар нимароҳи чарогоҳи кӯҳҳои Алп қарор дошт. Дар инҷо қариб аз ҳамаи хонаҳо, баъзеҳо аз дар, баъзе аз тирезаҳо ва дигарон аз сари роҳ ба онҳо муроҷиат мекарданд, чунки ин деҳа зодгоҳашон буд. Ё ба ҳама салом меод ва саволҳояшон посух меод, лекин дар ҳеҷ куҷо наистода, ба хонаи охирини парокандаи деҳа расид. Дар ин вақт аз дари хонае нафаре боз ёро ҷеғ зада муроҷиат мекунад: “Исто, Детте, агар ту ба кӯҳ барои, ман ҳамрои ту меравам”.

Ё дар ҷояш истода, тифли дар оғӯшбудаашро монда, дар замин нишаст.

“Ту хаста шудӣ, Ҳайди?”, пурсид ҳамроҳаш.

“Не, аммо ман хеле гарм шудам”, посух дод тифл.

“Камтари дигар тоқат кун, мо қариб расидем, агар ту тезтар қадам монӣ, соати баъде ба болои кӯҳ мерасем”, - хитоб кард ё.

Аз хона зани фарбеҳе баромада, ба онҳо ҳамроҳ шуд. Кӯдак аз ҷояш бархеста, аз паси шиносҳои деринааш равон шуд. Онҳо дар бораи ҳамаи ҳосдисаҳои дар “Дорфли” руҳдода ва инчунин дар бораи ҳамаи одамони деҳаҳои дигар гап мезаданд.

“Детте, ту воқеан бо кӯдак куҷо меҳоҳи равӣ?” пурсид зан. “Ин эҳтимол ҳамон кӯдаки хоҳари калониат аст, ки баъди вафоташ мондааст”.

Ҳа ҳамон аст, - гуфт Детте, ман бояд ёро ба назди бобокалонаш



барам. Ў бояд дар ончо истад.

“Чӣ, ў бояд дар назди бобокалонаш истад? Ту фикр мекунӣ, ки чи гуфта истодаӣ Детте! Читавр ин корро карда метавонӣ! Мӯйсафед бо ин мақсадат туро ба хона мефиристад!”

“Не, набояд. Ў бобокалонаш ҳаст ва бояд ў ҳам барояш кореро анҷом диҳад. Ман кудакро то ин дам нигоҳубин кардам ва акнун бобокалон ҳам бояд ўро нигоҳбинӣ кунад”.

- Бале, агар ў ба одамони дигар монанд мебуд”, - пас ҳа. Аммо ў читавр метавонад чунин кудакӣ майдаро нигоҳубин кунад? Ў наметавонад! Ту худат ба кучо рафтани ҳастӣ?

“Ба Франкфурт”, гуфт Детте. Дар ончо маро кори хубе интизор ҳаст. Тобистони соли гузашта ҷаннобон ба ин обҳо истироҳат меомаданд, ман ҳучраҳояшонро тоза мекардам . Ҳамон вақт онҳо маро бо худ меҳонданд, лекин ман натавонистам. Ҳоло онҳо баргаштанд ва меҳонанд маро бо худ баранд. Ин дафъа ман ҳам меҳонам равам.

-Бечора кӯдак!- бо як ишораи қатъӣ хитоб кард Барбел. Ҳеҷ кас наметавонад бо пирамард дар он боло чӣ шудааст. Вай намехоҳад бо касе коре дошта бошад, сол то сол ба калисо рафтани ҳам бас кардаст. Ҳангоме, ки сола як маротиба бо асои ғафси чубинаш ба поён мефарояд, ҳама аз ў канораҷӯӣ карда, метарсанд. Ў ҳам бо абрувони ғафси хокистарӣ ва риши даҳшатнокаш ба як бутпарастӣ кӯҳансоли ҳиндӣ монанд шудааст. Хушбахт аст касе , ки ўро дар танҳой вонахӯрад.

-Хайр, ҳатто агар чунин бошад. Ў бобокалонаш мешавад, ва бояд кӯдакро ғамхорӣ кунад. Чизе ҳам шавад ў ба ин ҷавобгар мешавад, на ман.

-Ман фақат доништан меҳонам,- бо кунҷоқобӣ гуфт Барбел- пирамард дар назди вичдонаш чӣ гуноҳе дорад, ки дар чарроғоҳи кӯҳӣ ба танҳой зиндагӣ мекунад, ва ҳеҷ гоҳ худашро ба касе ҳам нишон намедиҳад. Мардум дар бораи вай бисёр ҳарф мезананд.



Ту аз хоҳари калониат бояд бидонӣ, ки чӣ гап аст, ҳамин тавр не, Детте?

-Шояд медонам, аммо намегӯям. Намехоҳам дар бораи пирамард гапе гӯям.

-Аммо Барбел кайҳо боз мехоҳад бидонад, ки бо Алм Оҳи чи шудааст, ки ӯ чунин одамбезор менамояд ва дар он болои кӯҳ зиндагӣ мекунад. Одамон ҳам ҳамеша дар бораи ӯ ба таври комил ҳарф намезаданд, гӯё ки аз ҳамлаи ӯ метарсиданд. Барбел намедонист, барои чӣ дар Дорфли ҳама пирамардро Алм Оҳи ном мекӯрданд, охир ӯ наметавонист амаки воқеии ҳамаи сокинони деҳа бошад. Аммо азбаски ҳамагон ӯро чунин меномиданд, Барбел ҳам ба ӯ Оҳи муроҷиат мекард, ки дар лаҳҷаи ҳамагон маҳал маънои амакро дошт. Барбел на онқадар зиёд дар ин деҳа зиндагӣ мекунад, танҳо вақти кутоҳе мешавад, ки ӯ ба инҷо шавҳар карда, аз деҳаи Претигау кучида омадааст. Аз ин сабаб на бо ҳамаи рӯйдодҳои шахсиятҳои дар Дорфли ва атрофи он ошно ҳаст. Детте дӯсти ӯ бошад, дар Дорфли таввалуд шуда, то соли пешин бо модараш дар инҷо зиндагӣ мекард. Баъд аз вафоти модараш Детте ба Баде Рагаз кӯчида, дар яке аз меҳмонхонаҳо ба ҳайси хизматгорзан ба кор даромад. Ҳамагон субҳ бо кӯдак аз Рагаз ба роҳ баромада, то ба Майенфелд расидан, ба ӯ шиносаш кӯмак кард, ки бо мошини боркаш, онҳоро ба инҷо овард.

- Ин дафъа Барбел фурсати муносибро аз даст надода, ҳар он чизеро, ки ӯро ҷалб месохт, меҳост батафсил фаҳмида гирад. Ӯ дасти Деттеро гирифта, - гуфт:

- Аз ту фаҳмидан мумкин аст, ки чӣ рост ва чӣ дурӯғи мардум аст? Фикр мекунам, ту аз моҷаро хабардор ҳастӣ. Барои чи пирмарад ҳамеша чунин ҳарросу одамбезор аст? Ё вай ҳамеша чунин буд?

-Ман яқинан гуфта наметавонам, оё ӯ доим чунин буд ё не. Ман ҳозир 26 сола ҳастам ва ӯ ба 70 бояд қадам зада бошад. Мехоҳам



гӯям, ки ҷавонияшро намедонам, аз ин хусус чунин будан ё набуданашро доништа наметавонам. Агар чизеро ҳам ба ту гӯям, боварӣ дорам, ки худӣ пагоҳ дар тамоми Претигау инро муҳокима мекунам. Модарам ва ӯ зодагони Домлешг ҳастанд.

-Обо, Дете, ту чӣ гуфтан меҳохӣ? - хафа шуда, - гуфт Барбел. Дар Претигау инқадар бисёр ғайбат ҳам намекунам. Ман ҳам метавонам дар ҳолати зарурӣ чизеро дар худ нигоҳ дорам. Акнун гап зан, пушаймон нахоҳӣ шуд.

-Ҳа, майлаш. Лекин бин, ту ваъда додӣ, таъкид карда гуфт, - Дете. Аммо аввал Детте ба атрофаш нигариста, то боварӣ ҳосил кунад, ки кӯдак ба онҳо наздик нест, то ки гапҳои онҳоро гӯш накунад. Аммо кӯдак тамоман намоён набуд, ӯ чанд муддате, аз пайи ду





рафиқ наомад, лекин онҳо дар гармии суҳбат инро пайхас накарданд. Детте истода, ба атроф нигоҳ кард. Роҳ чанд гардишро тай карда, аз баландии он тамоми Дорфли дида мешуд. Лекин акнун роҳ холӣ буд, дар онҷо нафаре дида намешуд.

-Ман ўро мебинам,- ҷеғ зад Барбел. Ту дидаистодаӣ? - бо ангушт ба тарафи пайраҳаи кӯҳ нишон дод. Ў бо Петер ва галлаи бузҳояш омада истодааст. Барои чӣ Петер имрӯз инқадар дер бо ҳайвонаташ баромадааст? Ў акнун метавонад кӯдакро нигоҳ карда, ту оромона ҳамаро ба ман нақл мекунӣ.

-Ўро нигоҳ кардан шарт нест, қайд кард Детте. Ў барои панҷ соли худ аблаҳ нест. Ҳар он чизеро, ки мебинад ё мешунавад, нағз мефаҳмад. Ман инро дар ў аллакай мушоҳида кардам. Рӯзе ин ба ў фоида хоҳад овард. Зеро пирамард ба ҷуз ду буз ва кулбаи кӯҳии худ чизи дигаре надорад ва ғами ҳеҷ чизро намерӯяд.

-Пирамард пештар ягон чизи дигар ҳам дошт?- пурсид Барбел.

-Бале, фикр мекунам, ки пеш ў аз ин бисёртар мол дошт бетоқатона посух дод Детте. Вай дар Домлешг яке аз хоҷагиҳои зеботарин дошт. Пирамард писари калонии хона буд, як бародарӣ хурдӣ дошт, орому ботартиб. Аммо пирамард намехост коре кунад, ба ҷузъ бозӣ ва дар саросари кишвар бо одамони бад гаштан. Ў тамоми хоҷагиро аз даст дод. Падар ва модараш аз ғаму ғуса пай дар пай аз дунё гузаштанд. Бародараш ҳам ноумед шуда аз хона рафт. То ҳолло ҳам дар куҷо буданашро ҳеҷ кас намеронад. Калонӣ ҳам аз сабаби танҳо овозаи бад доштаниш, ғайб зад. Дар аввал ҳеҷ кас намеронист, ки ба куҷо рафтаст, пас аз он фаҳмиданд, ки дар Неапол ба сафи артиш даромадаст. Баъд аз он дувоздаҳ- понздаҳ сол дар бораи ў касе чизе нашунида буд. Сипас ў ногаҳон дар Домлешг бо писари хурдакае пайдо шуда, мехост, ки хешовандон писаракро нигоҳубин кунанд. Лекин ҳама дарҳо барои ў баста буданд ва ҳеҷ кас дигар намехост дар бораи ў чизе донанд. Ин ўро ба ғазаб овард. Гуфт, ки ба Домлешг намеравад ва баъд аз ин



ба Дорфли омада, бо писарча дар инчо маскан шудааст. Ҳамсараш бояд аз Граубюнден бошад, ки ўро дар инчо вохўрдааст. Пас аз он боз ғайб мезанад. Он вақт ҳоло пул доштаст, ки писараш Тобиасро барои омўхтани ҳунари дуредгарӣ мефиристонад. Бояд гуфт, ки Тобиас хеле марди боодобу боҳунар ба воя расид, ки дар Дорфли ҳама ўро дўст медоштанд. Лекин ба худӣ пирамард касе бовар на-дошт. Ҳатто мегуфтанд, ки ў аз хизмат дар Неапол фиррор карда-аст. Агар фирор намекард, ўро барои куштор ҳангоми мастӣ дар ончо суд мекарданд. Аммо оилаи мо албатта ўро эътироф мекард, чунки модаркалони модарам ва модаркалони пирамард хоҳарон буданд. Аз ин сабаб мо ўро Оҳи ном мебурдем азбаски дар Дорф-ли қариб ҳама хеш мебошанд, дигарон ҳам ба ў чун Оҳи муроҷиат мекарданд. Баъд аз он, ки ба чарроғоҳҳои Алп кўчида рафт, ҳама-гон ўро Алм Оҳи ном мебурданд.

-Аммо бо Тобиас чӣ шуд баъд?- бетоқат шуда, пурсид Барбел.

-Исто, ман наметавонам ҳамаро яку якбора нақл, кунам - гуфт Детте.

-Ҳамин тавр, Тобиас дар Мелс таҳсил карда, баробари хатм ба Дорфли ба хона баргашт. Баъд аз бозгашт бо хоҳари ман Аделҳайд издивоҷ мекунад. Онҳо якдигарро пеш аз издивоҷ ҳам бисёр дўст медоштанд ва зиндагии хуб доштанд. Аммо мутаасифона ин дер давом накард. Танҳо пас аз ду сол ҳангоме ки дар сохтмони як хона ёрӣ мерасонд, чўбдаста аз боло афтода ўро мекушад. Аделҳайд баъд аз ин воқеа аз азоб ва машақат бемори сахт шуда, дигар муқовимат карда натавонист. Хоҳарам бе ин ҳам саломатии хуб надошт. Баъзан шабҳо намефаҳмидем, ки ў хоб аст ё бедор. Баъд аз ду ҳафтаи даргузашти Тобиас мо Аделҳайдро низ аз даст додем. Одамон дар ҳамаҷо дар бораи сарнавишти ғамангези ин ду нафар ҳарф мезаданд. Мегуфтанд, ки ин қазост, ки Оҳи барои зиндиги-яш сазовор буд. Ҳама инро ба пирмард мегуфтанд. Ҳатто пастор ҳам бо ў сўҳбат карда мегуфт, ки акнун бояд тавба кунад ва рӯ



ба калисо оварад. Аммо ӯ танҳо ғамгинтар ва якравтар шуда, бо касе ғап намезад, ҳама аз ӯ мегурехтанд. Ногаҳон хабар расид, ки Оҳи ба чарогоҳи кӯҳӣ кӯчида, аз онҷо нафаромадаст. Аз он вақт инҷониб дар ихтилофот бо Худо ва мардум дар ин чарроғоҳ умр ба сар мебарад. Ман ва модарам фарзанди Аделҳейдро, ки онвақт яксола буд бо худ бурдем. Вақте ки тобистони соли гузашта модарам вафот кард, ман мехостам кор карда, пулро ба даст биёрам. Кӯдакро бо худ гирифтам ва ба пирамард Урсел дар Пффефферсердор барои нигоҳубин супоридам. Зимистон ҳам ман метавонистам дар меҳмонхона бимонам, кор дар онҷо хеле зиёд буд, зеро ман дӯзандагӣ ва таъмир карда ҳам метавонам. Дар аввали баҳор одамоне, ки ба онҳо соли гузашта хизмат мекардам, аз Франкфурт баргаштанд. Онҳо меҳонанд маро бо худ баранд. Мо пас аз фардо меравем ва гуфта метавонам, ки коре ки онҳо ба ман пешниҳод карданд, хеле хуб ҳаст.

-Ва акнун меҳонӣ кӯдакро ба пирамард супорӣ? Ман ҳайронам, чӣ фикр дорӣ?- бо маломат гуфт Барбел.

-Чиро дар назар дорӣ?- ҷавоб дод Детте. Ман чизе буд, барои кудак анҷом додам ва дигар бо ӯ чӣ кор кунам? Ман фикр намекунам, ки шахсе ки ҳамагӣ панҷ сол дорад метавонам бо худ ба Франкфурт барам. Аммо воқеан ба куҷо меравӣ Барбел, оё мо дар нимароҳи чарроғоҳ ҳастем?

-Ман аллакай ба ҷое, ки мехостам расидам - гуфт Барбел. Ман бояд ба назди ҷўпонзан равам. Ё дар зимистон ба ман пашм тайёр мекунад. Алвидоъ Детте! Барори кор!

-Детте дасташро ба ҳамсафари худ дароз карда, истод, то даме, ки ӯ ба сӯи кулбаи хурди кӯҳии қаҳваранги торик, ки чанд қадам дуртар аз пайроҳа дар чуқури истода буд, қадам ниҳод. Кулба дар нимароҳ, дар чарроғоҳи кӯҳӣ, дар як чуқурии хурд дар кӯҳ қарор дошт. Он ба назар чунин фарсуда менамуд, ки агар боди сахте аз кӯҳҳо вазад, дару тирезаҳо ва ҷўбҳои фарсуда ба ларза даромада,



кафиданашон ҳам аз эҳтимол дур нест. Зистан ҳам дар он хеле хатарнок буд. Агар кулба дар баландии чарроғоҳ ҷойгир мебуд, дар чунин рӯзҳо шамол онро вайрон мекард.

- Дар инҷо Петер, писари ёздаҳсолае зиндагӣ мекард, ки ҳаррӯз бузҳоро аз деҳа ба чарроғоҳи баландкӯҳ мебурд. Ҳар бегоҳ Петер бо ҳайвоноташ ба деҳа омада, ҳуштаки баланд кашида, ҳар як соҳиби буз, бузи худро аз пода мегирифт. Асосан писарон ва духтаракон меомаданд, зеро бузҳоро тарсидан лозим набуд. Ин вақт ягона дар тобистон буд, ки Петер метавонист бо ҳамсолонаш бошад, вагарна тамоми вақташро бо бузҳо мегузаронид. Петер бо модар ва бибии нобинояш зиндагӣ мекард. Ё субҳи барвақт аз хонада баромада. Бегоҳ бошад, хеле дер ба хона меомад, чунки камтар ҳам бошад бояд бо ҳамсолонаш суҳбат ва бозӣ мекард. Аз ин сабаб дар хона фақат вақт дошт, ки субҳона ширу нон хӯрда, шом бошад саросема айнан ҳамин чизҳоро боз истеъмол намуда, хоб мерафт. Падарашро низ ҳамагон Петери ҷӯпон ном мебурданд, зеро ӯ дар ҷавонӣ ба чунин касб машғул буд. Аммо чанд сол пеш ҳангоми дар ҷангал кор кардан, ба садама дучор шуда, ба ҳалокат мерасад. Модараш Бриджит ном дошта, ҳамагон ба ӯ ҳамчун ҷӯпонзан муроҷиат мекарданд. Бибии нобиноашро хурду калон модаркалон мегуфтанд.

-Эҳтимол Детте даҳ дақиқа интизор шуда, ба атроф нигарист, то боварӣ ҳосил кунад, ки кӯдакон бо бузҳо омада истодаанд. Аммо онҳо намоён набуданд. Детте каме баландтар баромад, ки азон ҷо тамоми чароғоҳи баландкӯҳро беҳтар дидан мумкин буд. Аз ин баландӣ ба поён менигарист. Дар ин миён кӯдакон бо як гардиши дарозе ба ӯ наздик шуданд. Петер ҷойҳои зиёдеро дар ин чароғоҳ медонист, бузҳояш метавонистанд буттҳаову алафҳои хубро дар онҷо хурда гиранд. Бинобар ин ӯ бо рамаи худ дар роҳ гардишҳои зиёдеро анҷом медод. Дар аввал кӯдак ба боло баромадан азоб мекашид, бо зиреҳи вазнинии либосҳои худ аз гармӣ ва нороҳатӣ



сахт нафас мекашид ва тамоми қувваташро ба кор мебурд. Детте чизе нагуфт, балки бодикқат ба Петер, ки бо пойҳои урён ва шимҳои сабук дар тан бидуни ҳеҷ саъй ба пасу пеш меҷаҳид ва ба бузҳо, ки бо пойҳои лоғар ва борик боз ҳам осонтар ба болои буттаҳо, сангҳо ва нишебиҳои баланд мебаромаданд, менигарист. Ногаҳон кӯдак ба замин нишаст ва зуд пойафзол ва ҷӯробҳоро кашада, аз ҷояш бархост ва рӯймоли сурхи ғафси худро мекашад. Домани хурдакаки дигарро бадар мекунад. Акнун бояд як куртаи дигарро низ кушода гирад, зеро Детте либоси навро аз болои куртаи ҳаррузааш пушонидааст. Домани ҳаррӯза дар як лаҳза нопадид шуд ва акнун кӯдак бо як домани сабук истода, дастҳояшро аз остинҳои кӯтоҳи куртааш озод карда, хурсандона қоматашро рост кард. Сипас ӯ ҳамаи либосҳояшро ҷамъ карда, акнун аз паси Петер ва бузҳо ҷаҳида мерафт. Петер ҳангоме ки кӯдак танҳо монд ба ҷӣ кор карданах аҳамият надод. Акнун ўро бо либоси нав, ки аз қафояш ҷаҳида мерафт, дида рӯяш табассум пайдо шуд. Петер ба атроф нигарист ва ҳангоме ки тӯдаи либосҳоро дид, боз ҳам бештар табассум мекард. Лекин ҳеҷ чиз намегуфт. Азбаски кӯдак худро хеле озод ва сабук ҳис мекард, бо Петер гуфтугӯ сар мекард. Петерро мебоист сухан оғоз кард ва ба бисёр саволҳо ҷавоб дод. Зеро кӯдак мехост донанд, ки ҷӣ қадар буз дошт, бо онҳо ба куҷо рафтанист ва ҷӣ кор мекунад? Ниҳоят кӯдакон ва бузҳо ба кулбаи боло расида, Деттеро вохӯрданд. Аммо баробари дидани онҳо Дете бо овози баланд фарёд зад:

-Ҳайди ту ҷӣ кор мекуни? Нигоҳ кун, ҷӣ намуд дорӣ? Домани дуввум ва гараданпечи ту дар куҷост? Ман ба ту пойафзолҳои нави кӯҳӣ ва ҷӯробҳои нав гирифта додам ва ҳамааш гум шудааст! Ҳама чиз гум шудааст! Ҳайди ту ҷӣ кор мекуни, ҳамааш дар куҷост?

- Кӯдак оромона ба кӯҳ ишора карда гуфт: Ана! Детте ба ҷои, ки ӯ бо ангушташ нишон медод, нигоҳ кард. Дуруст, дар онҷо чизе намоён буд ва дар боло нуқтаи сурхе буд, ки мебоист рӯймол бошад.





- Дете бо ҳаяҷон зиёд хитоб кард: Дар фикри ту чӣ аст, чаро ҳама чизро кашида гирифтӣ? Ин чӣ маъно дорад?

- Ба ман ин лозим нест: - гуфт кӯдак. Аз ин кори кардааш пушаймон набуд.

- Оҳ Ҳайди беақл. Ту ҳеҷ чизро намефаҳмӣ: афсӯс хӯрда, давом медод Детте. Ҳоло кӣ бояд ба онҷо рафта, либосҳоро биёрад? То ба онҷо рафтан ним соат вақт ҳаст.

- Биё Петер, ба онҷо давида, либосҳоро гирифта биёр. Ба ман ингуна нигоҳ накун.

- Ман аллакай дер мондам:- гуфт Петер, дар ҷояш истода, ду даст дар киссаш гузошта, ба Дете нигоҳ мекард.

- Аз ҷоят бархез, чашмонатро боз кун ва бирав, ба гумонам онқадар дур нест: фарёд зад Дете. Ин ҷо биё, ба ту як чиз лозим ҳаст, мебинӣ? Дете ба ӯ панҷ тангаро нишон дода, чашмонаш медурахшиданд. Ногаҳон Петер бо роҳе аз чарогоҳи кӯҳӣ ҷаҳида, дар як муддати кӯтоҳ дар болои тӯдаи либосҳо ҷаҳиши азимеро анҷом дода, онҳоро гирифта, чунон зуд пайдо шуд, ки Детте дарав тангаро ба ӯ дароз кард. Петер онро зуд ба ҷайбаш андохт. Чехраи ӯ медурахшид ва ба ханда даромад, зеро ба ӯ на ҳама вақт чунин як ганҷина дода мешуд.

- Метавонӣ ҳамаи инро ба хонаи Оҳӣ барӣ?- ту ҳам ба ҳамон тараф меравӣ - гуфт Дете. Бо ҳамин суханҳо Детте ба нишебиҳои баланд, ки пас аз кулбаи Петер шуруъ мешуданд, баромадан гирифт. Петер инро бо омодагӣ ба дӯш гирифт. Бо дасти чапаш тӯдаи либосҳоро гирифта, бо дасти рост асоро аз паси Дете мерафт. Ҳайдӣ ва бузҳо хурсандона дар паҳлӯяш ҷаҳида мерафтанд. Ҳамин тавр баъд аз соате онҳо ба нишебии кӯҳ расиданд, ки дар онҷо дар нишебии кӯҳ кулбаи Оҳӣ ҷойгир буд. Аз паси кулба се арчаи кӯҳна, бо шохҳои ғафсу дарози нобурида меистоданд. Баъд аз арчаҳо боз сангҳои хокистаранги кӯҳна, аввал баландиҳои зебои бой аз алафҳо, сипас алафзорҳои санглох ва дар ниҳоят сангҳои калони



урён намоён мешуданд.

- Аз он тарафе, ки кулба ба водӣ намоён буд, Оҳи курсие сохтааст. Дар инҷо ӯ бо сигор дар даҳон, ду дасташро ба зону гузошта менишаст ва оромона ба боло баромадани кӯдакон, бузҳо ва Детеро мушоҳида мекард. Ҳайдӣ аввал шуда ба баландӣ баромад. Ӯ рост ба назди пирамард рафта, дасташро дароз карда гуфт: Шои ба хайр! - бобо .

Пас, ин чӣ маъно дорад? Якбора пурсид пирамард. Ӯ лаҳзае бо кӯдак дастфишурӣ кард во бо нигоҳи дарозу рахнашаванда аз зери абрӯвони ғафсаш ба ӯ менигарист. Ҳайди ба нигоҳи ӯ тоб оварда, назарашро дур намекард. Бобояш бо риши дароз ва абрӯвони ғафси хокистаранг, ки дар мобайн якҷоя буданд ва ба буттае шабоҳат доштанд, ба ӯ хеле аҷиб менамуд. Дар ин миён Детте ва Петер низ наздик шуданд, ки муддате беҳаракат истода, ҳодисаро тамошо мекарданд.

-Рӯз ба хайр Оҳи, ба ӯ наздик шуда, гуфт Детте. Инак ман ба шумо кӯдаки Тобиас ва Аделҳайдро овардам.

Кӯдак ба ман чӣ дахл дорад? - пурсид пирамард. Ба Петер муносибат карда, гуфт:- Ту ҳоло дар онҷо ҳастӣ ? - ту метавонӣ бо бузҳоят равиӣ, ҳоло онқадар дер нест, бузи маро ҳам бигир.

-Петер фавран итоат кард ва нопадид шуд, зеро чунон ки Оҳи ба ӯ нигарист, кофӣ буд, ки ҳамаро фаҳмида биравад.

-Кӯдак бояд бо шумо истад Оҳи, -ба саволаш ҷавоб дод Детте. Ман чаҳор сол барои ӯ чизе тавонистам кардам,ӯро нигоҳубин кардам, акнун шумо ҳам бояд ғами ӯро хӯред.

-Инак!- ба Детте нигоҳ карда гуфт пирамард,- агар кӯдак баъди рафтани ту гиря карданро сар кунад ва ба мисли аблаҳони хурдсол нолиш кунад, ман бо ӯ чӣ кор кунам?

- Инаш акнун кори шумост: - гуфт Детте. Ба ман касе нагуфт, ки бо кӯдак чигуна муносибат кунам, вақте ки ӯ дар дасти ман буд. Ӯ онвақт танҳо яксола буд. Ман ва модарам ӯро нигоҳубин мекардем.



Ман бояд аз паси корҳои худ шавам. Акнун шумо, ки хеши назди-каш ҳастед, бояд ўро нигоҳубин кунед. Аммо агар нахоҳед ў дар назди шумо истад, чӣ коре мехоҳед кардан гиред, ба касе мехоҳед ўро супоред. Агар бо кўдак ягон ҳодисае рӯй диҳад, танҳо шумо ҷавобгӯ мешавед.

- Детте худро бад ҳис кард, чунки бисёр гапи зиёдати зад. Бо суханони охириинаш пирамард аз ҷояш бархест, ки Детеро аз тарс лозим омад, чанд қадам қафо равад. Сипас пирамард дасти худро дароз карда бо иштиёқ гуфт: “Баргард ба ҷое ки омадӣ ва дигар туро дар инҷо набинам”. Ба Детте ду бор гуфтан лозим набуд.

- Алвидоъ! Ба ту ҳам, Ҳайдӣ - гуфт вай ва зуд аз кўҳ ба сӯи Дорфли давид, зеро ҳаяҷони ботинӣ ўро ба мисли қувваи буғии тавоно ба пеш тела меод. Ин дафъа дар Дорфли ҳамагон зуд - зуд ўро садо мекарданд. Зеро мардум дар ҳайрат буданд, ки кўдак дар кучост. Онҳо ҳама тафсилотро медонистанд, ба кӣ тааллуқ доштани кўдак ва ҳар он чизе, ки бо ў рӯй дода буд. Аз ҳар дару тиреза саволҳо дода мешуданд: - Кўдак дар кучост? Детте ту кўдакро дар кучо партофта мондӣ? Ў торафт бо дили нохоҳам ҷавоб меод: - “Дар боло дар назди Алм Оҳи, шумо дуруст фаҳмидед, ў дар назди Алм Оҳи ҳаст”.

- Аммо Детте хеле оташин шуд, зеро занон аз ҳар тараф ўро фарёд карда мегуфтанд. Чигуна ин корро карда метавонӣ? Бечора Трепфлай! Чунин кўдаки хурдакакро чӣгуна дар болои кўҳ монда метавонӣ? Гаштаю барашта дод мезаданд. Трепфлайи бечора! Дете кўшиш мекард, ки зудтар роҳ гардад ва вақте ки овозҳо дигар шунида намешуданд, хеле хурсанд шуд. Ў низ хеле ғамгин буд, зеро модараш ҳангоми вафот ўро водор сохт, ки кўдакро нигоҳубин кунад. Аммо ў аз он шод буд ва итминон дошт, ки пули зиёд кор карда, метавонад барои кўдак кореро анҷом диҳад. Хеле шод буд, ки ҳамаи он одамон бо гапҳояшон дар қафо монданд ва ў метавонист барои кори нағзе роҳашро давом диҳад.



Қисми 2 Дар назди бобокалон

Ҳамин ки Детте аз назар ғайб зад, пирамард дубора ба курсиаш нишаста, сигор каширо давом меод ва сухане ҳам накард. Дар ҳамин ҳол, Ҳайди хушҳолона атрофро аз назар мегузаронд, сарои бузҳоро ки ба кулба часпида буд ёфта, ба дарун чашм давонд. Дар он чизе набуд. Кӯдак кулбаро аз назар гузаронда, аз

паси кулба ба сӯи арчаҳои кӯҳна рафт. Пасон, шамол чунон саҳт вазид, ки таввасути шоҳаҳо баромада дар болои дарахтон ғур ғур мекард. Ҳайди дар ҷояш истода ба овози вазиши шамол гӯш мекард. Вақте овоз каме хомӯш шуд, аз гӯшаи дигари кулба ба назди бобояш баргашт. Вақте ки пирамардро дар ҳамон ҳолати пештара нишаста дид, кӯдак низ дар пеш истода, дастҳояшро ба пушт гузошт ва ба ӯ менигарист. Пирамард нигоҳашро боло кард. Ту ҳоло чӣ кор кардан меҳояӣ? - пурсид ӯ Ҳангоме дид, ки кӯдак Ҳанӯз ҳам дар



рӯ ба рӯи ӯ беҳаракат истодааст.

-Ман меҳоҳем бинам, ки дохили кулба шумо чӣ доред, - гуфт Ҳайди

- Биё! - пирамард аз ҷояш бархоста ӯро ба дохили кулба бурд. Банди либосҳоро ҳамроҳат гир, - гуфт ӯ ҳангоми даромадан.

- Ин ба ман дигар лорзим нест, - тавзеҳ дод Ҳайди.

Пирамард рӯй гардонда, ба чашмони сиёҳи кӯдак ки дар интизори дидани даруни кулба буданд, нигарист. "Ин кӯдак набояд ягон мушкилие ба вучуд биёрад" - гуфт ӯ бо вози маҳини паст. "Барои чӣ ин ба ту лозим намешавад?", акнун бо овози баланд илова карда, пурсид муйсафед.

-Ман меҳоҳам ба мисли бузҳо бо пойҳои сабуки урён роҳ гардам.

- Ту метавонӣ чунин роҳ гاردӣ, аммо либосҳоро гир, онҳоро ба сандуқ мегузorem. Ҳайди итоат кард. Аknун пирамард дари кулбаро кушод ва Ҳайди аз паси ӯ ба як ҳуҷраи калон даромад. Дар он миз ва курсӣ, дар як гӯша кати хоби пирамард, дар гӯшаи дигар оташдон бо ҷойники калон дар боло буд. Дар тарафи дигари кулба дари калоне буд, ки пирамард онро кушод. Он ҳам ҷевон буд. Дар онҷо либосҳои пирамард овезон буданд. Дар як сутун якчанд курта, ҷӯроб ва рӯймолҳо, дар сутуни дигар чанд табақ, пиёла ва истакон, дар боло бошад нони мудаваар, гушт ва панири дуд додашуда буданд. Дар ин ҷевон ҳамон чизе, ки ба Алм Оҳи лозим буд ва бо он зиндагонӣ мекард. Ҳамин ки ҷевон кушода шуд, Ҳайди зуд чизҳояшро то ҳадди имкон аз паси либосҳои бобояш пинҳон кард, то ки пайдо кардани онҳо осон набошад. Аknун ӯ кулбаро бодикқат аз назар гузаронд ва сипас пурсид: "Ман бояд дар кучо хоб равам, бобо?"

- Дар кучое, ки меҳоҳӣ - ҷавоб дод ӯ.

Ин ҷавоб ба Ҳайди писанд омад. Ҳоло ӯ ба ҳар гӯшае давида, ҷоеро мечуст, ки онҷо хоб рафтан беҳтар мебуд. Дар гӯшаи назди кати бобояш зинапояе буд, ки ба қаҳдон мебурд. Ҳайди бо зинапоя



ба қаҳдон баромад. Дар онҷо хирмани тару тоза ва хушбӯӣ буд, ки таввасути тирезаи кӯчаки мудаввар водии поён хеле хуб ба назар намоён мешуд.

-Ман меҳоҳам дар инҷо хоб равам дод зад Ҳайди, инҷо хеле хуб аст. Биё бубин, кӣ чӣ қадар зебо аст, бобо!

-Ман аллақай медонам,- аз поён ҷавоб дод пирамард.

Ман кати хоб барои хурам месозам дубора дод зад кӯдак ва бо кордонӣ ба зинапояха болову поён мерафт. Аммо шумо бояд ба ман ҷойпӯшро ки ба болои кати хоб гузошта мешавад, биёред.

-Хуб, хуб, - гуфт бобо дар поён ва пас аз чанде ба назди ҷевон рафта аз таги куртааш матои ноҳамвореро кашид, ки бояд чизе монанд ба ҷойпӯш бошад. Дар хирмонгоҳ кати хеле зебо сохта шуда буд. Хирманро дар ҷое, ки сараш мебоист хобид, баланд бардошта, рӯяш ҷунон меҳобид, ки ба сӯроҳии даврашакл намерасид.

-Дуруст, гуфт бобо, ҷойпӯшро медиҳам аммо каме дигар мунтазир шав. Пирамард як тӯдаи алафро гирифта, катро ду баробар ғафс кард, то фарши саҳт ҳис карда нашавад. Ҳайди зуд ҷойпӯшро ба даст гирифт, аммо онро бардошта натавонист, чунки хеле вазнину саҳт буд. Аммо ин хуб буд, зеро паҳолҳои тези ҳасбада матои мустаҳкамро сӯроҳ карда наметавонистанд. Ҳардӯшон хошкро бо матои пӯшонданд ва дар ҷое, ки он хеле васеъ ва дароз буд, Ҳайди нӯғҳои матоӣро зеро кат андохт. Акнун он хеле хуб ва тоза менамуд. Ҳайди дар пеши кат истода, андешамандона ба он нигарист.

- Мо боз як чиро фаромӯш кардем, бобо - гуфт Ҳайди.

- Чиро? - пурсид ӯ.

-Курпа!, зеро вақте ки хоб меравед, дар байни ҷойпӯш ва курпа хоб меравед.

-Ҳаминхел фикр дорӣ - аммо агар ман онро надорам?- гуфт пирамард.

- Ҳа, пас боз ҳамин тавр курпаро ҳам аз хирман месозем, бобо!-



таскин дод Ҳайди ва саросема мехост ба назди тӯдаи хирман баргардад, аммо мӯйсафед ўро боздошт.

-Як лаҳза сабр кун!- гуфт ў ва аз зинапоя фаромада, ба назди кати хоби худ рафт. Сипас баргашта халтаи калони вазнинро ба болои фарш гузошт.

-Магар ин аз алаф беҳтар нест?- пурсид ў. Ҳайди халтаро кашаида мехост кушояд, аммо дастони хурдакаи ў ба матоъи вазнин тоб оварда натавонистанд. Бобояш ба ў кўмак кард ва ҳангоме ки халтаро ба болои кат гузоштанд, ҳама чиз хеле хуб ва саҳт ба назар мерасид. Ҳайди дар назди бистари наваш бо ҳайрат истода гуфт: - ин кўрпа ва тамоми кат хеле аҷоиб аст. Ҳоло мехостам, ки шаб шавад, то тезтар дар он хоб равам.

-Манзурам, аввал мо метавонем чизе бихўрем,- гуфт бобо,- ту чӣ фикр дорӣ? Ҳайди аз сабаби хоболуд будан ва хоҳиши хоб чизи дигарро фаромўш кардаст, аммо акнун фикри ғизо ба сараш омад. Ў хеле гурусна буд, зеро имрӯз ба ҷуз як пора нон ва каме қаҳва, субҳи барвақт чизи дигаре нахурда, роҳи дарозеро тай кард. Ҳайди бо хушнудии калон гуфт: - Бале ман низ инро дар назар доштам.

-Пас, ҳангоме ки мо ҳарду розӣ ҳастем, ба поён мефароем- гуфт мӯйсафед ва аз паси кўдак фаромадан гирифт. Сипас ў ба назди оташдон рафта, деги азимеро, ки дар занҷир овезон буд, канор андохт ва деги хурдро овезон кард. Худаш бошад, ба курсии мудаввар бо се пояи баланд нишаст ва шўълаи баландро даргиронд. Даре нагузашта чизе дар коса ғуррос зад. Пирамард як пораи калони панирро дар болои чангаки дарози оҳанин ба оташ дароз кард, то он даме нигоҳ дошт, ки панир аз ҳар тараф бо қабати зарди тиллоӣ пўшонида шуд. Ҳайди пирамардро бодикқат нигоҳ мекард. Ба ў ин амали бобояш чизи наве буд, ки бояд дар хотир нигоҳ дорад. Ногаҳон аз ҷояш бархеста ба назди ҷевон шитофт. Ҳангоме ки пирамард бо дег ва панири бирёншуда ба сӯи миз омад, дар он аллакай нони мудаввар, ду табақ ва ду кор гузошта шуда буд. Зеро



Ҳайди онҳоро дар ҷевон дида, пай бурд ки Ҳама чиз барои хӯроки нисфирӯзӣ лозим мешавад.

- Хело хуб аст, ки ту худат амал мекуни - гуфт бобо ва панирро ба болои нон ба мисли табақ гузошт. Аммо дар рӯи миз чизе наме-расад.

-Ҳайди буғи болаззати аз дег баромадаро бӯй кашид ва шитобон ба назди ҷевон баргашт. Аммо дар онҷо танҳо як коса ва ду иста-кон буд. Ҳайди дароз фикр накарда, онҳоро гирифт ва ба боли миз гузошт.

-Хеле хуб, ту чӣ кор карданатро медонӣ. Аммо дар куҷо ни-шастани Ҳастӣ? Пирамард ба курсии ягона, ки дар онҷо буд, ни-шаст. Ҳайди ба назди оташдон шитофт, аз онҷо курсии сепояро оварда дар болояш нишаст.

- Ҳамин тавр, дуруст, акнун ту ҷои нишастан дорӣ аммо ин кур-сӣ хеле паст аст, -гуфт бобо. Барои курсии ман хеле хурд Ҳастӣ, ба миз намерасӣ. Бояд ягон фикр кунем. Бо ин суханон ӯ аз ҷояш бархоста, ба коса шир рехт ва косаро ба болои курсияш гузошта ба назди Ҳайди ки дар курсии сепоя нишаста буд, тела дод. Акнун курсии бобо, ҳамчун миз хизмат мекард. Пирамард як нони калон ва панири бирёншударо ба болои курсӣ гузошт.

-Акнун бихур - гуфт ба наберааш.

- Пирамард ҳудаш бошад ба кунҷи миз нишаст ва хӯроки шомро оғоз кард. Ҳайди косаи ширро гирифта, беист менӯшид ва менӯ-шид, зеро аз сафари дароз ташнагиаш шиддат мегирифт. Акнун ӯ нафаси чуқур кашада метавонист.

-Шир ба ту маъқул шуд?,- пурсид бобо.

- Ман то ҳол чунин шири болазатро нанӯшидаам,- ҷавоб дод Ҳай-ди.

- Пас, бояд бисёртар шир нӯшӣ. Бобояш косаро аз нав пур карда, дар назди кӯдак гузошт. Ҳайди хурсандона панирро ба нон молида лаҳзат мебурд, зеро панир ба мисли равшан мулоим буд ва якҷоя



маззаи хеле қавӣ доштанд. Аз болояш шир нӯшида, хеле хушнуд менамуд.

- Пас аз хӯрок хурдан, бобо ба оғили бузҳо рафта, ҳама чоро тоза кард ва ҷо ба ҷо гузошт. Ҳайди ўро бодикқат мушоҳида мекард, ки читавр ў аввал бо ҷорўб тоза мекард ва баъд коҳи тарру тозаро резонд, то ки бузҳо дар он хоб кунанд. Сипас ў ба анбор рафта, дар онҷо ҷўбҳои мудаввари андозаи мувофиқро бурида ба тахтае, ки сўроҳ карда шуда буд, дохил карда гузошт. Ин ба як курсие табдил ёфт, ки ба курсии бобо монанд менамуд, лекин аз он каме баландтар буд. Ҳайди аз кори бобояш дар тааҷҷуб буд, ва аз ҳайрат чизе нагуфт.

- Ба фикрат ин чӣ аст, Ҳайди? - пурсид бобо.

- Ин курсии ман аст, зеро он хеле баланд аст. Шумо онро дар як муддат сохта ба охир расондед, - гуфт кўдак, ки ҳанўз ҳам дар тааҷҷуб ва шодӣ қарор дошт.

- Ў дар бораи ҳамаи чӣ тасаввурот дорад, бисёр зираку доно аст, - гуфт бобо худ ба худ. Пирамард дар атрофи кулба давр зада, меҳро дар ин ҷову онҷо гурз мезад, то дарро соз мекар то ягон чизи дигарро. Гурз, меҳҳо ва ҷўбҳо аз як кунҷи кулба ба кунҷи дигар тела дода шуда, ягон чиз таъмир карда мешуд. Ҳайди қадам ба қадам аз паси бобояш рафта, бодикқат ўро тамошо мекард ва ҳар он чизе ки ў анҷом меод барояш хеле ҷолиб буд.

-Ҳамин тавр, шом фаро расид. Арчаҳои кўҳна, баланд садо меоданд. Шамоли саҳт аз байни қуллаҳои зичи дарахтон ғурросзада мевазид. Он дар ғўшҳо ва дили Ҳайди чунон зебо садо меод, ки ў аз ин хеле шод буд ва беист дар зери арчаҳо меҷаҳид. Бобо дар назди дар истода, ба кўдак нигоҳ мекард. Ҳоло садои ҳуштак баланд шуд. Ҳайди ҷаҳиданро бас кард. Бобо ба берун баромад. Аз боло Петер бо бузҳо ба мисли он ки дар шикор ҳастанд, ҷаҳида наздик мешуданд. Бо фарёди шодӣ Ҳайди ба мобайни рама ба назди дусти деринааш, ки субҳ бо вай шинос шуд, давида рафт. Бо



Петер ва бузҳо салом кард. Вақте ки ба кулба наздик шуданд, ҳама дар ҷояш шох истод. Аз даруни рама ду бузи зебои хароби сафед ва қаҳваранг ба назди пирамард омада дастанахро мелесиданд, чунки дар дастанах каме намак нигоҳ дошт. Ҳар бегоҳ барои ду ҳайвонаш чунин мекард. Петер бо рамаи бузҳояш ғайб зад. Ҳайди бузҳоро нарм сила карда, дар атрофашон меҷаҳид, то онҳоро аз ҳар тараф сила кунад. Ў аз ҳайвонот комилан хурсанд буд. Онҳо аз мо ҳастанд, бобо? Ҳардуяшон аз моанд? Онҳоро ба оғилхона мебаред? Онҳо ҳамеша бо мо мемонанд? Ҳайди паси ҳамдигар савол меод. Бобо танҳо Ҳа, бале! - ҷавоб меод.

-Вақте ки бузҳо намакро лесида тамом карданд, пирамард гуфт:- Бирав косаву нони худро биёр.

- Ҳайди итоат кард ва фавран чизе ки бобояш гуфт иҷро кард. Бобояш бузи сафедро дӯшида, косаи Ҳайдиро пур кард. Сипас луқмаи нонро бурида ба ӯ дод ва гуфт ҳоло бихӯр ва баъд рафта хоб кун. Холаи Дете ба ту бастае додааст, дар он куртаҳо ва чизҳои лозимият шояд бошанд. Агар лозим шаванд, дар ҷевони тағ ҳастанд. Ман бояд бузҳоро ба оғилхона барам. Бирав хоб кун!

-Шаб ба хайр, бобо! Шаб ба хайр.... Бобо, бузҳо чӣ ном доранд? Чӣ ном доранд? - аз қафои бобояш дод зада пурсид кӯдак.

- Сафедаш Швенли ва қаҳварангаш Берли ном дорад, - ҷавоб дод бобо.

-Шаб ба хайр Швенли, шаб ба хайр Берли, бо овози баланд гуфт Ҳайди, чунки бузҳо аллакай ба оғилхона наздик шуданд.

- Сипас Ҳайди дар ҳараки пеши кулба нишаста ба хурдани нон ва шири худ шурӯъ кард. Аммо шамоли чунон сахте вазид, ки қариб ўро аз ҷояш дур созад. Ў зуд хӯроки худро истеъмол карда, ба бистари худ рафт. Ҳамин ки ба бистари нарми худ дароз кашид, фавран хобаш бурд ва ба қадри амиқ ва ширин хоб мекард, ки гӯё дар бистари шоҳона хобидааст. Вақте ки на онқадар торик буд, мӯйсафед низ ба хоб рафт. Зеро субҳ ӯ ҳамроҳи баромадани оф-



тоб аз хоб мехест. Дар ин рӯзҳои тобистон офтоб хеле барвақт аз болои кӯҳҳо намудор мешуд. Шабона чунин боди шадид вазид, ки кулба ба ларза даромада ҷӯбҳо баланд гур гур мекарданд. Дар қубури дудбаро овози баланди сахте ба гӯш мерасид, ба мисле ки чизе дар он сахт нолиш мекард. Арчаҳои кӯҳна чунон ба ларзиш даромада буданд, ки бисёр шоҳаҳояшон шикаста ба замин меафтиданд.

- Нисфи шаб пирамард аз ҷояш бархеста ба ҳудаш фикр кард, ки кӯдак шояд тарсида бошад. Ё ба зинаҳо боло баромада, назди кати Ҳайди равон шуд. Моҳ пештар дар осмон медурахшид, аммо абрҳои калон онро торик мекарданд. Акнун бошад нури моҳтоб дурахшон аз сӯроҳии даврашакл гузашта бистари Ҳайдиро равшан мекард.

- Ҳайди дар зери курпаи вазинаш оромона, дасти хурдакашро ба зери сараш гузошта, хоб мерафт. Рухсораҳояш сурх гашта, хеле хушҳол менамуд, шояд хоби гуворо медид. Пирамард ба кӯдаки хуфта хеле вақт нигоҳ кард, то он даме ки моҳтоб дубора дар паси абрҳо нопадид гардид. Сипас поён фаромада, боз дароз кашид.

(идома дорад)

***Аз забони олмонӣ
тарҷумаи Ғарибмамадова Розия,
донишҷӯи соли чоруми
факултети забонҳои романию германӣ***



Ҳайнрих Ҳайне



Бахше аз асари
“Сафар ба Ҳартс”



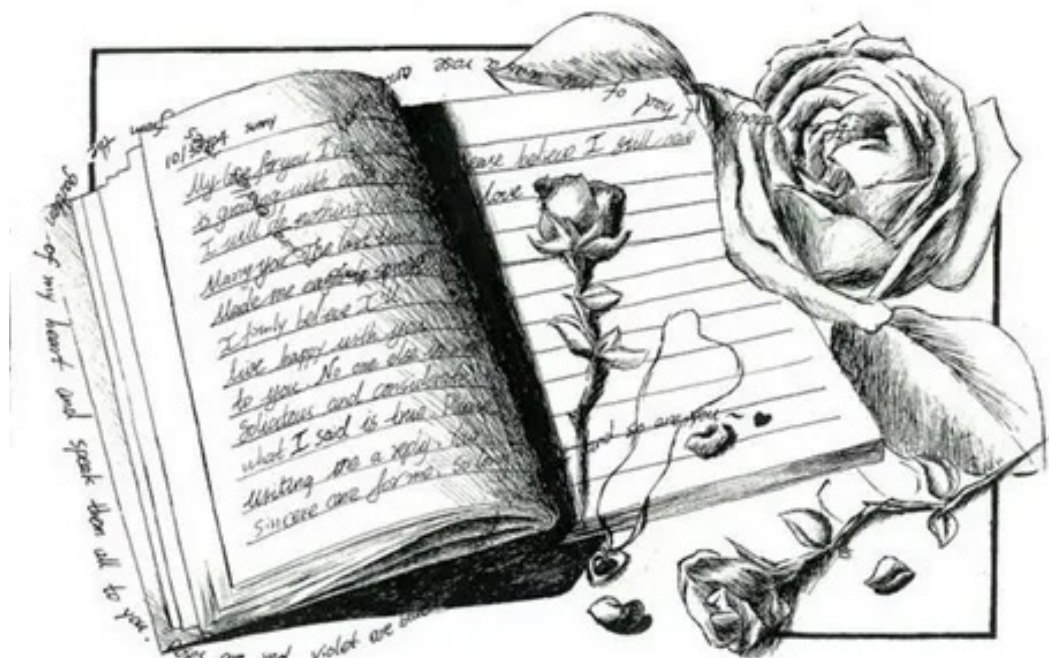
Имрӯз якуми май аст. Баҳор ба монанди рӯди зиндагӣ дар рӯи замин қорӣ шуда, дарахтон ҳоло ҳам аз гул нафаромада, парниёни гарме дар ҳамаҷо паҳн шудааст. Шишаи тирезаҳои хонаҳои шаҳр чило медиҳанд, дар зери бомҳо гунҷишкҳо боз лона месозанд, дар кӯчаҳои шаҳри Ҳамбург одамон сайру гашт карда, худ дар тааҷҷубанд, ки ҳаво ин қадар ҳаяҷоновару рӯҳашон болида мебошад; гулфурӯшон дар тан либоси рангоранг карда, ба фурӯхтани гули бунафша машғуланд, یتимони кабудпӯши дӯстрӯяк аз кӯчаи Юнгферштик мегузаранду чунон хушбахтанд, ки гӯё имрӯз падарашонро пайдо мекунанд; гадои дар рӯи пул истодаро қиёфааш хушнуд метобад, гӯё ки бурди калоне ба даст оварда бошад, ҳатто хуршед гармии худро ба даллоли сиёҳтоби қиёфаи баззози каззоб дошта, ки дор интизораш аст, дарег намедорад, - ман бошам равонам ба беруни шаҳр.

Имрӯз якуми май аст ва ман ёди ту мекунам, Илзаи зебо – ё бояд Агнес хонамат, зеро ин ном ба ту аз дигар номҳо бештар мақбул аст? – ман ёди ту мекунам, боз меҳоҳам бинам, ки чӣ тавр ту ҷилвакунон аз кӯҳ давида поён мефарой. Беш аз ҳама меҳоҳам дар поён, дар пояи кӯҳ ба истиқболат истода, туро ба оғӯш гирам. Чи рӯзи аҷиб! Дар ҳама ҷо ранги сабзро мебинам, ранги умедро. Дар ҳама ҷо, ба мисли муъҷизае гулҳо мешукуфанд, дили ман ҳам боз майли шукуфтан дорад. Ин дил ҳам гулест, гуле наҷиб. Он на бунафшаи нозук, на лолаи хандон, на нилуфари ҳақиқӣ ва ё монанди он гули дигар аст, ки бо малоҳати содаи худ ба вучуди духтар шодӣ мебахшад, он хеле зебост дар қафаси синаи ҷаззоб, ҳоло пажмурда мешавад ва фардо боз мешукуфад. Ин дил бештар ба он гули аҷиб аз бешаҳои Бразил шабоҳат дорад. Аз рӯи ривоятҳо дар сад сол як маротиба мешукуфад. Ёд дорам, дар кӯдакиам боре



чунин гулро дида будам. Мо шаб садое шунидем, ки мисли садои тири таппонча буд, аммо сахари дигар кӯдакони ҳамсоя ба мо нақл карданд, ки “Сарда”-и онҳо ногаҳон шукуфтааст ва он садо садои сарда будааст. Онҳо маро ба боғашон бурданд, дидаму дар ҳайрат мондам, ки чунин як растании хурди баргҳои пахну хор дошта, ки метавон ба онҳо бархӯрда захмӣ шуд, ҳоло баланд қомат афрӯхта ва дар тораш монанди гулчанбари заррине гул шукуфон шуда. Мо, кӯдакон, ба он даст дароз карда наметавонистем, Кристиани пиру масхарабоз, ки моро дӯст медошт, дар гирди гул аз чӯб зинапояхо сохт ва мо мисли гурба ба онҳо баромада, бо мароқ косаи кушоди гулро тамошо кардем. Аз он шуоъҳои зард ва бўи ниҳоят латиф бо як шукӯҳи нодире мебаромад.

Оре, Агнес, ба зудӣ ва ба осонӣ ин дил намешукуфад; ҳамон қадаре ки дар хотир дорам, танҳо як маротиба шукуфта буд, чанде





пеш, аниқтараш сад сол пеш. Ба фикрам, сарфи назар аз он ки он замон аҷаб шукуфон шуда буд, бояд аз норасоии нури хуршед ва гармӣ хароб мешуд, агарчи тӯфони сарди зимистон nobуд накарда бошад ҳам. Ҳол акнун боз мешукуфаду синаамро танг мекунад, вале ногаҳон садои тирпаррониро шунавӣ, эй духтар, наҳарос! Ман худамро куштанӣ нестам, ин мугҷаи дили аст, ки мекушуфад ва бо савтҳои дурахшон, қасидаҳои абадии мамлӯ аз ҳамоса ва оҳангҳои комили шод ба берун меҷаҳад.

Аммо агар ин ишқи бузург хеле рафеъ бошад ҳам, эй духтар, ба зинапои чӯбин барову ба дили шукуфони ман назаре кун.

Ҳоло нав рӯз шуд, хуршед ҳам ними роҳашро тай накардааст, дили ман бошад саҳт атрафшонӣ мекунад, ки сарамро мечархонад ва ман фаромӯш мекунам, ки рӯё дар кучо хотима меёбаду ҳақиқат оғоз ва ҳаворо бо нафаси худ пур мекунам; мехостам мисли зарраҳои хурди ширин паҳн шавам дар олами улвӣ; - чӣ мешуда бошад, агар шаб шавад, ва ситораҳои бароянд, "ҳамон ситораҳои бечорае, ки метавонанд ба ту гӯянд"...

Имрӯз якуми май аст ва пасттарин инсон ҳаққи раҳмдил буданро дар ин рӯз дорад, пас навод инро ба шоир иҷозат надихӣ?

***Аз забони олмонӣ тарҷумаи
Ф. Одинаев***



Аз бародарон Гримм



Моҳигир
ва хонуми ӯ



Замоне моҳигир ва завҷаи ӯ буданд. Онҳо дар назди баҳр дар як кулбаи хурдакаке зиндагӣ мекарданд. Ҳар рӯз моҳигир ба соҳил мерафт ва моҳӣ медошт. Рӯзе онҳо моҳигир як моҳии бузурге дошт. Моҳӣ ба сухан даромад: “Моҳигири азиз, маро дубора ба об раҳо кун. Ман аз ту миннатдор мешавам”. Моҳигир ба моҳӣ гуш дод ва бо дастони холӣ ба хона баргашт. Завҷааш дар назди балба нишаста буд, ба шавҳараш нигоҳ кард ва гуфт:

- Имруз ягон моҳӣ надоштӣ?

Мард гуфт:

- Ман як моҳӣ доштам, аммо вай моҳии ғайриоддӣ буд. Ӯ гап зада метавонист. Ман ӯро раҳо кардам.

- Магар ӯ ба ту чизе нагуфт барои миннатдорӣ?

- Не, чи бояд ба ман медод? - гуфт моҳигир

- Ту абалаҳӣ!- гуфт хонумаш, - кулбаи мо кухна ва фарсуда аст. Дубора ба баҳр рав ба моҳӣ бигуй, ки ба мо кулбаи нав тухфа кунад.

Моҳигир дубора рафтаниро намехост, аммо бо дили нохоҳам суйи баҳр рафт. Ӯ тамоман хаста ва ноором буд.

Ӯ дар соҳил истод ва интизор шуд. Баъдан вай моҳиро садо кард. Моҳӣ омад ва ба моҳигир гуфт:

- Чи хоҳиш дорӣ?

- Эҳе - гуфт моҳигир - завҷаи ман дар кулбаи кухна зиндагӣ кардан намехоҳад. Ту барои миннатдорӣ ба ман як кулбаи зебоне тухфа кун, лутфан.

- Ба хонаат рав! - гуфт моҳӣ, - вай алакай ҳамаашро дорад.

Мард ба хона баргашт ва дар ҳақиқат дар наздаш як хонаи аҷоибоне бо бони сурх ва нав, тирезаҳои сафед, як боғи хурд ва дар ҳаракат завҷаи ӯ бо либосҳои нав нишаста буд. Дар хона ду ҳуҷраи тоза



бо мизу курсӣ ва кати нав ва як ошхонаи тозае бо зарфҳои зебо мавҷуд буданд.

- Ин хело олиҷаноб аст. Акнун мо инҷо хурсанд ва ором зиндагӣ мекунем, - гуфт моҳигири пир.

Пас аз чанд рӯз завҷааш гуфт:

- Ин хона хеле хурд аст. Ба ман писанд нест. Ман мехоҳам дар як қаср зиндагӣ кунам. Ба назди моҳӣ рав! Ё бояд ба мо як қаср тухфа намояд.

- Эҳе - гуфт мард, - моҳӣ бад аст ва ба мо чизе намедиҳад.

- Ту марди аҳмақӣ, танҳо ба баҳр рав ва ба моҳи бигуй! Тамом!

Онҷо мард аз нав дар баҳр истод. Баҳр сиёҳу сафед ва хокистар-ранг буд. Мард моҳиро садо кард.

- Ту чи мехоҳӣ?

- Завҷаи пири ман мехоҳад дар қасри бузургу зебое зиндагӣ кунад.





- Ту ба хона рав! Ў алакай дар қасраш аст.

Ва дар ҳақиқат дар боғи калоне як қасри зебо буд. Қаср ҳучраҳои бисёру зебое дошт. Деворҳо аз мрамор, мизу курсиҳо аз тило дар болои миз корду чумча ва шоҳаҳо аз нуқра ва дар табақчаҳо хурукҳои бомазза буданд.

- Акнун мо ҳамаашро дорем, акнун метавонем то охир хурсандона зиндагӣ кунам, - гуфт моҳигир.

Дар пагоҳи рӯзӣ зан дар назди оина истод, ба баҳри кабуд нишон дод, гулҳо ва дарахтхоро дар боғ ва гуфт:

- Ҳамааш бояд азони ман бошад! Одамону ҳайвонот паррандаҳо дар осмон ва моҳиҳо дар об. Аз нав ба назди моҳи рав ва ба ӯ би-гӯй!

Мард намехост ба баҳр равад, аммо ӯ аз зани пираш метарсид. Ў оҳиста-оҳиста ба соҳил рафт. Баҳр сиёҳ ва пурталотум буд. Ў боз моҳиро фарёд кард.

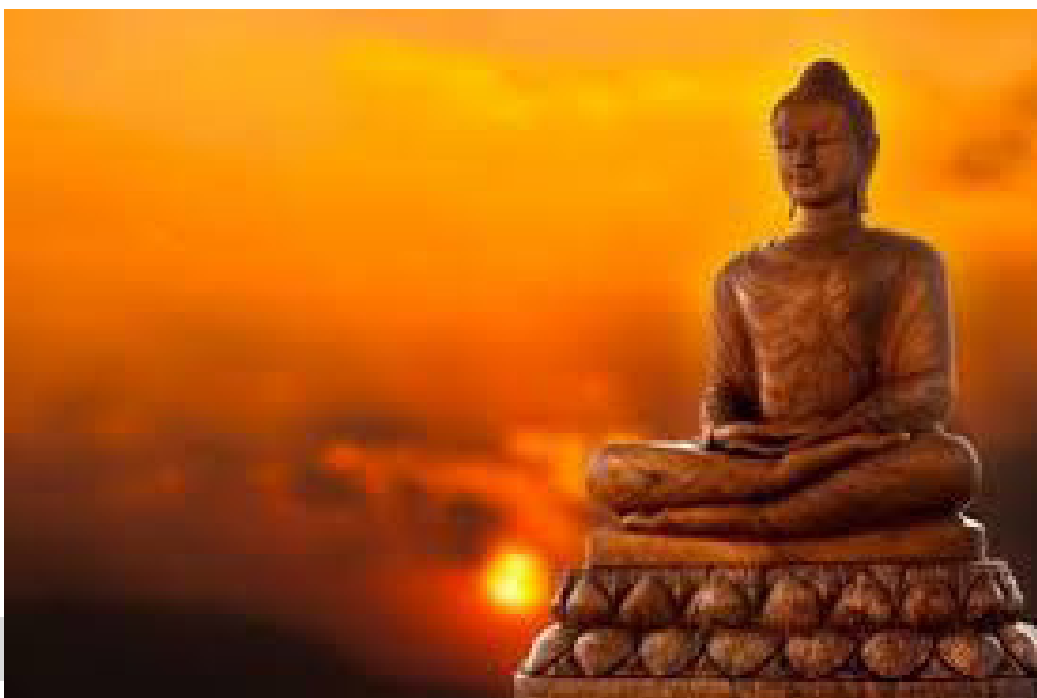
- Ман ҳамаашро фаҳмидам, - гуфт моҳӣ, ба назди хонумат рав.

Ва пас аз бозгашти моҳигир чи дид: завҷааш аз нав бо либосҳои кӯҳнааш дар назди кулбаи кӯҳнааш нишаста буд.

***Тарҷумаи Носир Сайёди
донишҷӯи курси 1-уми
факултети забонҳои романӣ-германӣ***



**Ханс
Фаллада**



Тухфаи идона



Вақте ки киштии "Нептунӣ хушхол" тақрибан баъди 1 сол 22-юми декабр аз Осиёи Шарқӣ ба Гамбург омад, дар он киштӣ сию хафт марди хушхол ва як марди андӯҳгин буданд.

Вай навхонадор буд ва занашро муддати дарозе надида буд. Вай зани ғайриодӣ буд ва Хейн Мартенс ўро хеле пазмон шуда буд. Пеш аз парвози ӯ шом дар бораи сарзаминҳо ва кишварҳои хориҷа, дар бораи одамон ва зиндагии онҳо ва дар бораи чизҳои махсус ба ӯ нақл кард. Онҳо якҷоя ба осорхона рафтанд ва ашёҳои кишварҳои хориҷаро назар карданд. Зани ӯ якумин маротиба Буддоро дар осорхона дида буд. Дар онҷо буддоҳои гуногун: хурде ки онро метавон дар ҷайб ҷой дод, бузург мисли 3 мард буданд. "Ҳама содалавҳона хандиданд" - фикр кард Хейн Мартенс.

- Буддо ба ту писанд омад?

Хейн аз занаш пурсид:

- Ҳа, ман чунин чизро дар ҳаётам ҳеҷ гоҳ надида будам!

Вақте ки Хейн Мартенс ро мебоист, ки дар моҳи феврал ба давлатҳои хориҷа - Хиндустон, Ҷопон ва Чин равад, вай аниқ медонист, ки дар Мавлуди Исо ба занаш чӣ биёрад. Вай ба ӯ ваъда дода буд, ки ҳатман буддои кӯхнаи аслиро пайдо мекунад ва пайдо кард. Ва маҳз дар Негасаки буд, ки ҷаноби Микимото буддои хурди аз санги сурх шударо ба ӯ тақдим кард ва ӯ миннатдорӣ баён кард. Чӣ хушбахтӣ! Аммо ин хушбахтӣ дер давом накард. Дар роҳи баргашт Хейн Мартенс буддоро гум кард. Вақте ки Хейн Мартенс дар киштӣ ўро ба шахсе нишон дод, хурдсол ба об афтид. Ин танҳо гуноҳи ӯ буд. Акнун буддо дар даруни об нишаста, меҳандид.

Хейн Мартенс хеле содик буд. "Аммо дар Гамбург метавон буддои кофиро харид" - фикр мекард ӯ. Ва ӯ ҳама ҷо, ҳамаи дўкониҳо, ҳамаи кўчаҳо, ҳамаи майдонҳоро ҷустуҷў кард. Сипас дар дўкони



наздикии истгоҳи роҳи оҳан фурушандаи дурустро ёфт. Нарх дар коғаз буд: 1750 марка.

- Аммо ин номумкин аст! - Хейн Мартенс хитоб кард, - ин қадар пули бисёр барои як буддо! Бубинед, ман алақай як буддо доштам, аммо вай ба баҳр афтод.

Барори кор ба шумо, - гуфт фурушанда ва буддои худро дар раф гузошт.

Хейн Мартенс намедонист ки чи кор кунад. Вай танҳо як имконият дошт. Вай фавран ба осорхона рафт, ки дар онҷо касе набуд ва бе ягон ташвиш буддои санги сурхро гирифт ва ба ҷайбаш андохт. Ҳамааш зуд рух дод ва вай боз ба кӯча баргашт ва оҳиста ба истгоҳ қадам ниҳод. Сантаклоус аз ӯ соатро пурсид. Вай ба соат нигарист, ки алақай 3 буд.

"Ман чи кор кардам?", ӯ ногаҳон фикр кард. "Ман шахси беномус, дузд ва чинояткорам! Мар ин таърихро дар ҳаётам ҳеч гоҳ фаромӯш намекунам!"

Вай ба осорхона баргашт. Аммо дар аллақай пӯшида буд. Калид, ки набуд, вай танҳо як имконият дошт: рафтан ба полис.

Полисҳо дар курсиҳои худ нишаста ва хомӯш буданд.

- Шумо чи мехоҳед? - полис аз ӯ пурсид.

Воқеан ӯ мехост тамоми ҳақиқатро гӯяд, аммо ӯ тарсид. Баноғоҳ ба сараш фикри дигаре омад ва суроғаи директори осорхонаро пурсид.

- Чаро сурогаро мехоҳед?

- Ман мехостам ба ӯ чизе биёрам, - бо овози паст ҷавоб дод Хейн.

- Имруз Мавлуди Исо аст! Шумо ба мо нишон диҳед, ки барои ӯ чи доред.

Хейн Мартенс буддои хурдсолро аз ҷайбаш баровард.

- Шумо алақай дар бораи дузди медонед? Шумо ҳоло метавонед маро дастгир кунед.

- Эй лухтак! - гуфт полис. - Ба назди профессор равед. Хейн Мар-



тенс ба профессор ҳама воқеаро нақл кард. Вай дар наздаш чунон бадбахт ва ноумед буд, буддо дар миз ништа буд.

- Хуб! - гуфт профессор, - ман фикр мекунам, ки Шумо таҳсилкардаед ва акнун буддоро боз ба ҷайбатон баргардонед. На фақат барои имрӯз! Пагоҳ баъд аз зухр соати 5 буддоро ба назди ман баргардонед. Имруз Шумо мебинед, ки ҳамсаратон воқеан чи меҳост. Мавлуди нав муборак!

Буддо дар хонаи хурде дар назди оина тамоман танҳо ништа буд. Ба ӯ ҳеч кас эҳтиёҷ надошт. Хейн Мартенс ва ҳамсараш бо писари хурдиашон бозӣ мекарданд.

Оё Шумо табассуми уро дидед? - пурсид зан.

***Аз забони олмонӣ
тарҷумаи донишҷӯи
соли дувуми
факултаи романи-германи
Раззоқова Азиза***



Клаус Клемп

Аз китоби «Пас мо фаромуш накунем ки чӣ буд»



Водии
хушк



Аз онҳое, ки ин зебӣ ва ваҳшигариро диданд, бо рангҳои гуногуни ҳайратангез тасвир карданд. Ва он гоҳ онҳо дар назди «Оби ваҳшӣ» меистоданд. Қувваи табиат боис шуд оби ҷӯш, ки буттаҳо ва дарахтон дар болои он шино мекарданд, ба паҳнии чанд мил ва аз баландиҳои тасвирнашаванда сарнагун шуданд. Соҳил сероб буд, дар атрофи дарахтон хазандаҳо истода буданд ва дар онҳо орхидеяҳо ва гулҳои дигар мерӯянд. Лонаҳои парандаҳо, ки монанд ба тӯри моҳидорӣ буд, дар дарахтон овезон буданд. Шапалакҳои бузургҷусса бо рангҳои зард, сиёҳ, сабз, кабуд ва сурх дар атроф давр мезаданд. Парандаҳои тропикӣ бо гулҳои азими зард, нахлҳо ва тӯтиҳо бо рангҳои рангинкамон дар шохаҳо нишаста буданд. Ҳаво аз намӣ, гармӣ, ҳашарот ва парандаҳо ғур-ғур мекард. Такрор ба такрор фарёди ҳайвонҳоро мешуниданд, вале онҳоро аз барг дида наметавонистанд, дар ҷойҳои танг роҳ мерафтанд, роҳе, ки тахтаҳо танҳо дар чанд ҷой мустаҳкам карда шудаанд. Домҳои гузоштаи андозаашон гуногун, ки бархе аз онҳо ҳамагӣ чанд метр буданд ва ба монанди тори марворид афтод. Дар поён харсанг, дигарон чанд қадам гузошта, ба бистари дарё расиданд. Аммо ҳамаи онҳо якрангии гили обро доштанд. Офтоб дар ҳама ҷо рангинкамонро афшонд ва лашкари логарҳо, ки дар болои афтодани он ҷастанд. Баъд ҷангал кушода шуд. Онҳо дар пеши худ гарганта дел диablo доштанд. Ҳатто аз ҳар як катаратаи пештар дида пуркудраттар, об дар доираи нимдоира болои сангҳо меширофт. Дорупошӣ аз поён омад, боз ба боло рафт, то ки онҳо дар муддати кӯтоҳ комилан тар карда шаванд. Вай аз хоб бедор шуд ва танҳо сагро дид, ки оҳиста-оҳиста роҳро пеш гирифт, ки ба рӯяш сикта буд, шим низ дар байни пойҳояш нами буд ва ин на арак ва на пешоб буд. Пусти ошкоршудаи у сухтааст. Вай бояд сояи



мухофизатиرو кайхо тарк карда бошад. Вай аввал лаънат хонд ва баъд бо хандаи вай ҳамроҳ шуд. Субҳҳо онҳо чанд маротиба аз болои теппа баромаданд, то кулбаҳои фаромӯшнашавандаро чашм наканданд; аммо онҳо ба зудӣ таслим шуданд, зеро ҳар қадам дар гармӣ шиканча буд. Агар вай намебуд, ӯ назар ба меҳмонхона ба плаза ва бозгашт дар давоми рӯз қадамҳои бештаре мегузошт. Дар тӯли якчанд рӯз вай ўро даъват кард, ки тағйироте ба амал орад, ки ба манзараи кӯҳистон тамоман мувофиқат намекунад, ки мисли тамоми майдон хокистарранг ба назар мерасид, аммо ба тариқи сунъӣ ба мисли косаи калон ворид карда шуд. Онҳо бори аввал пас аз зуҳри имрӯз ба роҳ баромаданд, аммо ҳатто пас аз се соат ва ҳарчанд ки босуръат роҳ мерафтанд, онҳо ба манзилашон қариб ки наздик набуданд. Коса хеле дур монд. Субҳи рӯзи дигар онҳо бори дигар кӯшиш карданд. На мушакҳои дардноки вай ва на пойҳои пуфакшудаи дардовар ўро боздошта натавонистанд. Онҳо комилан меҳостанд бидонанд, ки коса чи маъно дорад ва албатта онҳо танҳо пас аз овардани «маъана»-и субҳи худ рафтанд. Ҳангоми истироҳати дарозтари онҳо дар нисфирӯзӣ, онҳо бори дигар дарёфтанд, ки коса калонтар намешавад, гуё касе онро бо риштаи пеши худ мекашад. Онҳо инчунин фикр мекарданд, ки оё ин коса шояд сароб бошад... Онҳо ҳатто зарари хучайраҳои хурди хокистарранги онҳоро истисно накарданд. Пас аз як муҳокимаи кӯтоҳ онҳо ба хулосае омаданд, ки хадаф бояд назар ба оне, ки онҳо гумон мекарданд, дуртар бошанд; пас онҳо қарор доданд, ки баргарданд. Онҳо бо хастагӣ шабона ба макон расиданд ва дар болои катҳо хоб рафтанд. Вай нисфирузии дигар бо дасту пойҳои вазнин, пойҳои зарбахурда ва дасту рӯи сӯхта бедор шуд. Ханӯз нимхез хобида, бо эҳтиёткорӣ бо обилаҳои дар пояш буда, рафт ва крани обиро ба кор даровард. Вай дубора лампаро хомуш кард ва дархол бедор шуд. Вай бо боварӣ ба соаташ нигарист, дубора лулачаро ба кор андохт ва дар ҳақиқат об оби мусаффои тоза буд.



Ин яке бадбуй нест! Дастонашро пур кард ва нӯшид. Оби лазиз буд, ҳеч хлор маззаро вайрон намекард. Вай ўро бедор карда, кӯшиш кард, ки хабарро расонад. Аммо вай танҳо тасаввуроте пайдо кард, ки гармии рӯзи гузашта ўро девона кардааст. Танҳо бо дили нохоҳам вай иҷозат дод, ки худро баланд кунад, то мундариҷаи сухани ўро бубинад. Акнун вай низ хаяҷонангезии ўро фаҳмид ва ба ў иҷозат дод, ки обро пошад ба ў. Онҳо такрор ба такрор оби косаи хоҷатхонаро шуста, ба оғӯши якдигар афтоданд ва гуё дар зери шаршарае истода бошанд, вахшиёна бўсида, хушбахтона хандиданд, то даме ки патрон бо зинаҳо боло баромад. Вақте ки онҳо пурсиданд, ки ин муъҷиза чист, ў ҷавоб надод, танҳо ба онҳо аломати даст гузошт, то онҳо аз пасаш равона шаванд ва хамроҳи онҳо ба ҳуҷраи худ, ки телевизорӣ маъмулӣ дар он буд, рафтанд. Онҳо танҳо якчанд тасвири пахши мустақим ба истифода супурдани сарбанди навро гирифтанд, ки нав ба охир расида буд. Водии Насти ниҳоят мунтазам ва ба қадри кофӣ бо об таъмин карда шуд. Хамзамон, ин водӣ бо пайвасти ҳаррӯзаи автобус, ки кайҳо ба нақша гирифта шуда буд ва такроран ба таъхир афтод, таъмин карда шуд, ки акнун водиро бо пойтахт мепайваست.

*Аз олмонӣ тарҷуман
донишҷӯи курси дуҷуми
факултети забонҳои романӣ-германӣ,
Расулзода Адиба*



Дехқонон дар Порис





Дар Шанрозе ин одамон комилан хушбахт буданд. Тирезаҳои хонаи ман ба тарафи ҳавлии онҳо кушода мешуданд ва давоми шаш моҳи сол зиндагии онҳо бо зиндагии ман пайванд буд. Хеле барвақт, пеш аз дамидани субҳ, ман мешунидам, ки мард ба аспхона даромада аробаро ба асп мебааст ва барои фуруҳтани сабзавот ба Корбейл мерафт; пас занаш аз ҷояш хеста, кӯдакони либос мепӯшонд, ба мурғҳо дон медод, говҳоро медӯшид ва тамоми бомдод садои пойкӯбиҳои калӯшҳои хурду калон аз зинапоияи ҷӯбин ба гӯш мерасид. Нисфирӯзӣ ҳама ҷо хомӯш мешуд. Падар дар саҳрою кӯдакон дар мактаб, модар оромона дар ҳавли гаштугузор карда, либосҳои шустаашро овезон мекард ва ё дар назди дарвоза ба дарздӯзӣ машғул шуда, хурдтарин чизҳоро мушоҳида мекард. Гоҳ-гоҳе касе аз наздаш мегузафт, вай сӯзанро аз даст раҳо накарда бо ӯ ҳамсӯхбат мешуд. Боре, ин ҳамон тобистон буд, дар охири моҳи август ман шунидам, ки соҳибхоназан ба ҳамсоия мегуфт: “Э, биё мон, ту бо ҳамон пруссакхоят! ... Оё онҳо танҳо дар Фаронса буда метавонанд? - Онҳо аллакай дар Шалон ҳастанд, модар Жана! ...” садо кардам ман аз тиреза ба ӯ. Суханони ман ӯро ба ханда оварданд. Дар ин гӯшаи музофоти Сена-ва-Уаз деҳқонон ба ҳуҷум бовар надоштанд. Бо вучуди ин, ҳар рӯз аробаҳои пур аз ашёи рӯзгор аз роҳ мегузафтанд. Хонаҳои ашрофон дарҳои худро мебастанд ва дар ин айёми зебои моҳи август, вақте ки рӯзҳо хеле тӯлонӣ гашта буданд боғҳои фарқи гул паси панҷараҳои баста, хушк мегаштанд. Кам-кам ҳамсоияҳои мо низ ба ташвиш афтоданд. Ҳар як кӯчбандӣ аз деҳа онҳоро ба сӯи навмедӣ мекашид. Онҳо худро бесоҳиб ҳис мекарданд ... Пас аз он як субҳи дам аз



чор гӯшаи деҳа садои баланди нақора баланд шуд! Фармони мири шахр: ба Порис равед, чорворо фурушед, тамоми хӯрокаро фурушед, то барои пруссакҳо чизе намонад... Соҳибхона ба Порис рафт ва ин сафар шавқовар набуд. Қад-қади роҳи сангфарш аробаҳои вазнини гурезагон пайиҳам бо галаи хукон ва гӯсфандони аз чархзадани чархҳо ба ҳарос афтода ва барзаговҳои дар аробаҳо басташуда роҳ мерафтанд. Одамони бечора аз канори роҳ ва ҷӯйборҳо роҳ рафта аробачаҳои пур аз ҷиҳози кӯҳна: курсиҳои рангпариди, мизҳои қадима, оинаҳои дар чорҷӯбаҳои матои кабут рӯйкашкардашударо телакунон роҳ мерафтанд. Бадбахтии талх мебоист ба манзилҳо мебаромад, то ин ҳама ғуборро ба ларза андозад, ҳамаи ин чизҳои кӯҳнаро аз ҷои худ дур кунад ва ба шоҳроҳи баланд кашад.

Дар назди дарвозаи Порис издиҳомӣ одамон ҷамъ омада буд. Интизори ду соат давом кард. Тамоми ин вақт марди бечора ба говаш зич часпида, бо тарсу ҳарос ба тиркашҳои тӯпҳо, ба хандаҳои пур аз об, ба истехкомҳое, ки то ба чашм аёнанд, тӯл кашида буданд, ба сафедорҳои баланди итолиёвӣ, ки дар роҳ канда ва пажмурда





шуда буданд, менигарист. Бегоҳ ӯ ҳайрон ба хона баргашт ва ҳама чизи дидаашро ба занаш нақл кард. Зан ба ташвиш афтод ва қарор кард, ки пагоҳ ҳатман кӯч хоҳанд баст. Аммо саҳар рафтано ба фардо, баъд дубора ба фардо мавқуф мегузаштанд.... Ҳосилро ғундоштан, сипас як порча заминро шудгор кардан, лозим буд... Кӣ медонад? Шояд мо ҳанӯз вақт дорем, ки шаробро ба таҳхонаҳо барем? Ва як чизи дигар: дар замири дили онҳо шарораи умед пайдо шуд, ки шояд пруссакҳо деҳаи онҳоро убур кунанд. Як шаб онҳоро таркиши даҳшатноке аз хоб бедор кард. Купруки Корбей таркида пош хӯрда аст. Дар деҳа одамон дари хонаҳоро тақ-тақ зада садо мекарданд. Савораҳо! Савораҳо! Гурезед! Худро наҷот диҳед! Зуд! Зуд! Шитобон соҳибхона ва ҳамсараш аз ҷой хеста, аробаро ба асп бастанд, кӯдакони нимхобро либос пӯшониданд ва бо ҳамсоиягон ба роҳ баромаданд. Вақте ки онҳо қариб ба болои қулла баромаданд, соати бурҷӣ занги соати серо зад. Онҳо бори охир ба қафо нигаристанд. Шаршара, майдони калисо, роҳҳои шинос – он роҳе, ки ба Сена мефарояд, пайроҳае, ки аз байни тоқзорҳо мегузашт - барояшон аллакай бегона менамуданд ва дар зери тумани сафеди бомдодӣ хонаҳои деҳаи партофташуда ба ҳам печида, аз интизории дарднок меларзиданд.

Алҳол онҳо дар Порис: ду ҳуҷра дар ошёнаи панҷум, дар як кӯчаи дилбазан... Соҳибхона он қадар бадбахт нест. Барои ӯ дар ин ҷо кор пайдо шуд; ғайр аз ин вай дар сафи гвардияи миллӣ аст, посбониҳо дорад, машқ мекунад, мекӯшад хотираҳои анборҳои ҳолӣ, саҳроҳои қорам нашударо фаромӯш кунад. Ҳамсари ӯ, зани бисёр шармгин аст, пазмон мешавад, хаста мешавад, намедонад бо худ чӣ кор кунад. Вай ду фарзанди қалонино ба мактаб фиристод, аммо ду духтарча бошанд дар муассисаи таълимии тоҷик тира бидуни боғу роғ нафасгиршуда даъри зебои деҳаро, ки мисли оилаи занбӯрони асал виззос ме-



зад ва роҳи ҷангали дарозиаш ним мил бударо, ки онҳо ҳар саҳар ба дайр мерафтанд ба ёд меоварданд. Модар аз ғамгин будани онҳо ранҷ мекашид; аммо аз ҳама бештар фарзанди хурди ўро хавотир мекард. Дар деҳа ў дунболаш ин сў он сў мерафт, пасупеш дар хонаю ҳавлӣ қадам мезад, аз остонаи хона ҷаҳида дастони сурхашро дар тағораи ҷомашўй тар мекард, вақте ки модар баҳри истироҳат назди дар нишаста ба дарздўзӣ машғул мегашт паҳлўи ў менишаст. Дар ин ҷо бошад ба ошёнаи панҷум баромадан, зинапоия торик, ки дар он пешпо хўрдан мумкин аст, алангаи ночиз дар оташдони танг, тирезаҳои баланд, уфуқи хокистарӣ бо дуд ва шифери тар ... Албатта, ҳавлӣ ҳам ҳаст, ки ў метавонист бозӣ кунад, аммо консиержманъ мекунад. Ин аст боз як ихтирои шахрӣ – ин консиержҳо! Дар онҷо, дар деҳа, шумо соҳиби хонаи худ ҳастед, ҳар кас гўшаи худро дорад, ки онро ҳифз кардан лозим нест... Тамоми рўз дарвоза кушода аст, бегоҳӣ бошад танҳо ғалакаи ҷўбии ғафсро дар пушти дар мегуздоранд ва тамоми хона бидуни тарс ба торикии шаби деҳа, ки аз он чунон хоби ширин меомад, ғўтавар мешуданд. Баъзан саг ба моҳ аккос мезад, ки ин касеро музтариб намекард. Дар Порис, дар хонаҳои камбағалон, ҳокими ҳақиқӣ консиерж аст. Кўдак ҷуръат намекунад, ки аз остона бигзарад: вай аз ин холаи бад, ки онҳоро маҷбур кардааст, ки бузро ба баҳонаи ифлос кардани роҳрави мумфарши ҳавлӣ бо коҳ ва пўстлох фурушанд, метарсид.

Модари бечора намедонад, ки тифли дилгирро ҷӣ гуна андармон кунад: пас аз хўрокхўрӣ вайро тавре либос мепўшонд, ки гўё ба саҳро мераванд, аз дасташ гирифта дар кўчаю гулгаштҳо сайругашт мекард. Мардум ўро ихота мекунанд, ўро тела медиҳанд, кўдаки ҳаросон базўр ба атроф менигарад. Ўро танҳо аспҳо ҷалб мекарданд, танҳо аспҳоро мешиносанд, танҳо бо дидани онҳо механдад. Ба дили модар низ ягон чиз наменишаст. Вай оҳиста қадам мезанад ва дар бораи айёми хуб, дар бораи хонаву дари худ фикр мекунад ва вақте мебинӣ, ки ҷӣ гуна онҳо як ҷоя роҳ мераванд, модар бо



чеҳраи кушода, бо либосҳои зебо, мӯйҳои ҳамвор шонакардашуда, кӯдак бо чеҳраи мудаввар, бо калӯшҳои азим, шумо мефаҳмед, ки онҳо сарсону саргардону ғарибанд ва онҳо сидқан ҳавои ҳаётбахши деҳа ва роҳҳои хилваташро орзу мекунанд.

***Аз забони франсавӣ
тарҷумаи омӯзгори факултаи
забонҳои романи-германи
Моҳира Ғаниева***



**Амин
Маълуф**

Самарқанд

(Идома аз шумораи қабл)



Хон дар бозгашт ба кох афсаронро мавриди сарзаниш қарор дода чунин гуфт:

- Вақте қаддам (Худованд ёди хирадмандияшро зинда нигоҳ дорад) қасди тасхири шаҳри Балхро намуд мардуми он шаҳр силоҳ баргирафта дар ғайбати Маҳмуд фармонравои Балх бисёре аз сарбозони моро аз дами тег гузаронданд ва сипоҳи моро ночор ба ақибнишинӣ намуданд. Пас қаддам номае ба Маҳмуд навишт ва ўро мавриди сарзаниш қарор дод ва чунин гуфт: «Ман омодаам, ки қувваи ду тарафи мо бо ҳам рӯбарӯ шаванд ва пирӯзиро худованд насиби тарафе хоҳад намуд, ки худ бихоҳад. Аммо корамон ба куҷо хоҳад кашид, агар мардуми авом дар садади мудохила дар ихтилофоти мо бароянд». Маҳмуд ҳақро ба ў дод ва ба танбеҳ руқабои худ пардохт ва ононро аз гирифтани силоҳ мамнуъ ва маҷбӯр намуд то тармими харобиҳои ношӣ аз ҷангро бо таъдрии пули тило тақаббул намоянд. Имрӯз он чи барои Балх дуруст буд барои мардуми Самарқанд содиқ аст, ки табъан шикастнопазир мебошанд. Аммо ман тарҷеҳ медиҳам худам танҳо ва бисилоҳ назди Олп Арсалон биравам то ин, ки наҷот ва растгориямро маҷуни мардуми шаҳрам бошам.

Афсарон бо ақидаи ў мувофиқ буданд ва қавл доданд, ки ҳар гуна шӯру шавқи мардумиро саркӯб кунанд ва савганди вафодории худро таъдид ва аҳд карданд, ки ҳамчун дарандагони захмхӯрда пайкор намоянд. Аммо инҳо ҳама калимоте беш набуд, зеро агарчи арзиши сипоҳиёни Осиёи Миёна дастикаме аз сипоҳи салҷуқӣ надошт, аммо Олп Арсалон аз назари шумори афрод ва ҳам аз назари синни хонадонаш, худро бартар аз Наср мешумурд. Бад-ин маънӣ, ки ў худро дувумин насли хонадони худ медонист, ки ҳанӯз ҷоҳталабӣ ва иродаи бунёнгузории ҳукуматҳо ва имперотуриҳоро дар сар мепарварад дар ҳоле, ки Наср аз насли панҷуми хонадони хеш ва бештар дар андешаи баҳрагирӣ аз мунсарифоти худ буд то тавсеаи он мунсарифот.



Дар он рӯзҳои пурталотум, Хайём худро бар канор аз ҳаёҳои шаҳр ва дарбор мехост. Бетардид ночор буд, ки гаҳ-гоҳ ҳарчанд кӯтоҳи худро дар дарбор бо назди қозӣ нишон диҳад то тасаввур нашавад, ки дар лаҳза озмуни саҳнаро ҳолӣ кардааст. Аммо бештари авқоти худро ба танҳои дар маҳтобии маҳалли иқомат мегузаронд ва саргарми кор ё фарқ дар девони шеъри пинҳонаш буд, ки бо ҳирсу ҳаяҷон ба пур кардани сафҳаҳои он мепардохт гӯй ҷангро танҳо аз ин дид менигарад, ки боиси илқои хиради бетафовутӣ аст.

Танҳо Ҷаҳон ўро бо воқеияти талху ширини перомун марбут ме-сохт ва ҳар шаб ахбори ҷабҳа ва ҳолу ҳавои дарборро ба ў гузориш медод ва Хайём на чандон бо шӯру шавқ онҳоро мешунид.

Пешрафти Олп Арсалон ба илали бисёр, ки теъдоди бешумори нафарот ва нуқсони инзибот ва шуюи амроз ва вучуди ботлоқҳо бар сари роҳ аз он ҷумла буд ба кундӣ сурат мегирифт. Ба ин мавонеъ, муқовамати пуршӯри қувваи хонро низ бояд афзуд баҳусус аз сӯи касе, ки фармондеҳи қалъаеро дар наздики шатти Ҷайхун бар уҳда дошт ва рӯзгори Олп Арсалонро сиёҳ карда буд. Сипоҳи Олп Арсалон метавонист он қалъаро давр бизанд ва ба роҳи худ идома диҳад, аммо аз пушти сар мавриди таҳдид қарор мегирифт ва музоҳиматҳо афзоиш меёфт ва дар сурати пайдоиши мушкилот ақибнишинӣ хатарнок мегардид, бинобар ин ба таҳдиди қалъа бояд хотима дода мешуд ва Олп Арсалон даҳ рӯз буд, ки фармони ташдиди ҳамалот ба қалъаро содир карда буд.

Дар Самарқанд ҷараёни набард аз наздик таъқиб мешуд ва се рӯз як бор кабӯтари қосид аз сӯи мудофеъони қалъа мерасид. Паём ҳаргиз шомили дархости кумак ё тамом шудани озӯкаи сарбозон набуд, балки ҳамвора сухан аз талафоти душман ва шуюи беморӣ дар миёни қувваи муҳосирагар дошт ва бад-ин сон буд, ки ба зудӣ фармондеҳи қалъа Юсуф ном аз аҳолии Хоразм ба қаҳрамони Осиёи Миёна бадал шуд.



Аммо рӯзе расид, ки теъдоди ками мудофеъони қалъа мавриди тохтутози шадид қарор гирифтанд. Бунёни қалъа вайрон шуд ва душман аз деворҳо боло рафт. Юсуф то охирин нафас ва пеш аз он ки захм бардорад ва асир шавад ба пайкор идома дод. Ўро назди султон бурданд, зеро меҳост иллати аслии гирифториҳояшро бишносад. Марде буд кӯтоҳқад ва лоғарандом ва пашмолу ва хоколуда. Ў дар баробари султон рост истод ва сарашро боло гирифт дар ҳоле, ки ду ниғаҳбони тануманд бар бозӯҳояш чанг андохта буданд. Олп Арсалон чаҳорзону рӯйи тахти чӯбӣ нишаста ба болишҳо така дода буд. Ду марди ситезаҷӯ муддате дароз якдигарро варандоз карданд ва сипас марди фотех чунин фармон дод:

- Чаҳор меҳи чӯбӣ дар замин фуру кунед. Ўро ба онҳо бибандед ва чаҳор шаққа кунед!

Юсуф бо нафрат ба саропои султон назар андохт ва фарёдкунон гуфт:

- Оё ин аст рафторе, ки бо як мард ҷангӣ мекунанд?

Олп Арсалон посухе надод ва рӯй гардонд. Асир ба ӯ хитоб кард ва гуфт:

- Эй зансифат, рӯйи суханам бо туст!

Султон бо шунидани ин ҷумла гӯй дучори неши ақраб шуда бошад аз ҷо ҷаст. Камонеро, ки дар канори худ дошт, бардошт. Табаре дар он гузошт ва пеш аз раҳо кардан ба ниғаҳбонон фармон дод то ўро раҳо кунанд, зеро ин хатар вучуд дошт, ки сарбозони худро маҷрӯҳ созад, гарчи аз маҳорати худ бимнок набуд ва ҳаргиз дар баробари ҳадаф хато накарда буд.

Ҳолати шадиди асабӣ ё шитоб дар кор бо душворӣ раҳо кардани табар аз чунин фосилаи наздик боис шуд, ки табар ба хато равад. Султон фурсат наёфт дувумин тирро дар камон гузорад. Юсуф мавқеъро муғтанам шумурда бар сари ӯ парид. Олп Арсалон кӯшед то худро халос кунад, аммо натавонист ва бар замин афтод. Юсуф, ки бар ӯ мусаллат шуда буд, кордеро, ки дар зери либос пинҳон



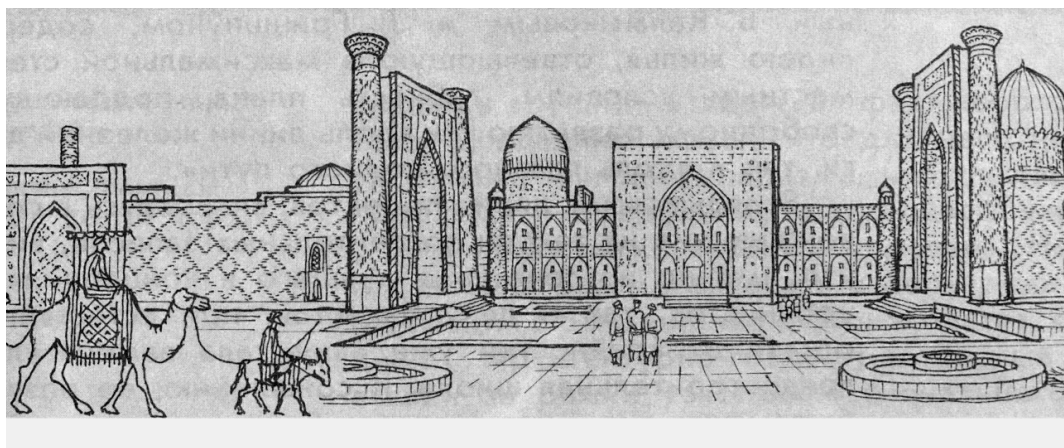
карда буд, кашид ва пеш аз он ки бо зарбаҳои ҷумоқи ниғаҳбонҳо аз по дарояд дар паҳлуи султон фурӯ бурд. Сарбозон бар рӯй ҷасади бечони Юсуф рехтанд ва тикка-тиккаш карданд, аммо лабханди тамасхуромез бар лабонаш мунҷамид шуд ва ба ҳамон ҳол боқӣ монд. Ӯ интиқоми худро гирифта буд. Султон ҳам пас аз ӯ ҷон ба саломат набурд.

Олп Арсалон пас аз ҷаҳор шаб назъи тӯлонӣ ба ҳамроҳии зикру дуо ҷон дод. Вақоеънигорон гуфтаҳояшро бад-ин шарҳ сабт кардаанд:

Як рӯз, ки аз фарози баландӣ, сипоҳиёнамо меидидам, эҳсос кардам, ки замин дар зер пояшон ба ларза афтадааст. Бо худ гуфтам ин манам фармонравои ҷаҳон! Кист, ки худро бо ман баробар бидонад? Аммо бар асари нихват ва ғуруре, ки доштам худованд марде асир ва бадбахт ва маҳкум ба шиканҷаро бар ман маъмур намуд ва ӯ қавитар аз ман буд ва маро аз тахт ба зер кашид ва ба ҳаётам хотима дод.

Ва Хайём дар девони ашъори пинҳонаш чунин суруд:

Ҳар як чанде яке барояд, ки манам,
Бо неъмату бо симу зар ояд, ки манам.
Чун кораки ӯ низом гирад рӯзе,
Ногаҳ аҷал аз камин дарояд, ки манам.





Гуфтори нухум

Дар Самарқанди пурҷашну сурур, танҳо як занро ёрои гиристан буд, ҳамсари хони пирӯзманд ва духтари султони мақтул. Равшан аст, ки шавҳараш Насрхон барои тасалият назди ӯ рафт ва ба ҳарамсаро дастур дод то маросими азо ба ҷой оранд ва хоҷаеро, ки шодии беш аз ҳад нишон дода буд, дар ҳузури ҳамсар ба шаллоқ баст. Аммо вақте дар девон ҳозир шуд аз зикри ин матлаб ибонадошт, ки худованд дуоҳои мардуми Самарқандро мустаҷоб намуд.

Ба ҳубӣ метавон дарёфт, ки дар он замон аҳолии як шаҳр ҳеҷ далеле надоштанд, ки як ҳоким ё султони туркро бар турки дигар тарҷеҳ диҳанд. Бо ин ҳама ба ҳангоми ҷангҳо ва ихтилофот, мардум бад-ин сабаб даст ба дуо мебурданд, ки бар асари тағйири ҳоким дучори як ришта куштор ва азоб ва торочҳои иҷтинобнопазир мешуданд. Дар натиҷа барои он ки мардум оризуи шикасти ҳоким ё султони худ ва пирӯзии ҳокими ҷадидро дар сар бипарваранд бояд, ки султони кунунӣ, ҳадде барои таҷовузу тааддӣ нашиносад ва пушти аҳолиро дар зери бори молиёти сангин ҳам карда, онҳоро мавриди азият ва озори доим қарор дода бошад ва ин чизе буд, ки дар бораи Насрхон султони Осиёи Миёна сидқ намекард ва ӯ гарчи беҳтарин фармонравои турк набуд, бадтарини онҳо ҳам ба шумор намерафт. Бинобар ин мардум безӯру зар кори ситамгарро ба Худои мутаол ва рӯзи ҷазо ҳаволат медоданд то шояд рӯзе даст аз зиёдаравиҳо бикашуд.

Ва аммо Самарқанд ба иллат иҷтиноб аз ҷанг, саҳнаи ҷашн ва шодӣ буд ва дар майдони бузурги “Раъси ток”, ки фарёди шодӣ бо шуъла ва дуди оташҳо ба ҳаво бармехост. Дар канори ҳар девор бисоти фурушндае даврагард паҳн шуда ва дар зери ҳар чирғояи баланд як хонандаи зан ё навозандаи ҷанг ба хондан ва навоختан машғул буд. Ҳазорон ҷамъи кунҷков перомуни қиссагӯҳо ва кафбинҳо ва моргирҳо ташкил ё мутафарриқ мешуданд. Дар



қалби майдони бузург, рӯйи як саккуи чӯбӣ ва лағзони муваққатӣ рақобати суннати шоирони мардумӣ қараён дошт, ки ба таҷлил аз Самарқанди беҳамто ва тасхирнопазир мепардохтанд. На он аст, ки қазовати халқ бедиранг ва пурэхсос ва нобихрадона аст? Кавокибе сууд ва кавокибе суқут мекунанд? Дар саросари шаҳр шуълаи оташи ҳезум, гармибахши шодикунандагон дар шабҳои сард ва газандаи озармоҳ буд ва дар даруни кохи султонӣ қадаҳҳо ҳолӣ мешуд ва дар ҳам мешикаст ва хон сармаст ва шӯху пурҳаёху ва пирӯзманд менамуд.

Фардои он рӯз ба дастури хон дар масҷиди кабир, маҷлиси тарҳим баргузор шуд ва хон маротиби таслияти дидоркунандагонро ба муносибати марғи падарзани худ шунид. Дар ин маросим ҳамаи он касоне, ки шаби пеш барои арзи табрики пирӯзии хон шитоб карда буданд ин бор бо қиёфаи азодор барои ибрази ғами хеш бозгаштанд ва қозӣ Абӯтоҳир, ки чанд ояи Қуръонро ба ҳамин муносибат қироат кард аз Хайём хост, ки ӯ низ чунин кунад ва сипас сар дар ғӯши ӯ гузошт ва чунин гуфт:

- Аз чизе дар шигифт нишав. Ҳар чӣ зоҳир аст лузуман унвони ботин нест. Воқеият ва ҳамчуни мардумон дорои ду чеҳраи мутақозид мебошанд!

Ҳамон шаб Абӯтоҳир аз сӯи Насрхон эҳзор ва аз ӯ хоста шуд, ки раёсати ҳайати намоёндагии ӯро, ки маъмури ширкат дар маросими тарҳим султони мутаваффо буд, ба уҳда бигирад. Хайём низ ба ҳамроҳи яксаду бист нафари дигар узви ин ҳайат буд.

Маросим дар подгони қаблии сипоҳи салҷуқӣ воқеъ дар шимоли шатти Ҷайхун баргузор мешуд. Ҳазорон чодар ва юрт перомунӣ он подгон барпо шуда ва шаҳри воқеиро ба вучуд оварда буд, ки дар он ҳайати намоёндагии Осиёи Миёна на чандон бо эътимод дар канори ҷанговарони чодарнишин мустақар шуда буданд, мардоне, ки бо мӯҳи бофта барои изҳори байъати қаблаи худ нисбат ба Маликшоҳ фарзанди Олп Арсалон омада буданд. Маликшоҳ, ки



ҳабдаҳ сол бештар надошт, баландболо ва бо чеҳрае кӯдакона дар болопӯше аз пӯсти қарагул, рӯйи ҳамон тахти чӯбӣ нишаста буд, ки шоҳиди суқути падараш буд. Дар чандқадамӣ вазири аъзами панҷоҳу панҷсола марди қудратманди имперотурӣ дида мешуд. Маликшоҳ ўро “падар” хитоб мекард ва ин нишони камоли тавозӯи султон нисбати ба ӯ буд. Дигарон ҳама ўро «Низомулмулк» меҳонданд ба маънии “асоси назми имперотурӣ» ва ҳаргиз лақабе чунин дархӯр набудааст. Ҳар бор, ки дидоркунандаи муҳимм ворид мешуд, султони ҷавон бо нигоҳи худ назари вазирро ҷуё мегашт ва ӯ бо ишорае пинҳон аз назарҳо таъйин мекард, ки оё бояд нисбат ба дидоркунанда, хушбархурд бошад ё худдор, осудахотир бошад ё бадгумон ва бозътино бошад ё безътино.

Ҳайати намояндагии Самарқанд маросими таъзиму тақрим дар баробари маликро ба ҷой овард, ки бо такон додани мукаррар ва меҳрубон сари султон рӯбарӯ шуд ва сипас бархе аз бузургони он ҳайат ба сӯи низом рафтанд. Вазир ҳамчун кӯҳ, ором ва беташвиш менамуда ва ҳамкорон, перомунаш дар ҷунбу ҷӯш буданд. Ў ба онон нигоҳ мекард ва ба онон гӯш фаро медод, аммо воқунише зоҳир намесохт ва дар натиҷа мудирӣ пурҳаёҳуи дарбор набуд ва агар ҳузураш дар ҳама ҷо эҳсос мешуд, бештар ба сурати як мудирӣ хаймашаббозӣ буд, ки бо дасткориҳои муҳтотона ва сарбаста, ҳаракатҳои меҳост ба дигарон интиқол медод. Сукутҳои ҳисоб шудааш забонзад буд. Чӣ басо дидоркунандае муддате дар ҳузури ӯ мемонд, вале ҷуз таоруфот ва калимоти ҳудоҳофизӣ сухане гуфта намешуд. Дидоркунандагон маъмулан барои гуфтӯғӣ ҷиддӣ назди ӯ намеоманд, балки бештар барои ибрози вафодорӣ ва байъат ё ба хотири рафъи бадгумониҳо ва ё барои нишон додан ва ёдоварии худ аз ӯ дидор мекарданд.

Бад-ин сон дувоздаҳ нафар аз аъзои ҳайати Самарқанд имтиёзи фишурдани дасти касеро ёфтанд, ки сағони имперотуриро дар даст дошт. Хайём дуруст дар пушти сар қозӣ Абӯтоҳир ҳаракат мекард.



Қозӣ чанд калима бо лакнат адо кард. Низом сар такон дод ва чанд лаҳза дасташро дар даст худ ниғаҳ дошт ва ин мояи ифтихори қозӣ буд. Чун навбат ба Хайём расид вазир сар дар гӯш ӯ гузошт ва чунин гуфт:

- Соли оянда чунин рӯзе дар Исфаҳон бош, гуфтугӯ хоҳем кард.

Хайём чандон мутмаин набуд, ки чизе шунида бошад. Талотуме-ро дар рӯҳи хеш эҳсос намуд. Шахсияти Низом барояш дилхураовар буд, маросими дарбор умқи вучудахро таҳти таъсир қарор ме-дод. Ҳамҳамаи ҳозирон дучори ҳаяҷонаш месохт ва фарёду зории азодорон гӯши ӯро кар мекард. Бад-ин сон дигар ба ҳавосси худ эътимод надошт ва фикр мекард иштибоҳ шунидааст. Чӯёи такроре ё таъйиде буд, аммо мавҷи дидоркунандагон ӯро ба пеш меронд ва нигоҳи вазир ба ҷоҳои дигар мунсариф шуд ва бори дигар ба такон додани сар дар камоли сукут пардохт.

Дар роҳи бозгашт, он рӯйдод, ҳамчунон фикри Хайёмо ба худ машғул медошт. Оё ӯ танҳо касест, ки вазир чунин чизе дар гӯшаш гуфтааст, оё ӯро бо дигаре иштибоҳ нагирифтааст ва чаро чунин қарори мулоқоти дур аз назари замон ва аз ҳайси макон?

Тасмим гирифт мавзӯро бо қозӣ дар миён ниҳад, зеро қозӣ дуруст пеши пойи ӯ буд ва мумкин буд гуфтаи Низомро шунида ё эҳсос карда ё ҳаракати ӯро дида ва чизеро ҳадс зада бошад. Абӯтоҳир аз ӯ хост то саҳнаро таъриф кунад ва сипас зиракона чунин гуфт:

- Ман мутаваҷҷеҳ шудам, ки вазир чанд калимае дар гӯши ту наҷво кард, аммо чизе нашунидам ва метавонам итминон диҳам, ки ӯ туро бо дигаре ба иштибоҳ нагирифтааст. Оё он ҳама ҳамкоронро, ки гирдогирдашро гирифта буданд, надидӣ? Онҳо вазифадори касби ахбор дар бораи таркиби ҳайатҳои намояндагӣ ва эълони ном ва мушаххасоти касоне буданд, ки ба сӯи Низом меомаданд. Онҳо номи туро аз ман пурсиданд ва итминон ёфтанд, ки ту ҳамон Хайёми мунаҷҷим ва донишманди нишопурий мебошӣ ва дар натиҷа ҳеч ибҳоме дар бораи ҳувиати ту вучуд надоштааст. Ба илова назди



Низомулмулк ҳеч ибҳоме вучуд надорад ҷуз он чи ӯ худ хостори эҷоди он бошад.

Роҳ мусаттаҳ, аммо санглоҳ буд. Он даврҳо дар самти рост, кӯҳҳои баланд, сар ба осмон кашида буд ва онҳо кӯҳҳои кӯтоҳтар муқаддам бар риштаҷиболи муртафеъи Помир буданд. Хайём ва Абӯтоҳир паҳлӯ ба паҳлӯ саворӣ мекарданд ва маркабашон мукар-рар бо якдигар тамос ҳосил менамуд. Хайём пурсид:

- Ва аммо аз ман чӣ меҳаҳад?

- Барои касби посухи ин савол бояд як сол сабр кунӣ. Тавсия ме-кунам, ки то он ҳангом ин мавзӯро ба авомили печидаи рӯзгор на-ёлонӣ. Интизорест тӯлонӣ ва мумкин аст тавонатро аз каф бидиҳӣ, аммо бахусус ин мавзӯро бо ҳеч кас дар миён нагузор!

- Оё ман одатан то ин ҳад пурҳарфам?

Лаҳн Хайём сарзаниш омез буд, аммо қозӣ аз ҷо дарнарафт ва гуфт:

- Меҳаҳам возеҳ бигӯям. Аз ин мавзӯ бо ин зан суҳбат наkun!





Хайём бояд дармеёфт, ки дидорҳои мукаррари Ҷаҳон аз назарҳо дур намонанд. Абӯтоҳир идома дод:

- Аз ҳамон нахустин дидоратон ниғаҳбонон ҷараёнро ба ман иттилоъ доданд. Достони печида барои тавҷеҳи ин дидорҳо сохтам ва дастур додам, ки ҳар вақт аз он ҷо мегузарад касе худро нишон надиҳад ва бомдод низ барои бедор карданат наёянд. Як лаҳза ҳам тардид надошта бош, ки он “Маҳтобӣ” хонаи туст ва меҳонам инро барои имрӯз ва рӯзҳои баъд бидонӣ. Бо ин ҳама лозим аст, ки дар бораи ин зан бо ту суҳбат кунам.

Хайём нигарон шуд. Ё лаҳни дӯсташро дар такрори калимаи «ин зан» таъйид намекард ва моил набуд дар бора ҳамсарӣ ва дилдодагиашон бо касе суҳбат кунад ва гарчи дар баробари марде мусинтар аз худ соқит монд, аммо чеҳрааш ошкоро ба тирагӣ гароид.

- Медонам, ки суҳанони ман тӯро хашмгин мекунад, аммо ончиро, ки бояд бигӯям то охири калима хоҳам гуфт. Ва агарчи мумкин аст дӯсти кӯтоҳи мо чунин ҳаққеро ба ман надиҳад, аммо синни ман ва вазифае, ки бар уҳда дорам ин амрро тавҷеҳ мекунад. Вақте ту нахустин бор ин занро дар қаср дидӣ нигоҳи ту ба ӯ иштиёқомез буд. Медонам, ки ҷавон аст ва зебо ва мумкин аст, ки манзумааш хушоянди ту қарор гирифта ва бепарвоиаш хунатро ба ҷӯш оварда бошад. Аммо ӯ худро аз ҳама чизҳое анбоштааст, ки манфӯри туст. Ё худро ба сурати шоираи дарбор дароварда, дар ҳоле, ки ту роҳи хирад ва роҳи донишро дар пеш гирифтаӣ. Оё ту аз ин мавзӯ бо ӯ суҳбат кардаӣ?

Посуhi ин пурсиш манфӣ буд ва гарчи Хайём чизе нагуфт, аммо Абӯтоҳир худ ин посухро дарёфт ва сипас чунин идома дод:

- Чи басо, ки дар оғози иртиботи ду тараф, аз баҳс дар бораи масоили зариф парҳез шавад, чаро ки метарсанд бинои шиканандаеро, ки бо ҳазор тадбир ва эҳтиёт бар по доштаанд, вайрон кунанд. Аммо ба назари ман ончи тӯро аз ин зан муҷаззо ва мушаххас менамояд амрест ҷиддӣ ва асосӣ ва нав ва ӯ дорои нуқтаназари



воҳиде нисбат ба зиндагӣ намебошад.

Ӯ як зан ва болотар аз он як зани бева буда ва ҳамвора кӯшидааст, ки мустақил зиндагӣ кунад ва тобеъи касе набошад. Бинобар ин чигуна метавон ӯро аз дарёфти сиккаҳои тило, ки баҳои ашъори ӯст сарзаниш кард дар ҳоле, ки ту бо он назари мувофиқ надорӣ?

Қозӣ, ки тавониста буд саранҷом Хайёмро ба баҳс дар ин бора бикшонад, гуфт:

Ман назари туро дарк мекунам, аммо оё мепазирӣ, ки ин зан дастикам қодир ба қабули як зиндагии маъмулӣ ба ҷуз зиндагии дарборӣ нахоҳад буд?

- Шояд ин тавр бошад.

- Оё мепазирӣ, ки зиндагии дарборӣ барои ту нафратангез ва ғайриқобили таҳаммул аст ва як лаҳза беш аз ончи бояд дар он ҷо нахоҳӣ монд?

Сукуте сангин барқарор шуд ва Абӯтоҳир сареҳ ва мусаммам чунин гуфт:

- Он чиро, ки бояд аз забони як дӯсти воқеӣ мешунидӣ, гуфтам. Пас аз ин дигар дар ин бора суҳбат нахоҳам кард, магар он ки худат нахуст аз он сухан ба миён оварӣ.

Гуфтори даҳум

Вақте ба Самарқанд расиданд бар асари сармо ва таконҳои шадиди роҳ ва марккаб ва нороҳатӣ, ки миёнашон рух дода буд, худро нотавон ва берамақ эҳсос мекарданд. Хайём бе он ки ба фикри сарфи шом бошад бедиранг ба Маҳтобӣ рафт. Дар роҳ се рубоӣ сохта буд, ки пеш аз сабти онҳо дар дастнависи сиррӣ даҳ бору бист бор бо садои баланд онҳоро хонд то калимае ё тарзи баёнеро тағйир диҳад ва калима ё тарзи баёни бехтарро ҷойгузини он созад.

Ҷаҳон, ки ногаҳон ва пеш аз мавъиди маълуф бад-он ҷо омада буд, оҳиста аз дари нимабози Маҳтобӣ ворид шуд, шолгардани пашмии худро боз кард, рӯйи панҷаи по худро ба пушти сари Хай-



ём, ки гарқ дар кор буд расонид ва ногаҳон гардани ўро дар миёни бозувони гирифт ва чеҳраашро ба чеҳраи ў часбонд, ба гунае ки зулфони муаттараш чеҳраи ўро дар худ гирифт. Гарчи ҳеч дилдодае ҷуз ин интизор надорад, ки мавриди ҳуҷуми меҳрубонаи Ҳамсари хеш қарор гирад, аммо Хайём, ки дар баробари дафтари нимабозаш нишаста ва хоста буд, ки пеш аз вуруди Ҷаҳон онро ба гунае пинҳон созад, худро гум кард ва нахустин воқуниши ў раҳо кардани хеш аз миёни бозувони Ҷаҳон буд. Гарчи бедиранг дар мақоми пӯзиш баромад ва тардидаш ҷуз лаҳзае идома наёфт, аммо Ҷаҳон, ки дудилӣ ва сардии ўро эҳсос намуд ва иллати онро вучуди китоб медонист, чашмони бадгумонашро ба сони рақибе бар рӯи китоб дӯхт:

- Маъзарат меҳоҳам. Он қадр барои диданат беҳавсала будам, ки фикр намекардам вурудам боиси нороҳатиат бишавад.

Сукуте сангин он дуру аз Ҳам ҷудо мекард, аммо Хайём шитобон сукутро шикаст:

- Фикр мекунӣ ба сабаби ин китоб аст? Рост аст, ки дар садад набудам онро ба ту нишон диҳам ва Ҳамвора онро аз ту пинҳон намудаам. Аммо касе, ки онро ба ман ҳадя дода аз ман қавл гирифтааст, ки онро сиррӣ нигоҳ дорам.

Он гоҳ китобро ба сӯи ў гирифт ва Ҷаҳон лаҳзае чанд онро варақ зад ва бо ҳолате бетафовут нисбат ба чанд сафҳаи хаттӣ, ки дар миёни даҳҳо сафҳаи ҳолӣ ва сафед қарор дошт, китобро ба гунае қаҳромез ба Хайём пас дод:

- Пас чаро онро ба ман нишон медиҳӣ? Ман, ки аз ту нахостам. Ба илова ман хондан намедонам ва ончиро, ки медонам аз гӯш додан ба дигарон омӯхтаам.

Хайём аз ин гуфта дар шигифт нашуд, зеро дар он замон шоироне, ки хондан ва навиштан намедонистанд, кам набуданд бахусус дар мавриди занон, ки аксари қариб ба иттифоқашон бесавод буданд.



- Ва дар ин китоб чӣ сирре нуҳуфтааст? Румуз кимиёгарӣ?

- Инҳо ашъорест, ки ман гаҳ-гоҳ менависм.

- Ашъори мамнуъ ва илҳодӣ? Ашъори зидди ҳукумат?

Ва бо ҳолате бадгумон ба ӯ нигоҳ кард, аммо Хайём бо ханда дар мақоми дифоъ аз худ баромад:

- Манзурат чист? Оё маро як тавтеагар медонӣ? Инҳо рубоиёте дар бораи май ва дар бораи зебоиҳои зиндагӣ ва ҳамчунин дар бораи нопойдорӣ ва беҳудагии зиндагист.

- Ту ва рубоиёт?

Ҷаҳон ба
ҳамроҳи ин
пурсиш фарё-
де аз нобоварӣ
ва безорӣ сар
дод, зеро рубоӣ
гунае адабиёти
сабук ва омиё-
на ва безътибор
талаққӣ мешуд,
ки дархӯри шо-
ирони табақоти
паст бурд ва ин
ки донишманде
чун Хайём гаҳ-
гоҳ ба худ иҷо-
заи сурудани
рубоӣ бидиҳад,
мумкин буд ҷан-
баи саргармӣ ё
шояд худнамоӣ





ва табъозмоӣ дошта бошад, аммо кӯшиш дар пинҳон нигоҳ доштани ҷиддии он китоби асроромез бетардид боиси ҳайрат ва нигаронии шоирҳое чун Ҷаҳон мешуд, ки пойбанди қавоиди фасоҳат буд. Хайём шарманда ба назар меомад ва Ҷаҳон ба фикр фуру рафт ва сипас гуфт:

- Оё мумкин аст чанд байт аз онро бароям бихонӣ?

Хайём, ки намехост беш аз он даргир шавад посух дод:

- Рӯзе, ки онҳоро омодаи хондан бидонам, ҳамаро бароят хоҳам хонд.

Ҷаҳон исрор накард ва бо лаҳне таънаомез ва ҷиддӣ гуфт:

- Вақте китобро тамом кардӣ онро ба Насрхон тақдим накун, зеро эътибори чандоне барои рубоисароён қоиладар нест ва дигар ҳаргиз туро даъват нахоҳад кард, ки дар канораи рӯи тахти салтанат бинишинӣ?

- На қасди тақдими онро ба касе дорам ва на умеди манфаате ва аз ҷоҳталабиҳои шуарои дарборӣ безорам.

Ҷаҳон ўро ранҷонда буд ва ў ҳам кӯшид то Ҷаҳонро биранҷонад.

Дар сукуте, ки он дуру фаро гирифта буд аз худ мепурсиданд, ки оё беш аз ҳад аз ҳам дур нашудаанд ва оё замони он нарасидааст, ки ончиро ҳанўз боқист наҷот диҳанд. Дар он лаҳза Хайём тақсирро ба гардани Ҷаҳон намеандохт, балки қозиро хатокор мешумурд ва мутаассиф буд, ки гузоштааст қозӣ ҳар чӣ мевоҳад дар бораи Ҷаҳон бигӯяд ва аз худ мепурсид, ки оё гуфтаҳои қозӣ ба гунае бедармон нигоҳашро нисбат ба дилдодааш ошуфта нисохтааст. То он ҳангом дар камоли сафо ва беқайдӣ, зиндагии хуше доштанд ва ҳар ду хостори он буданд, ки аз тарҳи матолиб ноҳинҷор бипарҳезанд. Хайём бо худ меандешид: «Оё қозӣ чашмони маро бар рӯи ҳақиқат гушуд ва ё танҳо ҷилои саодати маро тираву тор кард?

- Умар ту тағйир кардаӣ, наметавонам бигӯям чӣ шудаӣ, аммо дар шеваи нигоҳ ва сухани ту бо ман ҳолате падида омадааст, ки наметавонам васф кунам. Гӯӣ бадгумон будаӣ, ки мумкин аст хилофе



аз ман сар бизанад ва гӯй ба иллоте нисбат ба ман бадбин будай, сабаби он рафторро намефаҳмам, аммо ғами бузурге аз он бар дил дорам.

Хайём кӯшид то ўро навозиш кунад, аммо ҷаҳон ба шиддат дурӣ ҷуст:

- Аз ин роҳ наметавонӣ маро мутмаин кунӣ! Ҷисми мо мумкин аст идомадиҳандаи каломи мо бошад, аммо наметавонад ҷойгузирни каломи мо шавад ё каломи моро такзиб кунад. Мавзӯ чист ба ман бигӯ?

- Ҷаҳон! Азизам, агар мешуд то фардо дар ин бора суҳбат накунем!

- Фардо хеле дер аст, зеро дигар ман дар ин ҷо нахоҳам буд. Хон саҳаргоҳи фардо Самарқандро тарк мегӯяд.

- Ба кучо меравад?

- Ба Кеш ё Бухоро ё Тирмиз, намедонам. Дарбор ҳама ўро ҳамроҳӣ мекунад ва ман ҳам бо онҳо ҳастам.

- Оё наметавонӣ дар Самарқанд бимонӣ, назди духтарамӯят?

- Барои баҳонатарошӣ мумкин буд. Аммо ҷойи ман дар дарбор аст. Барои ба даст овардани он ночор будаам бо даҳ мард бо ша-роити мусовӣ мубориза кунам ва имрӯз ба хотири вақтгузаронӣ бо саргармиҳои беҳудаи Маҳтобии Абӯтоҳир даст аз он намекашам!

- Вақтгузаронӣ бо саргармиҳои беҳуда матраҳ нест. Оё наме-хоҳӣ шарики зиндагии ман бошӣ?

- Шарики зиндагии ту бошам? Чизе барои ширкат вучуд на-до-рад?

Ин сухани Ҷаҳон аз рӯи бадхоҳӣ набуд, балки аз рӯи меҳру-бонӣ ва барои таъкиди як ҳақиқат буд. Аммо вақте чеҳраи ваҳшат-задаи Хайёмро дид аз ӯ пӯзиш хост ва буғз гулӯяшро фишурд.

- Медонистам, ки имшаб мегирям, аммо на бо ин ашкҳои пурсӯз. Медонистам, ки чанде ва шояд ҳамеша якдигарро тарк хоҳем кард, аммо на бо ин калимот ва на бо ин нигоҳҳо. Ҳаргиз намехоҳам ин



нигоҳҳои ношиносро аз ишқи зебӯе, ки дар инҷо таҷриба кардаам ба ҳамроҳ бибарам. Умар! Барои охири бор маро нигоҳ кун! Ба ёд дошта бош, ки ман дилдодаи ту будам, ки тӯро дӯст доштам ва ту маро дӯст доштӣ. Оё ҳанӯз маро мешиносӣ?

Хайём бо меҳрубонӣ ўро дар бар гирифт ва оҳ кашид:

- Агар фақат фурсат доштем, ки матлаби худро тавзеҳ диҳем бетардид ин низои бемаънӣ аз миён мерафт. Аммо замон моро ба пеш меронад ва водор мекунад, ки ояндаи худмонро бар пояи ин лаҳзаҳои мубҳам ва сардаргум бино кунем.

Хайём низ гармии ашкоро, ки бар рӯи чеҳрааш ҷорӣ буд, эҳсос кард. Меҳост онро пинҳон кунад, аммо Ҷаҳон бар ў чанг зад ва чеҳраашро ба чеҳраи ў часбонд

- Ту метавонӣ навиштаҳоятро аз ман пинҳон кунӣ, аммо ашқҳоятро наметавонӣ. Меҳоҳам онҳоро бибинм, онҳоро ламс кунам ва бо ашқҳои худ даромезам. Меҳоҳам асари онҳоро бар рӯи гунаҳоям ва шӯрии онҳоро бар рӯи забонам ниғаҳ дорам. Шабонгоҳ, оташ забона кашид ва ҳар дуру дар худ гирифт ва шуълавар сохт ва хокистар кард. Соати шинии рӯи миз, зарра-зарра фурӯ рехт. Оташ ором гирифт ва навасон намуд ва хомӯш шуд ва ду лабханди берамақ аз он боқӣ монд. Умар зери лаб хитоб ба Ҷаҳон ё хитоб ба сарнавиште, ки ба рӯёруӣ кашида шуда буд, гуфт:

- Шабӣ мо тоза оғоз шудааст.

Бомдоди фардо ин ду сатри тоза бар он дастнависи сиррӣ афзуда шуд:

Чун нест зи ҳарчи ҳаст ҷуз бод ба даст,
Чун ҳаст зи ҳарчи ҳаст нуқсонӣ шикаст.
Ангор, ки ҳар чӣ ҳаст дар олам нест,
Пиндор, ки ҳар чӣ нест, дар олам ҳаст.

Гуфтори ёздаҳум

Кошон шаҳрест воҳай ва кавирӣ, бо хонаҳои гилии кӯтоҳ дар



масири ҷодаи абрешим ва дар ҳошияи кавири намак. Корвонҳо ба таври муваққат дар онҷо мутаваққиф мешуданд ва пеш аз убур аз Каркасқӯҳ ё кӯҳи шуми каргасон ва камингоҳи роҳзанони перомуни Исфаҳон, нафасе тоза мекарданд.

Кошон аз гили рас сохта шуда ва мусофир, беҳуда ҷӯи девори хандон ва хушоянд ва намое зебо ва боозин аст. Бо ин ҳама оҷурҳои луобии бисёре, ки бо ранги сабзу тилои худ зинатбахши ҳазорон масҷид ва коху мадраса дар Самарқанд то Бағдод аст, дар ин шаҳр тавлид мешавад. Дар саросари машриқи исломӣ, сафоли луобдорро ба содагии “кошӣ” меноманд, ки мансуб ба Кошон аст чунонки сафоли шишагунро дар забонҳои форсӣ ва англисӣ “чинӣ” ба маънии мансуб ба Чин мехонанд.

Берун аз шаҳри Кошон корвонсарое дар сояи дарахтони нахлестон вучуд дошт, ки дар миёни боруе чаҳоргуша маҳсур шуда ва дорои бурҷақҳои дидабонӣ ва як ҳаёти берунӣ барои чорпоён ва коло ва як ҳаёти андарунӣ буд ва утоқҳои маскунӣ давр то даври онро гирифта буданд. Хайём хост, ки яке аз он утоқҳоро иҷо-





ра кунад, аммо корвонсародор пӯзиш хост, зеро бозаргонони та-
вонгари исфаҳонӣ аз роҳ расида буданд ва он шаб ҳеч кадом аз
утоқҳо холӣ набуд ва барои таъйиди гуфтаи корвонсародор ниёзе
ба ручӯъ ба дафтари сабти асомии мусофирон набуд, зеро шогир-
дони пурҳаёҳу ва чорпоёни савории обрӯманд дар маҳал мелӯли-
данд. Бинобар ин бо вучуди шуруъи замистон, Хайём ночор буд
шабро дар зери осмони боз ва пурситора бигузаронад. Аммо ақра-
бҳои Кошон ҳам камтар аз сафолҳои луобии он шуҳрат надоштанд.

- Оё воқеан ҳеч гӯшае барои паҳн кардани бўриёи ман то бомдод
вучуд надорад?

Корвонсародор шафиқаашро хоронд ва чун дуруст набуд, ки дар
он шаби торик, сарпаноҳеро аз як мусулмон дарег кунад, гуфт:

- Як зовияи кӯчак ҳаст, ки талабае дар он сукунат дорад, аз ӯ
бихоҳ маконе ҳам ба ту бидиҳад.

Ва ҳар ду ба сӯи зовия рафтанд. Дар баста буд ва корвонсародор
бе он ки дар бизанад онро гушуд. Шамъе бар асари ҷараёни бод
навасон карду китобе бо шитоб баста шуд. Корвонсародор гуфт:

- Ин мусофири муҳтарам се моҳ аст, ки аз Самарқанд ба роҳ
афтада ва имшаб ворида инҷо шуда, фикр кардам мешавад дар ин
утоқ бо шумо шарик шавад.

Гарчи талаба бо ин амр мувофиқате надошт аз ибрази он худ-
дорӣ кард ва бо вучуди тардиде, ки дошт худро одобдон нишон
дод. Хайём ворид шуд ва салом кард ва бо эҳтиёт ҳувиати худро
гуфт:

- Умар аҳли Нишопур.

Барқи кӯтоҳ ва тунди алоқа дар чашмони ҳамутоқӣ ҷаҳид ва ху-
дро муаррифӣ кард:

- Ҳасан фарзанди Али Сабоҳ, аҳли Қум, талаба дар Рай, феъ-
лан дар роҳи сафар ба Исфаҳон.

Зикри ҷузъиёти ҳувиати ҷавон Хайёмро нороҳат кард, зеро даъ-
вати ӯ ба тавзеҳи бештар дар бораи ҳувиати худ ва шугли худ ва



ғараз аз сафараш буд. Ў мақсуд аз ин корро намефҳмид ва нисбат ба ин тарзи рафтори ҷавон бадгумон буд. Бинобар ин сукут кард ва аз фурсати нишастан ва таъя додан ба девор барои парда бардоштан аз чеҳраи ин марди кӯчакандони мӯҳурмони заиф ва лоғар, ки хутути чеҳрааш бисёр мушаххас ва барҷаста буд, баҳра гирифт. Риши баланди якҳафта ва дастори сиёҳи фишурда ва чашмони аз ҳадақа берун омадааш бухтовар буд. Сипас бо лабҳанде озордиҳанда гуфт:

- Вақте исми кӯчаки касе Умар бошад аз эҳтиёт ба дур аст, ки дар ҳаволии Кошон худро ба хатар андозад.

Хайём вонамуд кард, ки комилан гофилгир шудааст. Бо ин ҳама манзури ўро аз ин ишора дарёфт. Исми кӯчакаш бо номи дувумин халифаи ҷонишини паёмбар, рақиби сарсаҳти Алӣ пешвои шиаён, яке буд ва дар он ҳангом гарчи аксари мардуми сарзаминҳое, ки Эрон хонда мешуд сунӣ буданд, аммо шиагарӣ дар чанд нуқта ба-вежа дар воҳидҳое чун Қум ва Кошон ривоч дошт ва оинҳои хосе ҳамаҷунон дар ин нуқот боқӣ буд.

Ҳасан ҳамаи ин одоти мутадовил дар Қум ва Кошонро ба гунае мӯҷаз ва мубҳам баён кард ва саъй намуд ба ҷузъиёт напардозад, аммо Хайём аз рӯй меҳрубонӣ ва бо лаҳне қотеъ ва ҳокӣ аз ҳастагӣ гуфт:

- Ман на ба хоҳири номам роҳамро иваз мекунам ва на ба хоҳири роҳам номамро!

Сукуте сард ва тӯлонӣ фазоро фаро гирифт. Чашмон ду мард аз нигоҳ ба якдигар мегурехтанд. Хайём ҷӯробҳояшро берун овард ва дароз кашид, то балки ба хоб равад, аммо Ҳасан гуфтугӯро аз сар гирифт:

- Шояд ёдоварии ин одатҳо тӯро ранҷидахотир намуд. Аммо фақат меҳостам вақте исматро дар ин ҷо бар забон меоварӣ эҳтиётро аз даст надихӣ. Бинобар ин дар бораи қасди ман дучори иштибоҳ нашав. Бетардид дар кӯдакӣ иттифоқ афтодааст, ки дар ин гуна



ҷашн ва сурҳо ширкат кунам аммо дар бузургсолӣ назарам тафовут кард ва дарёфтам, ки чунин зиёдаравиҳо шоистаи мардуми доно нест ва бо таълимоти паёмбар низ мутобиқат надорад. Дар натиҷа ҳангоме, ки аз зебоиҳои масҷиде дар Самарқанд ё шаҳрҳои дигар дар шигифт мешавӣ, ки бо оҷурҳои луобии кошикорони шиан аҳли Қашон зинат шудааст ва мешунавӣ, ки воизи ҳамаи масҷид аз болои минбар носазоҳо ва нафаринҳоеро нисори шиан пайрави Алӣ менамояд, бидон ва огоҳ бош, ки ин ҳам бо таълимоти паёмбар мутобиқат надорад.

Хайём бо шунидани ин суҳанон нимаҳез шуд:

- Инҳо суҳанони марде хирадманд ва фарзона аст.

- Ман метавонам ҳам оқил бошам ва ҳам девона, метавонам хушоянд бошам ё манфур, аммо чи гуна метавон бо касе, ки дар утоқат шарик мешавад бе он ки худро муаррифӣ кунад меҳрубон ва хушбархурд буд?

- Қофӣ буд номамо ба ту бигӯям то бо як ришта матолиби озордиҳанда маро мавриди ҳуҷум қарор диҳӣ, агар тамоми ҳувиатамро ошкор мекардам, чӣ мегуфтӣ?

- Агар тамоми ҳувиати худатро мегуфтӣ, шояд ҳеҷ як аз ин матолибро намегуфтам, зеро агар касе нисбат ба Умарӣ халифаи муслимин назари мусоид надошта бошад, далел надорад, ки дар ҳамаи ҳол барои Умарӣ ҳандасадону қабрдон ва мунаҷҷим ё ҳатто барои Умарӣ файласуф эҳтиром қоиладар.

Хайём дар қойи худ нишаст ва Ҳасан пирӯзмандона идома дод:

Оё ту ҳаёл мекуни, ки ҳувиати ашхосро фақат аз рӯи исмашон метавон шинохт? Ононро аз рӯи нигоҳашон ва рафторашон ва ҳинҷорашон ва лаҳне, ки ба қор мебаранд, мешиносанд. Вақте ворид шудӣ фаҳмидам, ки марде донишмандӣ ва қарчи бо ифтихорот сару қор дорӣ, аммо ифтихорот мавриди нафрати туст. Вақте ибтидои исматро гуфтӣ ман ҳамаро фаҳмидам, зеро гӯшҳои ман фақат як Умарӣ аҳли Нишопурро мешиносад.



- Агар меҳостӣ маро таҳти таъсири амиқ қарор диҳӣ, бояд би-
гӯям, ки муваффақ шудай, бинобар ин ту кистӣ?

- Ман исмавро гуфтам, аммо чизеро дар хотири ту зинда наме-
кунад. Ман Ҳасани Саббоҳ аҳли Қум мебошам. Дар ҳеч чиз ба худ
наболидаам ҷуз он ки дар ҳабдаҳсолагӣ мутолиаи ҳар чиро, ки ба
улуи дин ва фалсафаву таърих ва нуҷум марбут мешавад ба итмом
расондаам.

- Ҳаргиз наметавон ҳама чизро мутолиа кард ва ба итмом расонд,
зеро чизҳои бисёрест, ки ҳар рӯз бояд омӯхт!

- Маро озмоиш кун.

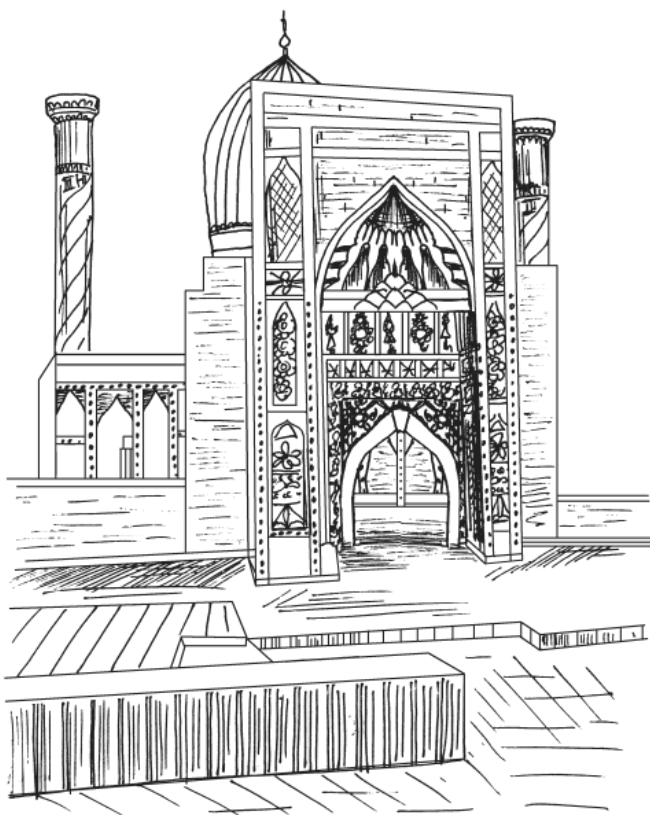
Хайём барои саргармӣ пурсишҳоеро дар бораи Афлотун ва Уқ-
лидус, Пурфер ва Батламиус ва Голин, ки осорашон ба арабӣ
тарҷума шуда буд ва дар бораи тибби Розӣ ва Абӯалии Сино ва
сипас роҷеъ ба тафосири аҳкоми қуръонӣ дар баробари мухотаб
матраҳ намуд ва посухҳо ҳамвора равшан ва дақиқ ва беҳадша буд
ва чун ҳаво равшан шуд ҳеч кадом нахобида ва гузашти замонро
ҳис накарда буданд. Ҳасан воқеан эҳсоси шодмонӣ мекард. Умар
низ ба навбаи хеш маҷзуби ӯ шуда буд ва натавонист аз ин эътироф
худдорӣ кунад:

- Ҳаргиз мардеро надидаам, ки ин ҳама матлабро омӯхта бошад.
Бо ин дониш мутароқим чӣ меҳаҷӣ бикунӣ?

Дар баробари ин пурсиш Ҳасан нигоҳе бадгумон ба ӯ андохт, гӯӣ
ба бахши сирри рӯҳаш таҳаттӣ шуда буд. Аммо оромиши худро
бозефт ва чашмонашро поин андохт:

- Моилам худро ба Низомулмулк муаррифӣ кунам, шояд коре
бароям дошта бошад.

Хайём чунон маҳсури мусоҳиби худ шуда буд, ки наздик буд аз
мақсадаш парда бардорад ва бигӯяд, ки озими дидор бо вазири
аъзам мебошад. Аммо дар охири лаҳза тағйири раъй дод ва дар
натиҷа асаре аз адами эътимод бар ҷой монд, ки гарчи маҳв шуда
буд, аммо ба кулӣ аз миён нарафта буд.



Ду рӯз пас аз он дар ҳоле, ки ба ҳамроҳи корвоне аз бозаргонон паҳлӯ ба паҳлӯ роҳ мепаймуданд, ба зикри беҳтарин осори зебои муаллифони эронӣ ва араб, ки мавриди алоқаи онон буд, пардохтанд. Гаҳ-гоҳ баҳсе кӯтоҳ дармегирифт, аммо зуд хомӯш мешуд. Вақте Ҳасан суҳан аз мавзӯёти мусаллам ва муҳаққақ, ба миён меовард, лаҳнаш авҷ мегирифт ва ба ҳақоиқи ғайриқобили баҳс истинод мечуст

ва мусоҳиби худро ба пазириши онҳо даъват мекард. Аммо Хайём ҳамвора шаккок буд ва ба санҷишу арзёбии назароти гуногун тамоюл дошт ва ба нудрат назареро ба таври қатъ ва яқин интиҳоб мекард ва чи басо, ки ба таййиби хотир нодони хешро мутазакир мешуд ва мукаррар ба баёни ин назарияи афлотунӣ мепардохт, ки: «Ин умур дар паси пардае аз ибҳом нухуфтааст ва ману ту дар ин сӯи парда қарор дорем ва ҳангоме ҳам, ки парда барафканда шавад, мо дигар вучуд нахоҳем дошт

Саранҷом пас аз як ҳафта роҳпаймоӣ Умар ва Ҳасан ба шаҳри Исфаҳон ворид шуданд ва ин калимот баъдҳо дар дафтари сирри Хайём ба сурати ин ду рубоӣ ва чанд рубоии дигар ба ҳамин мазмин ба сабт расид:



Ин баҳри вучуд, омада берун зи нухуфт,
Кас нест, ки ин гавҳари таҳқиқ бисуфт.
Ҳар кас сухане аз сари савдо баргуфт,
З-он рӯй, ки ҳаст, кас намедонад гуфт.

Ҳаргиз дили ман зи илм маҳрум нашуд,
Кам монд зи асрор, ки маълум нашуд.
Ҳафтоду ду сол фикр кардам шабу рӯз,
Маълумам шуд, ки ҳеч маълум нашуд.

Гуфтори дувоздаҳум

Эрониёни имрӯз Исфаҳонро нисфи ҷаҳон медонанд ва ин марбут ба солҳои пас аз асри Хайём аст. Бо ин ҳама ҳатто дар соли 1074-и мелодӣ суханҳои бисёр дар ситоиши ин шаҳр гуфта шуда, ки аз он ҷумла метавон ба ин чанд маврид ишора намуд:

“Санғояш кони сурбу магасҳояш занбури асал ва алафаш заъфарон. Ҳавояш дар камоли саломат ва сафо, анборҳояш бе шапуш аст. Ҳеч гӯште дар он ҷо фосид намешавад”.

Набояд аз назар дур дошт, ки Исфаҳон панҷ ҳазор метр аз сатҳи дарё иртифоъ дорад ва дар он рӯзҳо 60 корвонсаро ва 200 саррофӣ ва бозорҳои беинтиҳои сарпӯшида дошт. Дар коргоҳҳои ресандагиаш абрешим ва пахта ба кор мерафт ва қолиҳо ва порчаҳо ва ҷуфлҳои он дар сарзаминҳои дуру наздик арза мешуд. Гулҳои сурхаш садҳо навъ ва сарвату вуфури неъматӣ он забонзад ҳама буд. Ин шаҳр пурҷамъияттарин шаҳри Эрон ба шумор мерафт ва ҳама касонеро, ки ҷӯи қудрат ва сарват ва маърифат буданд, ба сӯи худ ҷалб менамуд.

Гуфтам, ин шаҳр дар ҳоле, ки воқеан суҳбат аз як шаҳр дар миён набуд ва ин маъниро бо шунидани ҳикояти ҷавони мусофире аз аҳли Рай метавон дарёфт, ки раҳсипори дидори шигифтиҳои Исфаҳон буд. Ҷавон он қадр шитоб дошт, ки аз корвони худ ҷудо



шуд ва ба суръат ба сӯи мақсад тохт. Чанд соат баъд ба Зояндарӯд расид ва дар масири рӯд пеш рафт. Дар баробари худ боруе гилӣ ёфт, ки перомуни шаҳреро гирифта буд. Вусъати он шаҳр бисёр камтар аз Райи зодгоҳи ҷавон буд. Вақте ба канори дарвозаи шаҳр расид аз ниғаҳбонҳо номи шаҳрро пурсид, гуфтанд инҷо Ҷай аст.

Чун мақсади ҷавон Исфаҳон буд Ҷайро давр зад ва роҳи худро ба сӯи мағриб идома дод. Асбаш берамақ шуда буд, аммо ба зӯри шаллоқ метохт. Чизе нагузашт, ки нафасзанон ба дарвозаҳои шаҳре дигар расид, каме бузургтар аз аввалӣ, аммо ҳанӯз ба аҳамият ва вусъати Рай набуд. Номи шаҳрро аз раҳгузари пир пурсид:

- Ин ҷо Яҳудия аст.

Ҷавони мусофир бо шунидани сухани пирамард сари асбро баргардонд то шитобон ба роҳи худ ба сӯи Исфаҳон идома диҳад. Пирамард пурсид:

- Писарам бо ин шитоб ба куҷо меравӣ?

- Ба Исфаҳон!

Пирамард ба ханда афтод ва гуфт:

- Оё ҳаргиз касе ба ту нагуфтааст, ки шаҳре бад-ин ном вуҷуд надорад?

- Чи тавр вуҷуд надорад? Магар Исфаҳон бузургтарин ва зеботарин шаҳри Эрон нест ва оё дар замонҳои қадим пойтахти Ардавон подшоҳи Ашкониён набуда ва дар китобҳо аз шигифтиҳои он суҳанҳо нагуфтаанд?

- Ончи ман медонам ин аст, ки ҳафтод соли пеш дар ин ҷо зода шудаам ва ҳамвора ба ёд дорам, ки фақат мардуми ғариб, аз шаҳре ба номи Исфаҳон суҳбат мекунанд, дар ҳоле ки ман ҳаргиз чунин шаҳреро надидаам.

Албатта пирамард то ҳақде роҳи игроқ мепаймуд, чаро ки Исфаҳон солиёни дароз на номи як шаҳр, балки номи воҳае васеъ буда, ки дар он ду шаҳри ҷудо ва мушаххас бо фосилаи як соат роҳ барпо шуда буд, ки Ҷай ва Яҳудия ном доштанд. Дар қарни шонз-



даҳуми мелодӣ ин ду шаҳр ба ҳамроҳи рустоҳои атроф дарҳам идғом шуданд ва ба сурати шаҳре воҳид даромаданд. Бинобар ин дар замони Хайём ҳанӯз чунин шаҳре вуҷуд надошт, балки боре ба тӯли се фарсанг ба манзури ҳифозати он воҳаи васеъ сохта шуда буд.

Умар ва Ҳасан дергоҳ ба мақсад расиданд ва дар корвонсаройи наздики дарвозаи Тироҳ, дар Ҷай, ҷое барои мондан бофтанд ва бе он ки фурсати сухан гуфтан пайдо кунанд дароз кашида ба хоб рафтанд.

Бомдоди рӯзи баъд Хайём назди вазири аъзам рафт. Дар майдон саррофон, мусофирон ва касаба аз саросари ҷаҳон, аз Андалус ва Юнону Чин, перомунӣ тарозуҳои дақиқи сиккашиносон дар ҷунбу ҷӯш буданд. Саррофон гӯшае аз динори кирмонӣ ё нишопурӣ ё ишбилия ро меҳарошиданд ва тонкои Деҳлиро мебӯиданд ва дирҳами Бухороро вазн мекарданд ва ё дар баробари пули Қўстантанӣ, ки тоза аз арзиши он коста шуда буд, абрӯҳоро дарҳам мекашиданд. Сардари бузурги девон, мақарри ҳукумат ва маҳалли иқомати расмӣ Низомулмулк, чандон дур набуд. Шайпурзанҳо се навбат дар рӯз вазифа доштанд, ки ба ифтихори вазири аъзам бинавозанд. Аммо бо вуҷуди ташрифоти зоҳир, ҳама кас ҳатто ҳақиртарин зани бева ҳақ дошт бе ҳеч монеъ барои арзи шикоят ва дидори марди муқтадири имперотурӣ ба толори васеи девон ворид шавад ва танҳо дар онҷо буд, ки ниғаҳбонҳо ва сарпешхидматҳо перомунӣ Низомро гирифта буданд ва пас аз шунидани тавзеҳот дидоркунандагон, афроди музоҳим ва бекораро дур мекарданд.

Хайём дар остони дар истод ва толору деворҳои беозин ва қолиҳои рангорангро, ки дар се табақа бар рӯи ҳам андохта буданд ба диққат баррасӣ намуд ва бо ҳаракати мураддад ба ҳозирон салом дод. Ҷамъи бисёре бо ҷомаҳои гунагун, ором ва осуда перомунӣ вазирро гирифта буданд ва ӯ машғули гуфтугӯ бо як афсари турк буд. Низом аз гӯшаи чашм, тозавориidro дид ва бо хандае дӯстона



ва ишораи сар, ўро даъват ба нишастан намуд. Панҷ дақиқа бештар нагузашта буд, ки назди ў омад ва гунаҳо ва пешониашро бўсид:

- Мунтазират будам. Медонистам, ки ба мавқеъ меоӣ. Чизҳои бисёр дорам, ки бояд ба ту бигӯям.

Он гоҳ дасти Хайёмро гирифт ва ба утоқи кўчаке дар канори то-
лор бурд ва онҷо дар канори ҳам бар рӯи болиши чармии бузурге нишастанд:

- Баъзе аз гуфтаҳои ман боиси тааҷҷуби ту хоҳад шуд. Аммо умедворам, ки саранҷом аз қабули даъватам пушаймон нашавӣ.

- Оё ҳаргиз касе бо гузар аз даргоҳи Низом пушаймон шудааст?

- Пеш омадааст. Ман мардонеро ба осмон расонда ва касонеро бар замин задаам ва ҳар рӯз марг медиҳам ва зиндагӣ мебахшам, аммо Худованд маро аз рӯй нийётам қазоват хоҳад кард. Ўст, ки маншаи ҳама қудратхост ва ўст, ки қудрати фоиқаро дар ихтиёри халифаи араб қарор дода ва халифа ҳам он қадратро ба султони турк вогузар намуда ва султони тарк ҳам онро ба яди ихтиёр ва иқтидори вазири эронӣ сипурдааст, ки дар хидмати туст. Аз дигарон таваққў дорам, ки ҳурмати ин қудратро нигоҳдоранд, аммо аз ту Хоҷа Умар дархост дорам, ки рӯъёи маро ҳурмат дорӣ. Оре бар рӯи ин сарзамини паҳновар, ки қуръаи фоли он ба номи ман зада шудааст, рӯъёи пайрезии муқтадиртарин ва мураффаҳтарин ва пойдортарину муназзамтарин давлати рӯи заминро дорам. Рӯъёи як имперотуриро, ки ҳар иёлати он ва ҳар шаҳри он ба дасти марде дурусткор идора шавад, касе, ки аз Худо битарсад ва дар расидагӣ ба мазолим ва шикоеҳои заифтарин раёе, дақиқ бошад. Давлате, ки дар он гург ва барра дар камоли осудаги аз як обиш-хўр об бинӯшанд. Бо ин ҳама ба орзу иктифо намекунам, балки дар кори сохтанам. Фардо дар маҳаллаҳои Исфаҳон гардиш кун, дастаҳои коргаронро хоҳӣ дид, ки дар кандукованд ва месозанд ва санъатгарон, ки дар ҷунбу ҷўшанд. Ҳама ҷо осоишгоҳҳо ва масҷид ва корвонсароҳо ва аргҳо ва қасрҳои ҳукуматӣ сар бар ме-



кашанд. Ба зудӣ ҳар шаҳри муҳим дорои мадрасаи бузург хоҳад буд ва номи маро бар он хоҳанд гузошт, мадрасаи “Низомия”. Мадрасаи Низомияи Бағдод машғули кор аст. Тарҳи маҳалро худам бо ин дастҳо тарсим кардаам. Барномаи дарсҳоро худам танзим ва беҳтарин мударрисинро барои он интихоб намудаам ва барои ҳар як аз туллоб ҳазинаи таҳсилӣ қарор додаам. Мебинӣ, ки ин имперотурӣ, коргоҳест азим, ки дар он сохта мешавад ва шукуфта мешавад ва ороишу рифоҳ фароҳам мегардад ва ин асрест, ки мо дар он зиндагӣ мекунем ва мавриди лутфу инояти Парвардгор аст.

Мустаҳдима бо мӯҳои равшан ворид шуд ва таъзим кард ва рӯйи як синии нуқраи қаламкоришуда дар ливон шарбати сурх бо ях пеш овард. Хайём яке аз онҳоро бардошт дар ҳоле, ки бухори сарди рӯйи он саялон дошт, лабонашро дар он фурӯ бурд ба қасди он ки муддате дароз онро мазза-мазза кунад. Низом ливони худро бардошт ва ба як бора сар кашид ва сипас идома дод:

- Ҳузури ту дар инҷо боиси хушвақтӣ ва ифтихори ман аст!

Хайём хост ба ин ибрази меҳрубонии ногаҳонӣ посух гӯяд, аммо Низом бо ҳаракате монев шуд.

Хаёл нақун тамаллуқатро мегӯям. Он қадр қудрат дорам, ки ҷуз ба ситоиши холиқ напардозам. Аммо Хоҷа Умар нигоҳ кун, ки як чунин имперотурии васеъ ва пурҷамъият ва пурсарват ҳамвора аз назари мардони кордон дар мазиқа аст. Дар зоҳир, одамиён бисёранд ва маконҳо бешумор ва ҷавомеъ анбоштаанд! Ва бо ин ҳама, чӣ бисёр, ки ба тамошои сипоҳиён густурдаи хеш ва масҷиде, ки дар ҳоли намоз ва ниёиш аст ва бозор ва ҳатто девони худам мепардозам ва аз худ мепурсам, ки агар аз ин ҳама одамиён таваққӯби заррае хирад ё илм ё вафо ё дурусткорӣ дошта бошам, оё нахоҳам дид, ки вазни ҳар як аз ин фазоил то он ҷо коҳиш меёбад, ки комилан завб ва маҳв шаванд? Хоҷа Умар ман худро танҳо ҳис мекунам. Навмедона танҳо. Девони ман тӣҳист, қасри ман тӣҳист. Ин шаҳр ва ин имперотурии тӣҳист ва ҳамвора ин эҳсосро дорам,



ки бо як дасти баста ба пушт, талош мекунам. Мардоне чун туро на танҳо аз Самарқанд ва ҷоҳои дигар ба ин ҷо фаро меҳонам, балки ҳозирам худам пойи пиёда то Самарқанд биравам ва ононро ба ин ҷо биоварам.

Хайём бо шунидани ин гуфта зери лаб гуфт “Худо накунад”, аммо вазир ба сухан идома дод:

- Ин аст рӯёҳои ман ва дилнигарониҳои ман. Дилам меҳост рӯзҳо ва шабҳои дароз дар ин бора бо ту суҳбат кунам, аммо моилам гуфтаҳои туро низ бишнавам. Меҳоҳам ҳар чӣ зудтар ба ман бигӯй, ки оё ин рӯёҳо ба гунае бо ту марбут мешавад ва оё ҳозирӣ дар канори ман ҷоеро, ки шоиста туст ишғол куни?

- Нақшаҳоят олист ва эътиодат нисбат ба ман боиси ифтихори ман аст.

- Барои ҳамкорӣ бо ман чӣ таваққӯе дорӣ? Бепарда ба ман бигӯ ҳамон гуна, ки ман гуфтам. Ҳар чӣ бихоӣ дар ихтиёри туст. Парҳезкорӣ нишон надеҳ, нагузор, ки ин лаҳзаи дасту дилбозии ман сипарӣ шавад!

Низом хандид ва Хайём низ камоли шармандаги худро дар зерӣ пардаи лабханди берамақ пӯшонд:

- Ман фақат орзу дорам битавонам корҳои ночизеро, ки дар сардорам ба дӯр аз ниёз ба анҷом расонам, хӯрдан ва ошомидан ва маскан ва танпӯш. Ҳирси ман аз ин ҳад таҷовуз намекунад.

- Барои маҳалли сукувати ту зеботарин хонаи Исфажонро арза мекунам. Худи ман дар ҷараёни сохтмон ин қаср дар он ҷо зиндагӣ кардам. Он хона бо боғи гул ва боғи мева ва қолиҳо ва мустаҳдими ва хидматкорон аз он туст. Барои таъмини маҳориҷ низ соле даҳ ҳазор динори султонӣ вазифа таъин мекунам, ки дар тамоми муддат ҳаёти ман дар ибтидои ҳар сол ба ту пардохт хоҳад шуд. Оё кофист?

- Ба маротиб беш аз ниёзи ман аст. Ман намедонам бо ин пул чӣ кунам?



Бо ин пул китобҳои лозимро хоҳӣ харид ва ҳама хумраҳоятро пур аз май хоҳӣ кард ва ҳама маъшуқаҳоятро фарқ дар гавҳар хоҳӣ сохт ва ба мардуми мустаманд садақаҳо хоҳӣ дод ва ҳазинаи қорвонеро ба Макка хоҳӣ пардохт ва масҷиде ба номи худат бино хоҳӣ кард!

Хайём эҳсос кард, ки ворастагӣ ва ҳақорати таваққӯлоташ чандон хушоянди мизбон қарор нагирифтааст, пас ба худ ҷуръат дод ва гуфт:

- Ҳамвора хостаам расадхонае бо зовияёби бузурги санге ва устурлоб ва соири дастгоҳҳои он бисозам ва бад-ин васила тӯли дурусти соли шамсиро андозагирӣ кунам.

- Бароварда шуд! Аз ҳафтаи оянда эътибороти лозим барои ин қор дар ихтиёри ту қарор хоҳад гирифт ва интиҳоби маҳалли расадхона бо туст ва дар зарфи чанд моҳ сохта хоҳад шуд. Аммо бигӯ бибинам чизи дигаре боиси хушҳолии ту нахоҳад буд?





- Ба Худо, ҳеч чизи дигар намеҳоҳам ва бузургвории ту маро қарини лутф ва иноят месозад.

- Оё ман ҳам ба навбаи худ метавонам аз ту дархосте дошта бошам?

- Баъд аз мувофиқат бо ончи ман хостам камоли хушбахтист, ки битавонам ҷузъи бисёри кӯчаке аз ҳақшиносиямро нишон диҳам.

Низом чизеро аз касе дархост намекард, бо ин ҳама гуфт:

- Ман туро роздор ва камсухан медонвам ва туро хирадманд ва одил ва мунсиф мешиносам ба ҳадде, ки қодир ба ташҳиси ҳақ аз ботил дар ҳама чиз мебошӣ ва туро шоистаи эътимод мешуморам. Бинобар ин меҳоҳам дақиқтарин ва зарифтарин вазифаро дар анҷоми умур ба дасти ту бисипорам.

Хайём, ки худро барои душвортарин хидматҳо омода карда буд душвортарини онҳо дар интизораш буд. Пас Низом идома дод:

- Ман туро ба мақоми “соҳибхабар” мансуб мекунам.

- Соҳибхабар? Ман? Раиси ҷосусон?

- Мудири умури иттилоотии имперотурӣ. Бо шитоб ҷавоб наदेҳ. Манзур ҷосусӣ дар умури мардумони солаҳ ё дохил шудан дар масокини мардумон нест, балки муроқибат аз оромиш ва осоиши ҳама табақоти мардум аст. Дар як давлат, камтарин аххози ва ришвахори ва камтарин зулму тааддӣ нисбат ба афрод ва оҳоди мардум бояд ба иттилоӣ султон бирасад то ба гунае ибратангез мавриди сарқӯб қарор гирад, муҷрим ҳар кас меҳоҳад бошад. Чи гуна метавон фаҳмид, ки фулон қозӣ ё фулон ҳокими иёлате бар ҳилофи манофеъ ва масолеҳи мардумон рафтор ва аз шуғл ва мақоми худ сӯиистифода мекунад ва сарват меандӯзад? Равшан аст, ки фақат ба василаи ҷосусон қодир ба чунин коре хоҳем буд, чаро ки қурбониён ва мардуми одӣ ва мазлум ҳамеша ҷуръат ва ҷасорати шиква ва шикоятро надоранд.

- Ба илова лозим аст, ки ин ҷосусон аз сӯи қуззоти нодуруст ва ҳуққом ва амирон харидорӣ наshawанд ва шарикӣ ҷурми онон на-



гарданд?

- Нақши ту, яъне соҳибхабар, ёфтани афроди фасоднопазир ва гумоштани онон ба ин маъмуриятҳост.

- Агар чунин афроди фасоднопазир вуҷуд дошта бошанд, беҳтар нест, ки худашонро ба мақоми қазоват ва ҳукумат мансуб намоем?

Назаре сода буд, аммо дар гӯши Низом ҷанбаи истехзо пайдо кард. Пас аз ҷо бархост ва беҳавсала гуфт:

- Қасди мубоҳиса надорам. Назари худам ва интизори худамро аз ту гуфтам. Бирав ва дар бораи ин матлаб фикр кун ва бо осудагӣ ҷанбаҳои мусбат ва манфии онро баррасӣ кун ва фардо бо посухи худ бад-ин ҷо биё.

(идома дорад)

**Аз хатти форсӣ
баргардони Хуршеди Эҳсон**

A wide-angle photograph of a high-altitude mountain landscape. In the foreground, a body of water is partially frozen, with clear blue ice and chunks of white snow floating on its surface. The middle ground shows a snow-covered valley floor with a few small, dark evergreen trees and patches of brown, rocky ground. In the background, a range of jagged, snow-capped mountain peaks rises against a bright blue sky filled with wispy white clouds. The overall scene is one of a cold, serene winter environment.

**Ба маҷаллаи
«Навруста»
обуна шавед!**